

T.C
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERDE SOSYAL VE DUYGUSAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI
OLARAK AİLE İŞLEVLERİ

Arzu ÖZATÇA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2009

T.C
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERDE SOSYAL VE DUYGUSAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI
OLARAK AİLE İŞLEVLERİ

Arzu ÖZATÇA

Danışman: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2009

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL
(Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER

Üye : Yrd. Doç. Dr. Kamuran GÖZÜBATIK TARIM

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2009

Doç. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdür Vekili

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ERGENLERDE SOSYAL VE DUYGUSAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI OLARAK AİLE İŞLEVLERİ

Arzu ÖZATÇA

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL

Mayıs 2009, 141 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevlerinin incelenmesidir. Bu çalışma, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Adıyaman İlinde bulunan dört genel lisede toplam 504 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 16.70'dir ($S_s = .78$). Araştırmanın verileri "Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği" (SDYÖ) ve "Aile Değerlendirme Ölçeği" (ADÖ) ile toplanmıştır. Veriler SPSS-WINDOWS 11.5 paket programıyla çözümlenmiştir. Sonuçların yorumlanmasında $p < 0.5$ anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Verilerin analizinde aşamalı regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme alt boyutları olduğu; romantik ilişkiler alt boyutunu, sadece genel işlevler alt boyutunun yordadığı ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu ise genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı görülmektedir. Aile işlevlerinin diğer üç boyutunun (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ise sosyal ve duygusal yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Sosyal ve Duygusal Yalnızlık.

ABSTRACT**FAMILY FUNCTIONS in PREDICTING SOCIAL and EMOTIONAL
LONELINESS AMONG ADOLESCENTS****ARZU ÖZATÇA****Master Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL****May 2009, 141 pages**

The main purpose of this study is to examine family functions as predictors of social and emotional loneliness in adolescents. The sample of the study consist of 504 high school students (235 female, 269 male) selected from Adıyaman High School and Adıyaman Fevzi Çakmak High School, Adıyaman Erdemir High School and Adıyaman Rekabet Kurumu High School at 2007-2008 school year. The participants' mean is 16.70 (Ss=.78). In pursuing this study goal, "Social and Emotional Loneliness Inventory" (SELSA-S) and "Familiy Assessment Device" (FAD) were administered to 504 high school students. Data obtained have been analysed statistically by using SPSS Windows Packet Programme. Pearson product moment correlations analys have been carried out on these data. The level of significance was selected as $p<.05$.

As a result of this study, the main predictors of the family subscale of emotional loneliness on adolescents are general functions, affective responsiveness and problem solving subscales; the predictors of romantic loneliness subscale is only general functions and the predictors of the social loneliness subscale of social loneliness are general functions and affective involvement. The other scales of the family functions (communication, rolles and behavior control) are not significant correlation to prediction of the social and emotional loneliness.

Keywords: Adolescent, Social and Emotional Loneliness.

ÖNSÖZ

Bu araştırmada aile işlevlerinin ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığı ne oranda yordadığı incelenmiştir.

Öncelikle tez konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar her aşamada destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Rezan Çeçen Eroğul'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Jüride bulunarak olumlu eleştirileri ve yönlendirmeleriyle araştırmama son şeklini vermemeye katkı sağlayan Sayın Yrd. Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Kamuran GÖZÜBATIK TARIM'a, yüksek lisans eğitimimin tamamlanmasında emeği geçen değerli hocalarıma, çalışmaya katılan öğrencilere, yüksek lisans süresi boyunca izin konusunda beni sabır ve anlayışla karşılayan okul müdürüm Yusuf BAKIRCI'ya ve Ç.Ü.Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine (EF2007 YL12) teşekkür ederim.

Ayrıca bana duydukları sonsuz güvenle, yaptığım her işe iyi dilekleriyle katkıda bulunan ve bana güç veren sevgili annem ve babama, moral kaynağım olan kardeşim Aylin, kuzenim Yaren'e ve bu süreçte manevi destekleriyle yanımda olan ismini sayamadığım tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Arzu ÖZATÇA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	6
1.4. Sınırlılıklar.....	8
1.5. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Ergenlik.....	9
2.1.1. Ergenlik Tanımları ve Ergenlik Döneminin Aşamaları.....	9
2.1.2. Ergenlik Dönemi ve İlgili Kuramsal Açıklamalar	12
2.1.2.1. Ergenlikte Sosyal Gelişim.....	13
2.1.2.2. Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	14
2.1.3. Ergenlik Döneminde Ruhsal Gelişim ve Gelişimsel Görevler.....	15
2.1.4. Ergenlik Dönemi ve Aile İlişkileri.....	17
2.2. Yalnızlık.....	19
2.2.1. Yalnızlık Kavramı ve Tanımları.....	20
2.2.2. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	22
2.2.2.1. Etkileşim Kuramı.....	22
2.2.2.2. Psikodinamik Yaklaşım.....	23

2.2.2. 3. Bilişsel Yaklaşım.....	24
2.2.2. 4. Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım.....	25
2.2.2. 5. Rogers'in Fenomolojik Yaklaşımı.....	27
2.2.2. 6. Varoluşçu Yaklaşım.....	27
2.2.2. 7. Sosyo- Kültürel Yaklaşım.....	28
2.2.3. Yalnızlığın Gelişimi ve Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	28
2.2.4. Yalnızlığın Türleri.....	32
2.2.5. Yalnızlıkla İlgili Değişkenler.....	34
2.2.5.1. Yalnızlık ve Yaş ilişkileri.....	35
2.2.5.2. Yalnızlık ve Cinsiyet İlişkileri	36
2.2.5.3. Kişisel Özellikler ve Yalnızlık	37
2.2.5.4. Aile İlişkileri ve Yalnızlık.....	38
2.2.6. Ergenlerde Yalnızlık.....	39
2.3. Aile	42
2.3.1. Ailenin Tanımı.....	42
2.3.2. Aile Sistemi.....	43
2.3.3. Ailenin Özellikleri.....	44
2.3.4. Ana-Baba Tutumları.....	46
2.3.4.1. Etkili, Düzenli Ana Babalar	47
2.3.4.2. Demokratik Ana Babalar.....	47
2.3.4.3. Katı Kontrollü Ana Babalar	47
2.3.4.4. Otoriter, Saldırgan Nörotik Ana Babalar.....	48
2.3.4.5. Kaygılı, Nörotik Ana Babalar.....	48
2.3.5. Aile Çeşitleri.....	48
2.3.5.1. Geleneksel Geniş Aile ve İşlevleri.....	48
2.3.5.2. Çekirdek Aile ve İşlevleri.....	49
2.3.5.3. Geçiş Ailesi.....	50
2.3.5.4. Parçalanmış Aile.....	51
2.3.6. Aile İşlevleri.....	51
2.3.6.1. Sağlıklı/Fonksiyonel Ailelerin Nitelikleri.....	52
2.3.6.2. Sağlıksız/Fonksiyonel Olmayan Ailelerin Nitelikleri.....	54
2.3.7. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler.....	60
2.3.7.1. Ailenin Temel Nitelikleri.....	60
2.3.7.2. Aile İçi İlişkiler.....	60

2.3.7.3. Ailede Ruhsal Sorunlar.....	61
2.3.7.4. Ailede Özü / Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı.....	61
2.3.7.5. Ailenin Ekonomik Nitelikleri.....	61
2.3.7.6. Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü).....	62
2.3.8. Ailede İletişim ve Önemi.....	64
2.4. İlgili Araştırmalar.....	66
2.4.1. Yalnızlık ile İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	66
2.4.1.1. Yalnızlıkla İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	67
2.4.1.2. Yalnızlıkla İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	77
2.4.2. Aile ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	83

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	91
3.2. Evren ve Örneklem.....	91
3.3. Veri Toplama Araçları.....	91
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	92
3.3.2. Aile değerlendirme Ölçeği (ADÖ).....	92
3.3.3. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği (SELSA-S).....	99
3.4. Verilerin Toplanması.....	102
3.5. Verilerin Analizi.....	102

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık ve Aile işlevleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular.....	105
4.2. Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi İle İlgili Bulgular.....	106

BÖLÜM V**TARTIŞMA ve YORUM**

110

BÖLÜM VI**SONUÇ VE ÖNERİLER**

5.1. Sonuçlar.....	115
5.2. Öneriler.....	115
5.2.1. Uygulamalar Açısından Öneriler.....	115
5.2.2. Yapılacak Çalışmalar Açısından Öneriler.....	116
KAYNAKLAR.....	117
EKLER.....	135
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. ADÖ’de yer Alan Maddelerin Alt Ölçeklere ve Sağlıklı –Sağlıksız İşlevleri Gösterme Durumuna Göre Dağılımı.....	93
Tablo 2. ADÖ’nün İç Tutarlılığına İlişkin Cronbach- Alfa Katsayıları ve Puan Değişmezliğine ilişkin Test-Tekrar Test Korelasyonları.....	98
Tablo 3. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	104
Tablo 4. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	104
Tablo 5. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Alt Ölçekleri ile Aile İşlevleri Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler	105
Tablo 6. Duygusal Yalnızlığın Yordanmasında Aile İlişkileri Alt Ölçeğine İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	106
Tablo 7. Duygusal Yalnızlığın Yordanmasında Romantik İlişkiler Alt Ölçeğine İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	107
Tablo 8. Sosyal Yalnızlığın Yordanmasında Sosyal İlişkiler Alt Ölçeğine İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	108

EKLER LİSTESİ

EK 1: Kişisel Bilgi Formu	135
EK 2: Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ).....	136
EK 3: Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği (SELSA).....	139
EK 4: Valilik İzni.....	140

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem

Hızlı bir değişim ve yenileşme yaşadığımız günümüz dünyasında, toplumsal yapılar büyük bir değişim göstermekte; işsizlik, ekonomik sorunlar, kültürel çatışmalar ve gündelik yaşamın getirdiği diğer sorunlar, bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Tüm bu zorluklar içerisinde hayatını daha kaliteli, daha anlamlı ve yaşanır hale getirmeye çalışan insanoğlu sürekli bir mücadele içindedir.

Sosyal bir varlık olan insan, yaşam mücadelesini verirken, aynı zamanda çevresindeki insanlarla etkileşime girerek, fizyolojik ihtiyaçlar başta olmak üzere sevgi, saygı, ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu sayededir ki, birey, toplumla kurduğu ilişkiler sonucu kişilik özellikleri başta olmak üzere her yönüyle gelişmektedir. İçinde yer aldığı toplumun tarihsel biçimlenişi, üretim biçimi, kültürel yapısı, psikolojik boyutu bireyin hem kalıtımında, hem fiziksel çevresinde hem de psiko-sosyal gelişiminde son derece belirleyicidir (İsen ve Batmaz, 2002).

Sosyal yaşamdaki söz konusu gelişim, değişim ve çelişkileri sosyal ilişkileri aracılığıyla yaşayan birey bir çok problemle de karşı karşıya kalmaktadır. Kentleşmenin getirdiği yaşam biçimi, bireyselliğin öne çıkması, paylaşma ve dayanışmanın azalması sonucu bireyler sosyal ilişkilerini daha soyutlanmış ve yalıtılmış olarak yaşamaktadır. Sosyal ilişkilerin bu doğrultuda ilerlemesi ise zamanla yalnızlık yaşantılarının oluşmasına neden olmaktadır.

Fromm'a (1941) göre insan çevresiyle ilişki kurma ihtiyacındadır. İnsan, ilişkilerini kendi çabasıyla kurmak zorundadır ve bu ilişkilerin en güçlüsü diğerleriyle kurabileceği yakınlıkla gerçekleşir. Yalnızlık duygusu insanın doğal bir sorunudur. Çocuğun doğumdan itibaren çevresiyle kurmuş olduğu temel bağlar kendisini güvende hissetmesini sağlar. Çocuk bu bağlardan koptukça, yalnızlığını ve diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu fark etmeye başlar. İnsan bireyselleştikçe, dünyanın türlü tehlikeleriyle karşı karşıya ve tek başına kalmaya başlar (Akt., Geçtan, 2000).

Günümüz insanı için acı verici ve istenmeyen bir durum olan yalnızlıktan en çok etkilenen kesimlerin başında ise genç kuşak gelmektedir. Yalnızlığın gelişiminde çevreyle olan ilişkilerin yetersizliği düşünüldüğünde ergenliğin ani değişiklikleri içinde barındıran gelişimsel bir süreç olması nedeniyle bu durumun ergenler arasında sık görülmesi normaldir (Demir ve Tahran, 2001). Henüz ergenlik döneminde olan gencin yaşamı, bir yetişkine göre daha fazla belirsizlik ve karmaşayla doludur. Bu dönemde ergende, fizyolojik, bilişsel, duygusal ve toplumsal değişiklikler kendini göstermekte; büyüme, sosyal rol tanımı, bilişsel değişim, cinselliğin ayrımına varılması, bireyselleşme çabaları, kimlik arayışları, anne-babadan ayrılma ve psikolojik olarak bağımsızlaşma düşüncesi ve kişiler arası ilişkilere duyulan yoğun gereksinimler ortaya çıkmaktadır (Ostrov ve Offer, 1980). Bu durumda ergen hem değişen bedenine ve psikolojik olgunluğuna, hem de değişen toplumsal ve sosyal yapıya uyum sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca geleceğe ilişkin planlarının sorumluluğunu da üstlenen ergen, bu süreçte ebeveynlerinin kendisinin yanında olduğunu bilmek ister. Eğer ergen ailesinin onun yanında olmadığını hissederse bu durum ergenin aile ilişkilerinden kaynaklanan bir duygusal yalnızlık yaşamasına neden olabilir. Öte yandan ergenin yaşadığı bu fırtınalı ve karışık dönemde sosyal ilişkilerinde eksiklik veya yetersizlik yaşaması ise onun sosyal yalnızlık yaşantıları ile tanışmasına neden olur.

Weiss (1973), teorik olarak yalnızlığın iki türünden bahsetmektedir: Duygusal ve sosyal yalnızlık. Duygusal yalnızlığın yakın ve samimi ilişkinin (genellikle eş, sevgili, aile veya çocuk) yokluğu sonucu oluştuğunu; sosyal yalnızlığın ise kişinin akranlarıyla, arkadaş ve akrabalarıyla kuramadığı bir ilişki eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Weiss (1973), yalnızlığın ergenlik döneminde anne ve babanın bağlanma figürleri olmaktan çıktığında belirmeye başladığını ifade eder. Duygusal yalnızlığı, bu yakın bağlanma ilişkilerinin olmamasının ya da kaybedilmesinin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Ergenlik dönemi boyunca, ergenin ana babasından ayrılacağı ve onlardan psikolojik olarak bağımsızlaşacağı düşüncesi, daha da belirgin hale gelmeye başlar. Ergenin birincil bağımlılık figürü olan ana babasından ayrılıp, aynı cinsten ya da karşı cinsten akranlarıyla ilişkilerini yeniden düzenledikleri görülür. Ergenin bağımlılık konusundaki bu düzenlemesi, kişilerarası ilişkilerinde bozulmaya yol açmakta, gencin tümüyle yalıtılmış olduğu durumlar bile olabilmektedir.

Ergenlik döneminde çocukluktan çıkma ve yetişkin dünyasına girme sürecinden kaynaklanan bir yalnızlık söz konusudur. Bu dönem yalnızlık kavramının yoğun ve fark edilebilir bir olgu olarak ilk ortaya çıktığı yaşam dönemidir. Her ne kadar yalnızlığın ölçülmesinde zorluklar olsa da elde edilen veriler, ergenler arasında yalnızlığın acı verici ve yaygın bir durum olduğunu göstermektedir (Brennan, 1982). Ergenlerin yaşadığı gelişimsel sürecin işleyişini bozacak bazı faktörler ortaya çıktığında ise ergenler yalnızlığın değişik şekillerini yaşayabilirler (Williams, 1983). Bu gelişim döneminin hassaslığı nedeniyle tüm insanlar için önemli olan yakın ilişki kurmak ve sürdürmek ergenler için daha büyük önem taşımaktadır (Inderbitzen, 1994). Ergenler bu ilişkilerini sürdürmede başarısızlığa uğradıklarında ise ilk yalnızlık yaşantıları ile tanışmış olurlar.

Ergenlerde yalnızlığın neden bu kadar önemli olduğuna baktığımızda, aslında yalnızlığın gelişimimizde bir ihtiyaç olduğunu ve bu düşüncüyü destekleyen araştırmalar olduğunu görürüz. Yalnızlık insan gelişiminin ve yaşamının bir parçasıdır ve kişi bu gelişim sürecinde çeşitli aşamalardan geçer ve zamanla ailesinden duygusal olarak uzaklaşır. Bireyin ailesinden uzaklaşması, diğer psikolojik ve biyolojik değişimler ergende kayıp, boşluk ve yalnızlık hissi uyandırır (Buchholz ve Catton, 1999).

Brennan (1982), ergenlik dönemindeki yalnızlığın yoğun ve yaygın yaşanmasının nedenlerini üç değişkenin sınıflandırılması ile incelemiştir. Gelişimsel değişimler ve bu değişimlerin kabul edilebilir gereksinimler ve ilişkiler üzerine etkisi; sosyal yapılar ve kültürel süreç ile bireysel yatkınlıklardır. Yalnız gencin karakteristik özellikleri olarak tanımlanan yatkınlıklar, (utangaçlık, düşük öz saygı, zayıf sosyal beceriler) ergenlik döneminde yalnızlığı yaratan tek neden değildir. Her ne kadar kişisel özellikler önemli olsa da yalnızlığın önemli nedenlerinden biri özellikle gelişimsel değişimler ve bireyin içinde bulunduğu yaştaki sosyal konumudur. Öztürk (1992), ergenlerin dalgalanan duygular, değişken düşünce ve eylemler içinde kendilerini zaman zaman korkunç derecede yalnız, kimsesiz ve güvensiz hissettiklerini dile getirmektedir. Bu yüzden de çoğu ruhsal bozuklukların (örneğin psikozlar, nevrotik durumlar, kişilik bozuklukları) böyle bocalamalı, fırtınalı bir dönemde ortaya çıkmasının doğal olduğunu vurgulamaktadır.

Bu dönemde akran grupları, ergenin kişilik gelişimi ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri açısından son derece önemlidir. Gencin arkadaşları tarafından kabul

edilmesi onun kendini kabulünü de olumlu yönde etkilemekte, kendine güvenmesine ve saygı duymasına katkıda bulunmaktadır. Bu dönemde arkadaşları tarafından dışlanan ergenlerin yoğun yalnızlık yaşadıkları ve bazı tipik yalnızlık belirtileri gösterdikleri vurgulanmaktadır (Cheng ve Furnham, 2002).

Kulaksızoğlu (2002), yalnızlık duygusu çekenlerin ana babalarıyla zayıf ilişki içinde olduklarını, anne babadan birinin, her ikisinin ya da bir yakınının kaybının da yalnızlık hissi doğurabildiğini belirtmektedir. Ayrıca yalnızlık hissi duyanların başkaları ile sosyal ilişki kurma konusunda eksiklikleri olabileceğini de belirtmektedir. Araştırmalar, ergenlerin ana babaları ile ilişkilerinin ve aile yapılarının yalnızlıklarını belirleyen önemli bir etken olduğunu göstermektedir (Antognoli ve Lucia, 2000; Uruk, 2001). Yapılan çalışmalarda yalnızlık duygusu ile ebeveyn ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler olduğu rapor edilmiştir. Anne babasını otoriter algılayan ergenlerin, demokratik yani daha sıcak ve sevecen algılayan ergenlere göre daha fazla yalnızlık hissettikleri, anne baba tutumlarını demokratik algılayanların, otoriter ve ilgisiz algılayanlara oranla kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve yüksek arkadaş ve aile sosyal desteğine sahip oldukları görülmüştür (Çeçen, 2008).

Goswick ve Jones (1982), UCLA yalnızlık ölçeğini lise ve üniversite öğrencilerine uygulamıştır. Sonuçlara göre lise öğrencilerinde yalnız olmayı etkileyen en güçlü nedenin arkadaş ilişkileri olduğu bulunmuştur. Aile ilişkilerinin ise daha az etkilediği görülmüştür. Uruk (2001), ise akranların ve ailelerin ergenlerin yalnızlık düzeyleri üzerindeki rollerini incelediği araştırmasında, akran ilişkilerinin %35, aile yapılarının ise %15 oranında yalnızlığı etkilediğini belirtmiştir.

Marcoen ve Brumagne (1985), Avrupa’da 5-7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yaş ve cinsiyet faktörleri üzerinde çalışmışlardır. Sonuçlara bakıldığında, öğrencilerin aile ve arkadaş ilişkilerinde yaşadıkları yalnızlığın yaş ile birlikte azalmakta olduğu ve ayrıca aileleri tarafından yönlendirilen ergenlerin arkadaş ilişkilerinde kendilerini daha yalnız hissettikleri görülmüştür. Erkeklerin, ebeveyn ilişkilerinde kızlara göre daha yalnız oldukları görülmüştür. Araştırmacılar bu sonucun nedenini ebeveynlerin erkek çocuklarına olan duygusal desteklerinin eksik olmasına bağlamışlardır.

Cutrona (1982), genç yetişkinlerde yalnızlığı tahmin eden en önemli yordayıcının flört etme ve aileden çok sosyal ilişkilerde ve arkadaşlıklarla ilişkili

memnuniyetsizlik olduğunu rapor etmektedir. Yalnızlık ve cinsiyet değişkeninin ele alındığı araştırma sonuçlarında ergenlerde yalnızlık düzeyleri açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıklar bulunmamasına rağmen genç yetişkinlik yıllarında erkeklerin kızlara göre daha fazla yalnızlık yaşadıkları rapor edilmektedir.

Ergen yalnızlığını genel olarak değerlendirdiğimizde, birçok sebepten kaynaklandığını görmekteyiz. Voeglar, yalnızlık ile duygusal problemler (düşük benlik saygısı, depresyon, sosyal anksiyete, umutsuzluk, stres gb.), sosyal problemler (boşanma, aldatma, arkadaş eksikliği, sosyal becerilerde yetersizlik gb) ve davranışsal problemler (utangaçlık, sosyal geri çekilme, zamanı yalnız geçirme isteği gb) arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Perlman ve Landolt da, yalnızlık ile diğer psiko-sosyal problemler, örneğin, fiziksel hastalıklar, intihar, alkol kullanımı, madde bağımlılığı, saldırganlık ve hırsızlık arasında bir ilişki olduğunu belirtmişleridir (Akt., Seepersad, 1997).

Genel olarak baktığımızda yalnızlığın oluşumuna bir çok değişkenin neden görülmektedir. Bu değişkenlerden biri olan aile işlevlerinin, özellikle ergenlik döneminde önemli bir faktör olduğu düşünülür. Dolayısıyla ailelerin çocuklarına sağladıkları desteğin, yalnızlığı yordayan bir değişken olduğunu söyleyebiliriz. Bullock (1993) sıcak ve sevecen ailelere sahip olup, aileleri tarafından desteklenen çocuklarda yalnızlık düzeyinin düşük olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiye dayanarak ebeveyn çocuk ilişkisindeki niteliğin yalnızlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ancak Bullock'un çalışmasında yalnızlığın çok boyutlu olarak ele alınmadığı, tek boyutlu olarak değerlendirildiği gözlenmektedir.

Bu çalışmada lise çağına denk gelen dönemdeki ergen öğrencilerin sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinden hangisinin aile işlevleriyle daha fazla ilişkili olduğu araştırılmak istenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırmanın problem cümlesi; "Aile işlevleri, ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerini anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır? olarak belirlenmiştir. Gerek yurtiçi, gerek yurtdışı çalışmaları incelediğimizde ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın aile işlevleri ile birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle araştırmanın özgün bir çalışma olacağı ve sonuçlarının ergenlere sağlanacak psikolojik yardımlara daha etkili ve kalıcı çözümler getirmesinde yardımcı olacağı ümit edilerek bu konu ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, aile işlevlerinin, ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerini anlamlı bir biçimde yordayıp yordamadığının incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- 1) Aile işlevleri (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Duygusal Katılım, Davranış Kontrolü, Genel İşlevler) ergenlerde görülen aile ilişkilerinden kaynaklanan duygusal yalnızlık düzeyini ne oranda yordamaktadır?
- 2) Aile işlevleri (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Duygusal Katılım, Davranış Kontrolü, Genel İşlevler) ergenlerde görülen romantik ilişkilerden kaynaklanan duygusal yalnızlık düzeyini ne oranda yordamaktadır?
- 3) Aile işlevleri (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Duygusal Katılım, Davranış Kontrolü, Genel İşlevler) ergenlerde görülen sosyal ilişkilerden kaynaklanan sosyal yalnızlık düzeyini ne oranda yordamaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Yapılan çalışmalar yalnızlığın düşük sosyal beceri ve olumsuz benlik algısı (Jones, Freemon ve Goswick, 1981), sosyal uyumsuzluk (Bilgen, 1989), düşük arkadaş memnuniyeti (Demir, 1990), umutsuzluk (Öztürk 1997), bilişsel çarpıtmalar (Kılınç, 2005), kaygı (Moore ve Schultz 1983) ve akılcı olmayan düşünceler (Hoglund ve Collison, 1989) gibi pek çok sorunla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda insanın iyi oluşunda önemli olan yalnızlık, anlaşılması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birçok araştırmacı ergenlik döneminin özellikleri ve gelişimsel aşamalarının yalnızlığa özellikle katkıda bulunduğunu düşünmektedir. Russell, Peplau ve Cutrona (1980); Marcoen ve Bumagne (1985), ergenlerde yalnızlığı, hoş olmayan bir durum olarak, genel doyumsuzluk, mutsuzluk, kaygı, utanma ve akran grubu tarafından dinlenmeme gibi durumlarla bağlantılı görmektedirler. Aynı şekilde Hymel, Rubin,

Rowden ve LeMare (1990) yalnızlığı ilk yıllarda, dışlanma, saldırganlık, düşmanlık ve anormal davranışlar dışında, uyumsuzluk gibi ikincil dışa vurulan davranışlar olarak tanımlamaktadırlar. Weiss (1973) bu durumun çağdaş toplumlarda yaygın ve kronik sorun olduğunu belirtirken, Mahan (1983) ilk ergenlik dönemindeki çocuklar tarafından sıkıntı ve rahatsızlık veren bir durum olarak görüldüğünü belirtmektedir. Achenbach ve Edelbrock (1981) ise insanın kendisi ile ilgili korku, endişe ve toplumdan kaçış gibi durumları “içe dönük” sorunlar altında toplamaktadırlar (Akt., Bilgiç, 2000).

Moore ve Schultz (1983) yaptıkları bir araştırmada, yalnız ergenlerin, daha fazla kaygılı, dışsal kontrol odağına sahip, daha az mutlu ve yaşamdan daha az doyum alan kişiler olduklarını; ayrıca yalnızlığın kendine olumsuz yüklemeler yapmayla sonuçlanabildiğini (sosyal ve çevresel problemlerde çevreyi suçlamak yerine kendini daha çok suçlamak) belirtmişlerdir. Sonuç olarak araştırmada yalnız ergenlerin, sahip oldukları bir takım özelliklerin, diğer insanlarla etkileşime yönelmelerini engellediği belirlenmiştir.

Literatüre bakıldığında yalnızlık ile bir çok değişken arasındaki ilişkiye bakılmasına karşı, ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlık ile aile işlevleri arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma yalnızlıkla ilgili olduğu düşünülen aile işlevleri değişkeninin, Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılarak, ergenlerde görülen sosyal ve duygusal yalnızlığın, ölçeğin hangi boyutlarıyla ilgili olduğunu görmeye yönelik bir çalışmadır.

Aile işlevlerinin, sosyal ve duygusal yalnızlığı ne oranda yordadığının belirlenmesi, bu durumun okul ortamını nasıl etkilediği ve bu konuda gerekli müdahalelerin yapılması açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra yalnızlıkla ilişkili olan değişkenlerin belirlenmesi yalnızlıkla ilgili risk gruplarının tanınmasını olanaklı kılacağından, yalnızlık yaşayan ergenler için uygun önlemlerin alınmasını sağlayacaktır. Ayrıca yalnızlığın sosyal ve duygusal olarak ayırt edilmesi ve her bir yalnızlık durumuna neden olan faktörlerin belirlenmesi yalnızlık ile başa çıkmada önemli bir adım olacaktır. Dolayısıyla yalnızlık yaşayan bireylere zamanında psikolojik yardımda bulunulması, onlarla grup çalışmaları yapılması ve ayrıca aileleriyle işbirliği içinde olunması bu kişilerin sadece yalnızlığını azaltmayacak aynı zamanda yukarıda bahsedilen depresyon, intihar eğilimi, madde bağımlılığı gibi yalnızlıkla ilişkili olduğu düşünülen olumsuz değişkenlerin düzeylerinde de belirli bir azalma sağlayabilecektir.

Ayrıca bu çalışmanın, yalnızlıktan kaynaklanan sorunların çözümüne yönelik eğitim programlarının oluşturulabilmesine ve bu eğitim programının okul ortamında psikolojik danışmanlar tarafından uygulanabilmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1- Bu araştırma Adıyaman ili sınırları içerisindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bazı liselerde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.

2- Bu çalışmada incelenen, sosyal ve duygusal yalnızlık, “Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği” nin, aile işlevleri ise “Aile Değerlendirme Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Sosyal ve Duygusal Yalnızlık

Sosyal yalnızlık, kişinin sosyal ilişkilerini kapsayan, sosyal ağın var olmamasından kaynaklanan depresyon ve sıkıntı ile birlikte görülen yalnızlık türüdür. Duygusal yalnızlık ise başka bir insana yakın bir bağlılığın olmamasından kaynaklanan, kaygı ve boşluk duygularının görüldüğü durumdur (Weiss, 1973).

Ergenlik

Milli Eğitim Bakanlığına göre ergenlik, buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12–24 yaşları arasındaki gruptur (Kulaksızoğlu, 2002). Bu çalışmada 16-19 yaş arası ergenler ile çalışılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlik, yalnızlık ve aile işlevleri ile ilgili kuramsal bilgiler ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Ergenlik

2.1.1. Ergenlik Tanımları ve Ergenlik Döneminin Aşamaları

"Büyümek", "Yetişkinliğe Erişmek" anlamına gelen "adolescence", yani ergenlik günümüze gelinceye kadar değişik şekillerde tanımlanmıştır. Ergenlik, değişim ve büyümek demektir. Aynı zamanda başkalaşım (metamorphose) ve dönüşümü (mutation) de kapsar (Parman, 1997).

Gençlik dönemi olarak da ifade edilebilen ergenlik, bireyin biyolojik ve duygusal süreçlerindeki değişikliklerle baslar, cinsel ve biyolojik olgunluğa doğru erişmesi ile sürer. Bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı belirlenmemiş bir zamanda tamamlanır. Kronolojik şekilde süren ergenlik, normal bir gelişim ve değişim dönemidir (Özbay ve Öztürk, 1992). Kulaksızoğlu (2002)'nin tanımına göre ise ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluğla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir.

Polvan (2000), ergenlik çağının belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olduğunu ileri sürmektedir. Bu sürecin başlangıç, süre ve sonlanımı sosyal, kültürel ve bireysel olgunlaşma düzeyi ile ilgilidir. Psikolojik açıdan yapılan başka bir ergenlik tanımı da; kişinin davranışlarında ve bilişsel yeteneklerinde meydana gelen değişiklikler dönemidir (Papalia, Olds ve Feldman, 1998).

UNESCO'nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan insandır. Gençlik çağının başlangıcı ve sonu ileri sürülen yas sınırlamaları da birbirinden farklıdır. UNESCO'nun tanımlamasında gençlik çağı,

15-25 yaşları arasında gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre ise gençlik çağı 12-25 yaşları arasındadır (Akt. Kulaksızoğlu, 2002).

Adams (1995)'a göre çocuk, ailesinin gözetimine ve korumasına daha az gereksinim duymaya başladığında, fizyolojik ve hormonal gelişimi yetişkin düzeyine yaklaştığında ve fizyolojik olgunluk çocuğu toplumda sorumluluk yüklenmeye zorladığında, ergenlik başlamıştır.

Ergenlik dönemi, çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında psikolojik açıdan önemli problemleri olan bir gelişim dönemidir. Bu bağlamda söz konusu dönem için ruh sağlığı da ayrı bir önem taşır. Dolayısıyla ergenin ruh sağlığı gelişimi sabit bir doğru değil, tam aksine fazla zikzaklar çizen bir profile sahiptir. Bu duruma en tipik örnek davranışlardaki tutarsızlıktır. Bunun en önemli sebebi ise ergenin kimlik oluşturma çabasıdır. Bu anlamda ergen, hem kimlik oluşumuyla birlikte ruhsal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamaya çalışmakta, hem de döneme özgü gelişim ödevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Zira bu ödevlerindeki başarı ya da başarısızlık büyük ölçüde ergenin yetişkinlik dönemine adaptasyonunu ve başarısını belirleyecektir (Koç, 2003).

Ortalama insan yaşamının hemen hemen onda birini kapsayan bir dönem olan ergenlik çağı kişinin yaşamının önemli değişikliklerini içeren bir çağıdır. Ergenliğin başlangıcında kişinin biyolojik durumunda, sonunda ise, psiko-sosyal durumunda değişiklikler yaşanmaktadır. Böylece bu dönemin başlangıcı da, sonu da birer kişisel kriz demektir. Dolayısıyla, bugün artık oldukça uzun bir süre içinde kabul edilen ergenliği "erken", "orta" ve "geç dönem" ler olarak ayırt etmek olasıdır (Koptagel-İlal, 1991).

Bu evreler ve özellikleri şöyle tanımlanabilir:

Erken ergenlik (12-14 yaş), diğer bir deyişle erinlik, (buluğ) bedensel gelişimin yaşandığı evre olup boy uzaması, kilo artışı, iç organlarda gelişme ve bunlara bağlı fiziksel kapasite artışı, bilişsel gelişme ve buna bağlı olarak somut düşüncenin yerini soyut düşüncenin alması ve yetişkinlikteki cinsiyet özelliklerinin kazanılması bu evrenin başlıca gelişimsel konusudur. Ergenin bu konularda bilgilendirmeye gereksinimi vardır. Orta ergenlik (15-17 yaş), bedensel gelişimin büyük ölçüde tamamlanmış olduğu bu evrede ergen daha çok ruhsal alandaki gelişimsel sorunları

çözmek durumundadır. Arkadaş ilişkilerinin önem kazanması, kendisini sosyal alanlarda ortaya koyabilmek, anne babanın değersizleştirilmesi, otorite çatışması, ayrışma ve bireyleşme bu dönemin başlıca gelişimsel konularıdır. Grup arkadaşlıkları önem kazanır ve karşı cinsle ilişkiler artar, cinsel kimlik gelişimi ilerler. Geç ergenlik (18 yaş ve üstü), ergenliğin bu son evresi kimlik gelişiminin tamamlandığı ve kimlik duygusunda bir bütünlüğe erişildiği aşamadır. Kimlik duygusu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Ben kimim?” sorusuna her bireyin kendi içinde verdiği yanıt o bireyin kimliğini tanımlar. Kimlik bütünlüğü çocuklukta edinilmiş olan içsel aynılık ve süreklilik duygusunun bu dönemde toplumsal olarak da kazanılması ve buna güven duyulmasıyla sağlanır. Meslek seçmek, yaşam biçimin belirlemek, karşı cinsle sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, grup içinde olabilmek ve bir gruba ait olabilmek, kendine ait bir değer sistemi edinmek kimliğin kazanılmasında genel unsurlardır (TÜBA – UNFPA Raporu, 2004).

2.1.2. Ergenlik Dönemi ve İlgili Kuramsal Açıklamalar

Kuramcı	Gelişim Alanı	Gelişim Görevi
Freud	Psikoseksüel	Seksüel enerjinin toplumsal yönden onaylanan faaliyetlere yönlendirilmesi
Erikson	Psikososyal	Kimlik kazanma, kendini birey olarak algılama ve kabul etme
Piaget	Bilişsel	Soyut düşüncelerle ilgilenme, formal işlemler ve kuramsal durumlar üzerinde düşünme
Maslow	İnsan İhtiyaçları	Ego, saygı ihtiyaçları, güven duygusunun gelişimi, olumlu benlik saygısı, kendine değer verme, kendini geliştirme
Super	Mesleki Gelişim	Mesleki önceliklerin belirlenmesi, geçici seçimler yapma, uygun meslek alanlarının belirlenmesi, genelleştirilmiş seçimlerden özele doğru değişim
Sullivan	Kişilerarası İlişkiler	Kendi cinsi ve karşı cinsle doyum verici ilişkiler kurma ve sürdürme.
Havighurst(1972)	Psikososyal	Fiziksel yapıyı kabul etmek, vücudu etkili bir şekilde kullanmak, duygusal bağımsızlık, cinsiyet rolünü kazanım, hemcins ve karşıt cinsleriyle uygun ilişkiler geliştirme, sosyal sorumluluk alma, ahlak sistemine sahip olma, mesleğe hazırlık, evliliğe hazırlık. (İnanç ve ark., 2004; Yıldırım, 2007).

Tablo’da görüldüğü üzere ergenlik dönemi ile ilgili çeşitli kuramcılar farklı gelişim alanlarıyla ilgili farklı gelişim ödevleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ergenlik çağına ilişkin bu gelişim görevleri birbirinden bağımsız bir şekilde ortaya çıkmaz ve başarılmaz. Bireyin ne çocuk ne de bir yetişkin olarak tanımlanabildiği bu dönemde birey çeşitli alanlardaki gelişimini tamamlayarak bu dönem gelişim görevlerini yerine getirmek zorundadır. Bu doğrultuda gelişimsel özellikler sosyal ve duygusal gelişim başlıkları altında kısaca incelenecektir.

2.1.2.1. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Erikson ergenliği, kimlik duygusunun kazanılması doğrultusunda önemli bir arayış ve bunalım dönemi olarak tanımlar. Son yıllarda ergenlik döneminde değişen ana baba ve çocuk ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Bu dönemde ana- baba ve çocuk arasında daha önce kurulmuş olan dengeler değişir. Ergenlikle birlikte çocuk artık evde “herhangi biri” yerine bir “kişi” olarak görülmeyi talep eder. Ana-baba ise çocuklarında ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik değişikliklere uyum sağlamak zorunda kalırlar. Ergenin ana-babadan ayrılma, bağımsızlığını ortaya koyarak bireyselliğini kazanma ve gelişimsel görevini yerine getirebilmesi için ailenin önemli işlevleri vardır (Minuchin, 1974).

Yaşamın bu döneminde ergen, bir yandan kimlik gelişimine önem verirken öte yandan da dış görünümüne odaklanır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimlik arayışı için kahramanlara, öğretilere ve karşı cinsten kişilere başvurur. Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmaya neden olur. Bu dönemde ergen çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Geçtan, 1993). Pek çok anne-baba, ergen çocuklarıyla iyi geçinememektedir. Bununla birlikte yaşanan çatışmaların genellikle ahlaklı davranış, aile üyeleriyle ilişkiler, akademik başarı, sorumluluklarını yerine getirme, toplumsal etkileşimler (giyim tarzı, saç stili vs.) konularla ilgilidir (Galambos ve Almeida, 1992). Ailelerin %10 ile %20 arasındaki bir bölümünde ebeveynler ve ergenler duygusal bir soğukluk ve sürekli bir öfke ve çatışma cereyanı olarak tanımlanabilecek problemlili ilişkiler içine girerler (Lingren, 2001).

Ergenlik döneminde ergen, anne babanın normal olmayan davranışlarından olumsuz olarak etkilenmekte ya da anne babanın bozuk ilişkilerinden zarar görmektedir.

Ergenliğin başlarında kızlar ve erkekler bedenlerindeki değişimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri az sayıda arkadaşla ihtiyaç duyarlar. Böylelikle kendilerini tanıyabilir ve başkalarının dünyalarını anlayabilirler. Buluş çağını izleyen yıllarda ergenin arkadaş çevresi genişler, böylelikle insan ilişkileri ile ilgili deneyimleri oluşur. Bu sıralarda annenin, babanın ve diğer yetişkinlerin dünya görüşleri reddedilir. İçinde bulunduğu arkadaş çevresinin değerleri ve dünya görüşü ergen için önem kazanmaya başlar (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenlerin sosyalleşmesinde aile ve okulun yanı sıra akranların da büyük etkisi vardır. Çünkü sosyal gelişim için ergenlerin akranlarıyla birlikte olmaya ihtiyaçları vardır. Ergenlik döneminde gençler, akranları tarafından onay görmek için onların ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedirler. Akranlarıyla kurduğu ilişkide genç, eşit ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılamayı öğrenmektedir. Grup tarafından kabul görme, gencin kendisine olan güvenini pekiştirmekte ve arkadaşları arasında duygu ve düşüncelerini rahatça dile getirmesine katkıda bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenlerin yakın arkadaşlarına duydukları gereksinim çocuklarınkinden farklıdır. Bir araştırmaya göre dördüncü sınıf öğrencilerinin en çok destek gördükleri kişiler anne-baba olarak ortaya çıkmıştır. Yedinci sınıf öğrencileri anne-babanın yanı sıra aynı cinsiyet grubundaki arkadaşlarını yakın bulurlarken onuncu sınıf öğrencileri ise arkadaşlarını en sık destek aldıkları kişiler olarak belirtmişlerdir (Furman ve Buhrmester, 1992).

2.1.2.2. Ergenlikte Duygusal Gelişim

Duygu, organizmanın fizyolojik uyarılar karşısında bütünsel bir tepki olarak yaşadığı farkındalık durumu sonucu, uyarıcılara karşı verdiği içsel ve öznel tepkidir. Ergenlik döneminde gösterilen duygusal tepki örüntüleri, çocuklukta yavaş yavaş ortaya çıkan örüntülerin devamı niteliğindedir. Ergen bu dönemde mutluluk, sevgi, şefkat gibi olumlu duyguların yanında korku (somut şeylere, benliğe, toplumsal ilişkilere, bilinmeyene ilişkin), fobiler (yükseklik, kan, açık alan, sosyal fobi), kaygı, öfke gibi duyguları sıklıkla yaşarlar (İnanç ve ark., 2004). Ayrıca bu duygu durumları sıklıkla değişkenlik gösteren bir yapıdadır (Yörükoğlu, 1993).

Ergenlik döneminde genç ailesiyle yoğun çatışmalar yaşar. Kimlik gelişimi sürerken yetişkin davranışı ile çocuksu davranışı çoğu kez karıştırır. Gencin aileden bağımsız olma çabalarında çelişkili duyguları çoğunlukla artar. Hem onlardan uzaklaşma ve bağımsızlaşma isteği hem de onların desteğine ve sevgisine ihtiyaç duyma ikilemi içindedir. Genç kendi gözünde kendini büyümüş ve değişmiş görmek ister. Daha özerk karar verebilmek, kendi seçimini yapabilmek ve kendi değer yargılarına sahip olmak isterken ise yeni rollerinden emin değildir. Bu nedenle hem anne babanın kendine destek olmasına ihtiyaç duyar, hem de kendi içinde bu isteğe karşı koymaya çalışır. Ergen kendisi için önemli olan kişilere gereksinim duymadığını kendi kendine kanıtlamaya çalışırken şimdiye kadar yeterli gördüğü anne babasının ve diğer önemli kişilerin bu yeterli yönlerini yadsımaya başlar. Böylece aileye ve diğer otorite figürlerine daha fazla gereksinim duymasından ileri gelen içsel çatışmayı geçici olarak çözmüş, kendini onların desteğine gerek duymaz halde görmeye başlamıştır. Bu çatışmalar sırasında çocukluktan itibaren kendisine sevgi vermiş olan anne babadan uzaklaşmaya ve aile dışında yeni sevgi kaynakları aramaya başlar. Akran grubu ve arkadaşlık kendisi için olağanüstü önem kazanır. Çünkü anne baba egemenliğine, onların değer yargılarına ve kendi yaşamına karışmalarına az veya çok karşı çıkabilmiş olan genç artık toplumda birilerine ait olma özlemini duymaktadır (Ekşi, 1999).

2.1.3. Ergenlik Döneminde Ruhsal Gelişim ve Gelişimsel Görevler

Ergenlik dönemi, bedensel gelişim ve değişim ile başlamakta, zamanla yavaşlamaktadır. Bu dönemde hızlı yaşanan bedensel değişimin doğrudan ya da dolaylı olarak yarattığı ruhsal değişimler görülmektedir. Bu ruhsal değişimler nedeniyle mutlu, uysal, dengeli ergenin yerini kaygılı, tedirgin, dengesiz, uyumsuz ergen almaktadır. Bocalama ve kararsızlık içinde olan ergenin duyguları, ilgileri değişmekte coşkuları ölçsüz, sınırsız ve dengesiz şekilde farklılık göstermektedir (Köknel, 1999).

Ergenlik döneminin karmaşık ruhsal özellikleri incelendiğinde ortaya dengesiz ve sağlıksız bir görünüm çıkar: Sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, çabuk sevinip, çabuk üzülmeye, içe kapanma ile coşku arasında gidiş gelişler, bencillik, kaygılar, güvensizlik, kararsızlık ve birçok özellik... Öyle ki, bu özellikler bir yetişkinde toplandığı zaman o kişiye ruh sağlığı bozuk ya da uyumsuz tanısı konabilir. Yörükoğlu (1993) bu nedenle yetişkini psikolojik açıdan değerlendirme ile ergeni bu açıdan

değerlendirme kriterlerinin farklı olduğunu ve hatta bu çağın uyumsuzluğunun Anna Freud'un da vurguladığı gibi bir sağlık göstergesi sayılması gerektiği üzerinde durur.

Havighurst gelişimsel görevleri, normal ve arzu edilebilir gelişimsel örüntülerin toplum tarafından paylaşılan beklentilerini yansıtan, yasa özgü hedefler olarak değerlendirmiştir. Bu görevler, biyolojik değişimlerin (buluş çağı gibi) ve yaşa bağlı kültürel taleplerin (ergenliğin orta ya da son dönemlerinde kariyer kararları verme ihtiyacı gibi) ortak etkisine dayanır. Gelişimsel görevler ayrıntılı bir şekilde formüle edilmiş olmasa da, ergenlerin eğitim, meslek seçimi, eş seçimi, aile kurma gibi gelişimsel hedeflerine ve karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurmak, kendi sorumluluğunu almak gibi diğer insanların onlardan ne beklediğine ilişkin benzer görüşleri barındırmaktadır (Nurmi, 1991).

Bir insan bugününün ve geleceğinin sorunlarıyla başarılı biçimde uğraşacaksa, bebeklikten ve ilk çocukluktan ergenliğe, ergenlikten ileri yetişkinliğe doğru bazı gelişimsel davranış türlerini kazanması gerekmektedir. Bu özelliklerden bazıları şunlardır;

- Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
- Eril ya da dişi bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
- Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek
- Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak
- Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
- Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek
- Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek (Gander, Gardiner ve Harry, 1995).

Bu gelişimsel görevler büyük ölçüde sosyal çevre tarafından belirlenir ve her toplumda ergenlik dönemine ilişkin çeşitli türden beklentiler bulunabilir. Örneğin; ergenin gelişimindeki “bağımsızlaşma” konusu, kültürlere göre farklılığın en açık biçimde gözlenebildiği bir olgudur. Bireyci toplumlarda gençlerin kendi kararlarını erken yaşlarda vermesi ve bağımsızlaşması beklenirken, kolektif toplumlarda aile kararları ön planda olduğu için, toplumun beklentisi, söz konusu bu bağımsızlaşmanın daha ileri yaşlarda olması yönündedir (Şahin ve ark., 2003).

Noller ve Callan’a (1991) göre, ergenin ergenlik görevlerini sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmesinde etkili olan ailesel özellikler; özerkliğin ve bağımsızlığın desteklenmesi, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrol düzeyleri, aile üyeleri arasındaki çatışmaların yoğunluğu, aile içi sınırların belirginliği ve ergene verilen sevgi ve desteğin niteliğidir. Ergenlik dönemine ilişkin gelişimsel görevler, özerkliğin desteklendiği, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrolünün makul düzeyde olduğu, aile içi çatışmaların az, aile bireylerinin hissettikleri sevgi ve destek düzeyinin yüksek olduğu aile ortamlarında başarılı bir biçimde tamamlanabilir.

Williamson ve Bray (1988) gencin hayatındaki sorumlulukların arttığını gösteren “bireysel otorite”yi (kendi kendine karar almak, bunları uygulamak vb.) geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Bireysel otorite, ailenin, çocuğunu ayrı bir birey olarak kabullenip desteklemesi, samimi ve olumlu yaklaşması sonucu sağlamlaşmaktadır (Akt., Shullman & Ben-Artzi, 2003). Benzer olarak Frank, Avery ve Laman (1988), bağları koparmadan aileden uzaklaşmanın ve ihtiyaç halinde ailevi yardım alabilmenin, genç yetişkinin ikili ilişkilere yönelik hedeflere karar verme yeteneğini geliştirmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Aileden bağımsızlaşamayan genç yetişkinler, bu geçiş döneminin gelişimsel görevlerini yerine getirmede zorluk yaşayabilirler.

Shullman & Ben-Artzi’nin (2003) yaptıkları bir araştırmanın hipotezi, genç yetişkinlerin, ergenlere oranla, aileleriyle daha yakın ilişkiler içinde oldukları ve daha az çatışma yaşadıkları, aileye bağımlılıklarının daha az olduğu yönündedir. Bu çalışmasının sonuçlarına göre, genç yetişkinin aileden bağımsız hale gelmesinin yanı sıra, ailesinden gördüğü manevi destek, ergenlikten ilk yetişkinliğe geçiş sürecindeki gelişimsel görevleri yerine getirmeyi kolaylaştırmaktadır.

2.1.4. Ergenlik Dönemi ve Aile İlişkileri

Çocuğun diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı, hayatının ilk yıllarındaki öğrenmelerine bağlıdır. Bu bakımdan anne baba ve diğer yetişkinlerin sosyal davranışları çok önemlidir. Aile içi ilişkilerde çocuklar bulundukları yaşlara göre farklı davranışlar görebilirler. Anne-babalar çocuklarının tutum ve davranışlarını, kişilik özelliklerini onların fiziksel yapısına ya da alışkanlıklarına bağlayarak önyargılı

davranabilirler (erkek çocukların yaramaz, şişman çocukların tembel oldukları gibi). Anne babaların çocuklarını değerlendirme biçimleri, çocukların kendilerine yönelik algılarını ve anne babaları ile olan ilişkilerini biçimlendirmektedir (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenlik döneminde oluşan farklılıkların yarattığı gerginlik, ergenin depresif olmasına dolayısıyla yalnızlık duygusu yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle ergen bu dönemde özellikle içinde yaşadığı karamsarlık ve huzursuzluk gibi hoş gitmeyen duygulardan bunalarak kendisine güven verecek anne-babaya ihtiyaç duymaktadır. Anne babanın, ergenin söylediklerini eleştirmeden, küçümsemeden ve yargılamadan dinlemesi ve kendisini ifade etmesine fırsat vermesi ergenin sağlıklı kişilik geliştirmesini sağlamaktadır. Anne-baba desteğinden yoksun olan ergen ise kaygı, korku ve yalnızlık duygusu yaşayabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenlik dönemi, aile ilişkilerinde değişiklikler yaşanan, hem ergen için hem de anne baba için zor bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun büyümesi ile orantılı gerçekleştirmesi gereken gelişimsel görevler nedeniyle aile içi dinamiklerde hareketlenme, denge durumunda değişiklikler yaşanmaya başlar. Çoğu zaman da sıkıntı, anne babanın çocuğunun büyümeye başladığını fark etmemesi ya da bu durumu kabul etmekte güçlük yaşaması olabilmektedir.

Ergenin istekleri ve yeni arayışlar içinde olması bir anlamda aile sisteminin değişmesine, ailedeki güç dengesinin sarsılmasına yol açar. Bu durumda aile içindeki değişmeye karşı anne baba, eski dengeyi korumak için çaba gösterir ve ergenin isteklerine direnir (Kulaksızoğlu, 2002). Anne baba ergen ilişkilerinde yaşanan güçlüklerin artışına ilişkin bir başka olası açıklama, orta yaşlarına girmiş bir çok ana babanın kendi kimlik bunalımları yaşadığı biçimindedir. Ergenlerin meslekle ilgili karar vermeye çalıştıkları sırada çoğu zaman anne babalar kendi meslek yaşamlarını yeniden gözden geçirmektedirler (Gander, Gardiner ve Harry, 1995). Yani anne babalar yürüdükleri yola geri dönüp bakarken, ergen gideceği yolun heyecanını yaşamaktadır. Bu nedenle anne baba, ergenin aileye olan bağımlılığını kendi gerekçeleri doğrultusunda uzatmaya çalışırken, ergen bir an önce bağımsız olmayı istemektedir. Çoğu zaman da aile içi çatışmalar bu nedenlerle yaşanmaktadır.

Yapılan çalışmalar, sağlıklı ergenlerin bu dönemde aileleriyle ilişkilerinde çok önemli kopukluklar yaşamadıklarını, ancak aile ile ilişkilerini sürdürürken kendi

bireyselliklerini de ortaya koyma çabası içinde olduklarını göstermiştir, ki bu da ilişki tarzlarındaki değişikliklerle mümkün olabilmektedir (Çuhadaroğlu ve ark., 2004). Shek (1999) yaptığı bir araştırmada, ebeveyn özelliklerinin ergenin yaşam doyumu, umutsuzluğu, benlik saygısı ve yaşamdaki amaçları gibi özelliklerini yakından etkilediğini ortaya koymuştur. Olumsuz ebeveyn özellikleri ile ergenin ruh sağlığının ve baş etme becerilerinin sorunlu olması arasında bir ilişki bulmuştur (Akt., Çuhadaroğlu ve ark., 2004).

Ailenin desteği gencin kendini değerli ve yeterli hissetmesine yardımcı olduğu gibi uyarıcı oluşturarak entelektüel gelişime katkıda bulunur. Bu katkılar örneğin, karar verme sürecini hızlandırmak, motivasyonu artırmak olabilir. Öztürk-Kılıç (1994) çalışmasında, ergenlik döneminde algılanan aile ve arkadaş sosyal desteğinin yaş, cinsiyet, çalışan-öğrenci olma durumuna bağlı olarak değiştiği ortaya konmuştur. Aile, bir sorun kaynağı olmaktansa, ailesel ilişkilerde ergene bir destek unsuru olmuştur. Ergenin kişilik gelişiminde, eğer aile ergene kendini bir birey olarak geliştirmesine yetecek kadar özgürlük vermişse, ergenin ailesine bağlı olması olumlu bir özelliktir. Eğer aileler, ergenin bireyselleşmesine izin veriyorlarsa, o zaman ergenin geçiş dönemi olumlu yönde olacaktır. Diğer taraftan eğer aileler, çocuklarındaki değişikliklerden endişe ediyorlar, özgürlük isteklerine cevap veremiyorlarsa o zaman ergenlerin gelişimine etkisi olumsuz olmaktadır (Palmonari, Kirchler & Pombeni, 1991).

Ergenin sosyalleşme süreci onu yetiştiren aile yapısına bağlı olarak yönelir. Aile ergenin gelişimini etkileyen tek faktör değildir. Arkadaşlar, içinde yaşadığı toplum ve bireyin doğuştan getirdiği özellikler de gelişim ve sosyalleşme üzerinde büyük rol oynar. Belirli bir çocuk yetiştirme yöntemi başarısı kısmen ailenin içinde bulunduğu toplumsal değerler sistemi ve beklentilerine kısmen de ergenin bireysel özelliklerine bağlıdır (Özbay ve Öztürk, 1992).

2.2. Yalnızlık

Yalnızlığın tanınmasında, anlaşılmasında ve önlenmesinde, kişi ve toplum sağlığına katkı sağlamak amacıyla bu bölümde yalnızlık tanımlarına, yalnızlık ile ilgili yaklaşımlara yalnızlığın türlerine, yalnızlığın gelişimine ve gelişimini etkileyen etmenlere, ergenlerde yalnızlığın gelişimine ve yalnızlıkla ilgili değişkenlere yer verilmiştir.

2.2.1. Yalnızlık Kavramı ve Tanımları

Literatürde özellikle son yıllarda yalnızlıkla ilgili çalışmaların arttığı görülmektedir. Yalnızlığın çalışılma nedenlerinden bazıları, oldukça yaygın bir problem olması, istenmeyen ve yaşamı tehdit edebilen sonuçlarının olmasıdır (Peplau ve Perlman, 1982).

Yalnızlıkla ilgili farklı tanımlamalar bulunmasına karşın, yoğun olarak, literatürde Peplau ve Perlman (1982)'ın tanımlamaları kullanılmaktadır. Onlar yalnızlığı, “Bireyin var olan sosyal ilişkisi ile arzuladığı sosyal ilişki arasındaki tutarsızlıklar sonucunda oluşan ve hoş olmayan öznel psikolojik durum” olarak tanımlamaktadırlar.

Weiss (1973), yalnızlığın, kişinin ihtiyaç duyduğu sosyal ilişkilerin eksikliğine ya da değişik sosyal ilişkileri bulunmasına karşın, bu ilişkilerde yakınlığın, içtenliğin ve duygusallığın bulunmamasına gösterilen bir tepki olabileceğini ileri sürmüştür.

Sullivan (1953)'a göre yalnızlık, bireyin kişilerarası ilişkilerindeki yakınlık ihtiyacının giderilemediği ya da yetersiz olduğu zamanlarda ortaya çıkan, çoğunlukla istenmeyen, hoş olmayan bir deneyimdir (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

De Jong-Gierveld'e (1998), göre yalnızlık, özellikle, bireyin istediği ilişkileri kurmada kendini kişisel olarak yetersiz hissettiğinde ortaya çıkan ve arzu edilen kişilerarası ilişkiler ile bireyin sahip olduğu kişilerarası ilişkiler arasında fark yaşandığında hissedilen bir durumdur.

Jones ve Hebb (2003), yalnızlık tanımlamalarında birleşen, ilgili temel noktalardan söz etmektedirler; a) yalnızlık sosyal ilişkilerdeki eksiklikle ilgilidir, b) bireylerin beklenti ve algılamalarına bağımlı ve subjektif süreçlerdir, c) istenilmeyen yaşantılardır, d) bireyler yalnızlıkla baş etme, üstesinden gelme çabalarını geliştirirler.

Rokach (1989) ise yalnızlığı evrensel bir fenomen olarak görür ve insanın, yaratıldığı günden beri bu duyguyu yaşadığını ifade eder. Rolheiser (1979) ise, yeryüzünde yaşayan hiç kimsenin şu veya bu şekilde söz konusu duyguları yaşamaktan ve bunlarla mücadele etmekten uzak olmadığını savunmaktadır (Akt., Buluş, 1996).

Yalnızlık yaşantısı ile ilgili açıklamalarda bazen “tek başına olmak”(aloneness, solitude) ve “yalnızlık”(loneliness) arasında karışıklıklar görülmektedir. Larson (1990), tek başına olma ve yalnızlık arasındaki farkları tanımlamasında tek başına olmayı, kişinin diğerlerinden rahatlıkla ayrılabilmesi olduğunu ve tek başına olmanın kişinin yalnız olma seçimi olduğunu belirtmiştir. Buchholz ve Catton (1999), ise tek başına olmanın yalnız olmakla aynı olmadığını vurgulamışlar ve tek başına olmanın, kişilik gelişiminin pozitif gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Çalışmalarında yalnızlık yaşantıları ile ilgili olarak ilişkide olunan birisinin ölmesi veya gitmesi (boşanma veya evi terk etme, romantik ilişkinin bitmesi) gibi örneklerin not edildiğini belirtmektedirler. Fakat tek başına olmanın örnekleri bu kadar negatif ve acı verici değildir. Birçok ergenin tek başına olmayı geçici bir durum (ailenin işe gitmesi vs.) olarak değerlendirdiği de çalışmada belirtilmiştir.

Camus, “solitude” kavramını tek başına kalabilen, yalnız hissetmeyen olarak tanımlamıştır. Winnicott (1958), tek başına olmaya, diğer bireylerle olan birlikteliği içselleştirme durumunda tahammül edilebileceğini belirtmiştir. Gordon (1976), tek başına olma sürecinin bireyin seçimi ve kontrolü altında olduğunu, istediği zaman sonlandırabileceğini, yalnızlık yaşantılarında ise bireyin bu şekilde bir şansının olmadığını ifade etmiştir (Akt., Buchholz ve Catton, 1999). Larson (1990), yalnızlık ve tek başına olma arasındaki ayrımı şu şekilde açıklamıştır: Tek başına olmanın objektif durumu *solitude* (diğerlerinden rahatlıkla ayrılabilme), subjektif durumu ise *yalnızlıktır*. Solitude, yani tek başına olma bireyin bir anlamda kendi benliğini yenilediği zaman dilimidir.

Rook (1984), yalnızlığın kapsamlı bir tanımını yapmıştır. Yalnızlık, bireyin yabancı hissettiği, yanlış anlaşıldığını hissettiği ya da başkaları tarafından kabul edilmediğini hissettiği ya da sosyal bütünleşme ve duygusal yakınlık için fırsat yaratan etkinliklerde gerek duyulan sosyal partnerlerin olmadığı durumlarda ortaya çıkan kalıcı duygusal bir rahatsızlık durumudur. Bu izole edilmek veya tek başına kalmakla eş anlamlı değildir. Tek başına olma (solidute/aloneness), kişisel bir tercihtir (Burger, 1995). Bazı insanlar tek başına zaman geçirmeyi seçerler çünkü bu şekilde geçirdikleri zamanı kendileri için eğlenceli bir deneyim olarak görürler. Sundberg (1988), yaptığı bir çalışmada beyaz ırkından olan birinci sınıf öğrencilerinin, siyah ırkından olan öğrencilerden daha fazla izole edildiklerini ortaya çıkarmıştır. Oysaki siyahların

beyazlara göre daha fazla izole edildikleri bilinir. Bu durum da sosyal izolasyonun yalnız olmakla aynı şey olmadığını bir kanıtıdır.

2.2.2. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Bu bölümde temel yaklaşımlardan Etkileşim Kuramı, Psikodinamik Yaklaşım, Bilişsel Yaklaşım, Bilişsel Davranışçı Yaklaşım, Rogers'ın Danışan Merkezli Yaklaşımı, Varoluşçu Yaklaşım ve Sosyo-Kültürel Yaklaşım değerlendirmelerine yer verilmiştir.

2.2.2.1. Etkileşim Kuramı

Weiss (1973) etkileşim kuramının önde gelen sözcüsüdür. İki nedenden dolayı Weiss'in yalnızlık üzerine yaptığı açıklamalar etkileşim kuramı içinde değerlendirilmektedir. Birincisi Weiss'e göre yalnızlık tek başına ne kişisel faktörlerden, ne de çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Yalnızlık bu iki faktörün etkileşiminin sonucudur. İkincisi ise kişi toplumun beklentilerini karşılayacak etkileşimleri sağlamakta yetersiz kaldığında bu durum yalnızlıkla sonuçlanır.

Weiss (1973)'e göre yalnızlık, genel olarak karmaşık ve bireye özgü bir deneyimdir ve bu öznel deneyimin belirtileri konusunda kesin ve güvenilir belirtiler bulunmamaktadır. O'na göre yalnızlık direkt olarak gözlemlenememekte, bunun yerine bireyin yalnızlığı konusunda ancak bireyin kendi durumu hakkında yaptığı öznel açıklamalardan sonuca ulaşılabilir. Weiss, yalnızlık olgusunu açıklayan kuramcıların bu olguyu açıklamada çoğunlukla kendi klinik deneyimlerinden ve gözlemlerinden yola çıktığını ileri sürmektedir.

Weiss (1973), duygusal ve sosyal yalnızlık olmak üzere iki tür yalnızlıktan söz etmektedir. Duygusal yalnızlığı bireyin çevresindeki aile, eş, sevgili gibi insanlarla yeterince yakın ve samimi ilişkiler kuramaması şeklinde tanımlarken sosyal yalnızlığı bireyin çevresinde ihtiyaç duyduğu herhangi bir arkadaşlık ilişkisinin bulunmamasından kaynaklanan bir durum olarak ifade etmiştir. Yapılan araştırmalar da bu ayrımı desteklemektedir (DiTommaso ve Spinner, 1997; Hsu, Hailey ve Range, 1986; Russell, Cutrona, Rose ve Yurko, 1984; Sadler ve Johnson, 1980). Weiss (1973)'e göre sosyal yalnızlığa sahip birey can sıkıntısı yaşar ve kendisini topluma yabancılaşmış hisseder.

Weiss (1973)'e göre yalnızlık normal bir durumdur. Yalnızlığın oluşmasında çevresel faktörlerin biraz daha etkin olduğunu düşünen Weiss, günümüz yaşam şartlarının bireylerin yalnızlık yaşamalarında anahtar role sahip olduğunu belirtmektedir.

2.2.2.2. Psikodinamik Yaklaşım

Zilborg (1938), yalnızlığın bilinen ilk psikolojik analizini yayınlamıştır. Yazar, yalnızlıkla tek başına olmayı bir birinden ayırmış, tek başına olmanın normal ve spesifik birini kaybetmekten kaynaklanan geçici bir ruh durumu olduğunu ancak yalnızlığın yaşamda daha inatçı ve baskın, kalbi kemiren bir kurt gibi olduğunu belirtmiştir. Zilborg'a göre yalnızlık narsizmin, megalomanyanın ve düşmanlığın temel özelliklerini yansıtır. Yalnız birey kişisel çocukça duygularını korur ve başkalarının kendisini övmesini ister. Ayrıca nadiren başkalarına ya da kendine karşı açık kalpli davranır (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Freud (1938), gelişim dönemleri açısından incelemelerinde, kişiliğin temel karakter yapısında bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini belirtmiştir. Ona göre, bağımlı ve çaresiz olan bebeğin, her türlü fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan anne, aynı zamanda dış dünyaya karşı güven duygusunun oluşumuna zemin hazırlar. Oral dönemi başarı ile atlatan bireylerde kişilik özellikleri aşırı bağımlı ya da kıskanma duyguları olmaksızın, diğer insanlara verebilme ve onlardan alabilme niteliklerini içerir. Böyle kişiler kendilerine olduğu kadar diğer insanlara da güvenir ve onlarla ilişkilerini daha sıcak, sevecen ve güven dolu olarak sürdürür. Anal dönemde çocuğun tuvalet eğitiminin anne ile uyumlu bir ilişkiyle çözümlendiği durumda, özgürce seçim yapabilen, bağımsızlığını sürdürebilen, girişimde bulunan, diğer insanlarla işbirliği yapabilen gibi olumlu özelliklerin öne çıktığı kişilik yapıları gelişmektedir. Genital dönemde ise bireyin, toplumsallaşma ve grup etkinliklerine katılma eğilimi içinde olduğu gözlenir. Bu dönemi başarıyla atlatan birey, diğer insanlarla daha anlamlı sevgi ilişkileri kurabilir (Akt., Öztürk, 1997).

Bowly'nın anne ve çocuk arasındaki ilişkilere ait çalışmalarını yeniden değerlendiren Weiss (1973), bebekte güvenlik duygusunun oluşması için şefkat, güven ve süreklilik özelliklerine bağlı olarak oluşan bir bağlanma figüründen bahsetmektedir. Eğer çocuğun ihtiyaçları tutarlı ve gereğince karşılanamazsa yani güvenli bağlanma

figürü oluşamazsa, diğer insanlar belirsizlik ve düşmanca görüleceğini belirterek, bu sürecin çocukluk boyunca sürmesinin yalnızlıkla sonuçlanacağını ifade etmiştir. Ayrıca bağlanma figürünün yokluğunun, yalnızlığın farklı formları içinde temel unsur olduğunu belirtmektedir. Baron ve Byrne (2000), bağlanma stiline, çocukluk çağında öğrenildiğini, bireylerin, çocukluk döneminde güvenli bağlanma stiline oluşturmayı başardıklarında, yetişkinliklerinde kişiler arası güvenli ilişkileri rahatlıkla kurabildiklerini, sosyal becerilerini daha kolay geliştirdiklerini ve daha az yalnızlık deneyimi yaşadıklarını belirtmektedirler.

Sullivan (1953) da yetişkinlikteki yalnızlığın köklerini çocuklukta görmüştür. Sullivan insanların ilişkilerinde yakınlık kurma ihtiyacının altını çizmektedir. Bu ihtiyaç, ilk olarak bebeğin dokunma ihtiyacı ile başlayıp ilk ergenlik döneminde yakın bir arkadaş edinme şekline dönüşür. Sullivan, çocukluk döneminde anne babası ile hatalı etkileşimden dolayı sosyal becerileri olmayan gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde yakınlık ihtiyacını tatmin etmeye çalıştığını ve bu konuda güçlükler yaşadığını belirtmiştir. Sosyal beceri yetersizliği yalnızlığa neden olmakta ve en olumsuz hali ile ergenlikten başlayarak önem kazanmaktadır (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Sullivan ve Zilboorg gibi Fromm ve Reihmann (1959), da yalnızlığın köklerinin çocukluk yaşantılarına dayandığını, hoş olmayan ve süregelen bir yaşantı olduğunu ileri sürer. Psikodinamik kuramcılarının yalnızlıkla ilgili çalışmalarının büyük bir bölümü klinik ortamlara dayanır. Bu yüzden de yalnızlığı patolojik olarak görme eğilimindedirler (Akt., Peplau, Miceli, ve Morasch, 1982).

2.2.2.3. Bilişsel Yaklaşım

Peplau, Miceli ve Morasch (1982), yalnızlıkla ilgili bilişsel yaklaşımın savunucularıdır. Peplau, normal ve sağlıklı insanlarda yalnızlık konusunu ele almıştır. Bu yaklaşımın en göze çarpan tarafı bilişi, sosyal ilişkilerdeki yetersizlik ile yalnızlık yaşantısı arasında arabulucu bir faktör olarak vurgulamasıdır. Yalnızlık yaşantısındaki bilişsel süreçlerin önemi, bilişsel uyumsuzluk modelinde vurgulanmıştır. Bilişsel uyumsuzluk modeli yalnızlığı bireyin bakış açısına göre inceler. Bu yaklaşımda birey kendisini ve sosyal ilişkilerini nasıl algıladığına ve değerlendirdiğine odaklanır. Buna göre, yalnızlığın bireyin sosyal ilişkilerindeki algıladığı doyumsuzluktan kaynaklandığı ifade edilir (Flanders, 1976; Sadler ve Jhonson, 1980; Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Aynı sosyal ilişki örüntüsüne sahip iki kişiden biri kendini yalnız hissedebilirken, diğeri yalnızlık yaşamayabilir. Bilişsel yaklaşımlar, yalnızlığın, bireyin isteği ve gerçekleştirdiği sosyal ilişkiler örüntüsü gibi iki faktör arasındaki farkı algıladığı zaman meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir (De Jong-Gierveld, 1978, Lopota, 1969; Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Buna göre, yalnızlık sadece bireyin sosyal ilişkilerinden etkilenmez, aynı zamanda bireyin sosyal ilişki standartlarından ve istediği ilişki örüntülerinden de etkilenir. Yaşanan yalnızlığın düzeyi, bireyin belirlediği ölçütlere göre ortaya çıkmaktadır. Bireyin sosyal ilişkilerinin değerlendirmeleri, geçmiş yaşantısından ve başkalarının deneyimlerinden etkilenir. Bilişsel yaklaşıma göre, bu öznel değerlendirmeler, gerçek dışı olabilmektedir. Bireyler yalnızlıklarına ve kişilerarası başarısızlıklarına ilişkin olumsuz yüklemelerde bulunabilmekte ve bu durumu değişmez olarak algılayabilmektedirler. Yalnızlığın azaltılmaya çalışılması, yalnız bireylerin akılcı olmayan inançlarının ele alınmasıyla başlamaktadır (Peplau ve Perlman, 1982).

2.2.2.4. Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım

Yalnızlık kavramı hakkında Bilişsel-Davranışçı terapiyi benimseyen kuramcılar pek görüş bildirmemişlerse de yalnızlık konusunda Young (1982) oldukça önemli çalışmalar ortaya koymuştur. Young (1982)'e göre yalnızlığın önlenmesi yalnız bireylerin akılcı olmayan inançlarının ele alınmasıyla başlamaktadır ve Young (1982), çalışmalarında bu tür inançlara sahip bireylerin, kendilerini değerlendirmelerini ve inançlarını yeniden düzenlemelerini amaçlamıştır. Young ayrıca, yalnızlık olgusunun farklı şekillerde yaşanabildiğini, danışanların farklı “yalnızlık grupları” içinde yer alabildiklerini öne sürerek yalnızlık duygusuna neden olan tipik otomatik düşünceleri araştırmış ve bu düşünceleri 12 gruba ayırarak tanımlamıştır:

1- Tek Başına Olmaktan Mutsuzluk Duyma: Yalnızlık yaşayan bireyler çoğunlukla edilgen, dağınık ve güçsüzdür. Bazıları kontrol edemeyecekleri bir şeyin olmasından korku duyar. Yalnız kaldıklarında kendileriyle ilgili bir şeylerin yolunda gitmediğine inanırlar.

2- Düşük Benlik Kavramı: Yalnızlık yaşayan birçok birey kendisini, çekici ve sevilecek birisi olarak görmediği için ilişki kurmaktan çekinir.

3. *Sosyal Kaygı*: Yalnızlık duygusuna sahip bireyler, diğer insanların yanında kendilerini rahat hissedemezler. Diğerleri tarafından yargılanacaklarına ve reddedileceklerine inanırlar.

4. *Sosyal Uyumsuzluk*: Yalnız bireyler diğerleri tarafından sevilmediklerine ve sosyal becerilerinin yetersiz olduğuna inanırlar.

5. *Güvensizlik*: Pek çok yalnız birey, insanlara güvenemedikleri için arkadaşlık kurmaktan kaçınırlar. Ayrıca insanların çoğunun sadece kendilerini düşündüğüne inanırlar.

6. *Sınırlama*: Yalnız insanlar, anlaşılmadıklarını ve insanlarla iletişim kuramadıklarını düşünürler. Duygu ve düşüncelerini kendi içlerinde saklamaları gerektiğine inanırlar.

7. *Eş Seçiminde Problemler*: Yalnız bireyler, iletişim kurabildiği çok az kadın/erkek olduğuna ve sürekli incitildiklerine inanırlar. Karşı cinsle yakın ilişkiler başlatma konusunda girişimleri yetersizdir ve uygun olmayan arkadaş ya da sevgili seçiminde bulunurlar.

8. *Yakınlığı Reddetme*: Yalnız bireyler, tekrar incitilmekten ve hayal kırıklığına uğramaktan çekinme, kendisinde yanlış giden bir şeylerin olduğuna inanma gibi düşüncelere sahiptirler. Geçmişteki hataları düzeltmeyeceklerine inanarak incitilmektense yalnız kalmayı tercih ederler.

9. *Cinsel Kaygı*: Yalnız bireyler, iyi bir sevgili olamadıklarına inanırlar. Seksin karşı tarafın değerlendirdiği bir performans olduğuna inandıkları için cinsel aktivitelerden kaçınmaktadırlar.

10. *Duygusal Bağlanma İle İlgili Kaygı*: Yalnız bireyler, arkadaşlarının ya da sevgililerinin duygusal isteklerini karşılama konusunda kaygılıdırlar. Onları yeteri kadar tatmin edemediklerine inanırlar.

11. *Pasiflik*: İlişkide atılganlığın olmamasıdır. İlişkilerdeki problemlerin kendi hataları olduğuna ve sürekli eleştirildiklerine inanırlar. Eleştirinin doğruluğuna ve arkadaşının /sevgilisinin kendisinden ayrılacağı anlamına geldiğine inanırlar. Karşı tarafın kendisini anlamasını beklerler.

12. Gerçekçi Olmayan Beklentiler: Yalnızlık yaşayan bireylerin arkadaşlarına ve sevgililerine karşı yüksek beklentileri vardır. Bu beklentiler karşılanmadığı zaman hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Karşı tarafın hatalarına tahammülleri yoktur ve hayal kırıklığına uğramaktansa yalnız kalmayı tercih ederler.

2.2.2.5. Rogers'ın Danışan Merkezli Yaklaşımı

Danışan-merkezli yaklaşımın kurucusu olan Rogers (1994), yalnızlığı bireyin diğerleri ile hiçbir gerçek ilişkisinin olmadığını hissettiği an ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirmiştir.

Rogers'ın yalnızlıkla ilgili analizleri de danışanlarıyla yaptığı klinik çalışmalara dayanır. Rogers yalnızlığı zayıf uyumun bir göstergesi olarak görür. Toplum, bireyin davranışlarını sınırlandırmış ve sosyal olarak onaylanan bir yola sokmuştur. Bu da gerçek ve başkalarına gösterdiği benliğin birbirinden farklı olmasına yol açmıştır. Rogers, yalnızlığın en yaygın nedenini, bireyin bu gizli yanının açığa çıkması durumunda hiç kimsenin bireyin gizli yanına özen göstermeyeceğine ve bireyin gizli yanını anlamayacağına ilişkin sahip olduğu inancı olarak ele alınmaktadır. Bireyin sevimsiz biri olduğuna ve reddedileceğine ilişkin bu kanısı, kendisi ile ilgili gerçekleri diğerleri ile paylaşmasını engellemekte ve sonuçta yalnızlık yaşamaktadır (Akt. Peplau ve Perlman, 1982).

Rogers (1994), bireyin yalnızlıktan kurtulmasının, değerli olmadığı ve bu yüzden sevilmeyeceğine, çevresindeki insanlar tarafından kabul görmeyeceğine olan inancını değiştirmesiyle mümkün olabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca Rogers, etkileşim gruplarındaki kabul edici, yargılamayan, samimi ortamın da yalnızlığı gidermede önemli bir yöntem olabileceğini savunmaktadır.

2.2.2.6. Varoluşçu Yaklaşım

Burton (1961)'e göre ergen yalnızlığını anlamamıza yardımcı kavramlardan biri varoluşçu yalnızlıktır. Bu kavram bireyin başkalarıyla nihai olan ayrılıklarının farkına vardığında ve kendi hayatıyla ilgili kararların sorumluluğunu aldığı anda ortaya çıkar (Akt., Brennan, 1982).

Varoluşcu yaklaşıma göre hiçbir ilişki yalıtımı yok edemez. Her birimiz varoluştaki yalnızız. Hiç kimse bizim düşüncelerimiz duygularımızı yaşayamaz. Ancak yalnızlık o şekilde paylaşılabılır ki, sevgi yalıtım acısını telafi eder. İlişkiler temel ve evrensel yalıtımı hafifletmektedirler. Eğer varoluştaki yalıtılmış durumumuzu kabul edebilir ve kararlılıkla yüzleşebilirsek başkalarına sevgiyle yönelebiliriz. Diğer taraftan eğer, yalnızlık uçurumu önünde korkunun etkisi altında kalırsak başkalarına uzanamayız. Bu durumda ilişkimiz kesinlikle gerçek bir ilişki olmayacak, yerinden çıkmış ters giden, çarpıtılmış bir şey olacaktır (Yalom, 2001).

Bu yaklaşımın önde gelen düşünürlerinden Moustakas (1961), yalnızlık kaygısı ile gerçek yalnızlığın ayrımının iyi yapılması gerektiğini vurgular. Yalnızlık kaygısı, bireyin ele aldığı, ilgilendiği önemli yaşam sorularından dikkatini başka yöne çeken ve başkalarıyla sürekli faaliyet içinde olma arayışını motive eden bir savunma mekanizması sistemidir. Gerçek yalnızlık, bireyin yüz yüze geldiği doğum, ölüm, değişim, trajedi gibi gerçek yaşam deneyimlerinden kaynaklanır. Pek çok kuramcının aksine Moustakas'ın yalnızlığa olumlu bir bakış açısı vardır. Her ne kadar yalnızlığın acı verici olabileceğini inkar etmese de yalnızlığı üretken ve yaratıcı bir durum olarak görür (Akt., Perlman ve Peplau, 1982).

2.2.2.7. Sosyo-Kültürel Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre yalnızlığın nedeni birey değil, toplumdur. Yalnızlığı açıklamada iki sosyolojik düşünce vardır. Eğer birey kendi değerleri yerine toplumun değerlerine uygun davranırsa, toplum onları sosyalleşme konusunda başarı kazanmış saymaktadır. Bu şekilde toplum normlarına uygun davranma bazı kişilerde kaygıya neden olmakta ve birey topluma uymadığı için kendini yalnız hissetmektedir (Killeen, 1998).

2.2.3. Yalnızlığın Gelişimi ve Gelişimini Etkileyen Faktörler

Yalnızlık pek çok duygusal, bilişsel, ailesel ve psikososyal faktör tarafından etkilenmesine karşın, ağır bir şekilde bireyin sosyal ilişkilerinden aldığı doyum ve bunu algılaması ile ilişkili görülür. Bu nedenle yalnızlık çalışmaları geniş bir şekilde, bireysel faktörler, derin sosyal ilişki yokluğu ve kişilik faktörü üzerine yoğunlaşma eğilimindedirler (Duru, 2004).

Yalnızlığın nedensel belirleyicileri genel olarak kişilik özellikleri, sosyal ve bireysel etkenler olmak üzere üç grup altında toplanmaktadır.

Kişilik özellikleri : Kişilik özellikleri yalnızlık duygularının oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yalnızlık ile ilgili yapılan çalışmalarda kişilik özellikleri incelenen bireylerin genel olarak içe dönük, çekingen, utangaç, dışsal denetimli, öz saygı düzeyi düşük, olumsuz benlik kavramına sahip bireyler olduğu belirtilmektedir. Başkaları tarafından saygı görme ve sevmeye ilişkin karamsarlık, kendine acıma ve değersizlik duygularına yatkın olan bireylerde yalnızlık görülebilmektedir. İlgisizlik ve amaçsızlık bireyin kabul görme çabasını engellediğinde de yalnızlık oluşabilmektedir (Çakıl,1998).

Sosyal etkenler : Bireyin sosyal çevresinin özelliklerini yansıtan etkenlerdir. Sosyal çevrenin çeşitli özelliklerinin yalnızlık ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyal ilişki sıklığı ve sosyal ilişki ağı az olan bireylerin yalnızlığı daha çok yaşadıkları görülmektedir. Etkileşim sıklığı, sosyal ilişki ağının büyüklüğü ve sosyal ilişki ağının yoğunluğu gibi değişkenlerden çok, sosyal etkileşimin niteliğinin yalnızlığın oluşmasında daha güçlü bir etkisinin olduğu görülmektedir (Çakıl, 1998).

Bireysel etkenler : Bireyin kişilik özelliklerinden çok bireysel özelliklerini dikkate almaktadır.

West ve arkadaşları (1986) bireysel etkenleri şu şekilde gruplamışlardır:

Yaş: Yalnızlık, yaş sınırı tanımaksızın her yaş döneminde görülmektedir. Gelişimsel dönemlere bağlı olarak yalnızlık daha çok erişkinlerde görülmektedir. Yalnızlık ve bireyin yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok çalışma sonuçlarında farklı bulgulara rastlanmaktadır. Yalnızlık farklı yaş dönemlerinde farklı yoğunlukta yaşanabilmektedir. Quay (2002), okul öncesi dönemdeki 876 çocukla yaptığı çalışmada, yaşın yalnızlıkla bağlantılı olduğunu belirterek, örneklemindeki yaşı büyük çocukların yalnızlık düzeyinin yaşı küçük olanlara göre daha fazla olduğunu bulmuştur. Demir (1990) ise, üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada yaş değişkeninin yalnızlığı anlamlı bir şekilde etkilemediğini belirtmiştir.

Medeni durum: Bekarlık, dul kalma, eşlerin boşanması yalnızlığın oluşmasına neden olmaktadır.

Cinsiyet: Cinsiyet unsuru da yalnızlığı etkilemektedir. Roscoe ve Skomski (1989), üniversite öğrencilerinin yalnızlık yaşantıları ile yaptığı çalışmada erkeklerin kızlara göre yalnızlık puanlarının yüksek olduğunu fakat bu farkın anlamlı olmadığını bulmuştur. Demir (1990), üniversite öğrencilerinin yaşantısını etkileyen etmenler konusunda yaptığı çalışmanın bulgularında erkeklerin yalnızlık düzeyinin kızlarındakinden anlamlı ölçüde yüksek olduğunu bulmuştur.

Öğrenim düzeyi: Öğrenim düzeyinin düşük olması kişinin yalnızlık yaşamasına neden olabilmektedir. Alkan (1996), hastanede yatan bireylerin yalnızlık düzeylerini incelediği çalışmasında, öğrenim durumunun yükseldikçe bireylerde yalnızlık düzeyinin azaldığını bulmuştur.

Çalışma durumu: Meslekler açısından yalnızlık belirgin bir uyarıcı olmamaktadır. Ancak, kişinin çalışmama durumu kendini yalnız hissetmesine neden olabilmektedir.

Yalnızlığın gelişiminde kişinin benlik değerinin, gelecekte beklenenlerin, yalnızlıkla baş etme davranışlarının ve vereceği tepkilerin önemi büyüktür. Perry (1990)' nin çalışmasında Peplau yalnızlığın gelişiminde üç önemli faktörden söz eder. Bunlar;

Yalnızlığı Hazırlayıcı Faktörler; Kişisel özellikler, sosyal ilişkiler, maddi durum ve kültürel faktörler kişinin yalnızlığa olan duyarlılığını etkiler.

Yalnızlığı Ortaya Çıkarıcı Faktörler; Boşanma, ayrılık, kayıp, yeni bir iş, farklı bir şehre taşınma ya da her hangi bir hastalık yalnızlığın ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bilişsel Faktörler; Yalnızlığı yaşama biçimi, sosyal ilişkileri ve bu ilişkilerden beklentileri, kişinin yalnızlığının nedenlerine dair düşünceleri gibi sebepler yalnızlığın yaşanması ve gelişiminde etkilidir.

Vurgulanması gereken konulardan biri de, bireyin fiziksel olarak insanlardan uzak kalmış olmamasına rağmen, kalabalık içinde bile kendini yalnız hissedebileceğidir. Başka insanlarla iletişim kurma gücü çekilebilir. İletişim eksikliği ise yalnızlığın bir yönüdür ve bireyin kendisini tamamen geri çekmesine neden olabilir (Perry, 1990).

Brehm (1985) yalnızlığın nedenlerini; sahip olduğumuz ilişkilerdeki yetersizliklere, ilişkilerimizde olmasını istediğimiz değişikliklere ve kişisel özelliklere

bağlar ve ilişkilerdeki yetersizliklerin sebeplerini aşağıdaki faktörlerle ilişkilendirir (Akt., Buluş, 1996):

1. Yabancılaşma
2. Birilerine bağlı olmama
3. Tek başına olma
4. Zorunlu ya da zorla soyutlanma
5. Yerinden olma

Ayrıca Brehm (1985) kendilerini yalnız hisseden insanların ortak özelliklerini de şöyle sıralamıştır:

- Düşük benlik saygısı
- Başkalarını olumsuz değerlendirme
- Başkalarından olumsuz değerlendirme beklentisi içinde olma
- Düşüncelerine olan güvensizlik
- Çekingenlik
- Sosyal tepkide bulunamama
- Sosyal duyarsızlık
- Karşı cinsten partner ile sıkı ilişki kurmadan kaçınma (Akt., Buluş, 1996).

Weiss (1973), Duygusal ve Sosyal Soyutlanma adlı teorisinde yalnızlığın ortaya çıkmasında, altı tip ilişkiden bir veya bir kaçının yetersiz olmasının etkili olduğunu öne sürmüştür. Bunlar:

1. Bağlılık (Attachment) : Kişinin kendini emniyet ve güven içinde hissedebileceği ilişkiler.

2. Sosyal Entegrasyon (Social Integration) : Çevredekilerle bir sosyal ilişkiler ağı oluşturmak.

3. Yaşama Fırsatı = İmkânı (Opportunity for Nurturance) : Kişinin diğerlerinin iyiliği, sağlığı için kendini sorumlu hissettiği ilişkiler.

4. Değer Verme (Reassurance of Worth) : Bireyin yeteneklerinin, becerilerinin fark edildiği, önemsendiği ilişkiler.

5. Güvenilir Uyuşma (Reliable Alliance) : Bireyin yardım alabileceği ilişkiler.

6. Rehberlik (Guidance) : Bireyin tavsiye, destek alabileceği ilişkiler.

2.2.4. Yalnızlığın Türleri

Yalnızlık yaşantısının temel özellikleri üzerinde genel bir uzlaşmaya varılmış olsa da, araştırmacılar yalnızlığın boyutları, sınıflandırılması, türleri konusunda tam uzlaşmaya varamamışlardır.

Bireylerin, farklı ihtiyaçlarını karşılayan farklı kişisel ilişkilerinin varlığına bağlı olarak Weiss (1973), yalnızlığın iki kategoriye ayrılabilirliğini belirtmiştir.

1) Duygusal Yalnızlık: Başka bir insana yakın bir bağlılığın olmamasından kaynaklanan, kaygı ve boşluk duygularının görüldüğü durumdur. Duygusal yalnızlık çocuklar için anne-baba, yetişkinler içinse bir eş ya da yakın arkadaş gibi bağlanılabilecek bir figür ya da imge yokluğundan kaynaklanır. Bu yalnızlık, bir anlamda bu boşluğu dolduracak bir ilişkinin kurulması ile aşılabılır. Fakat bu ilişki yüzeysel olmamalıdır. Samimi olmayan davranışlardan oluşmamalıdır. Ayrıca Weiss, duygusal yalnızlığı, çocukluk dönemine ait terk edilme korkusunun güçlü bir anımsaması olarak da görür. Weiss (1973) yalnızlığı rahatsız edici ama uyumsal bir duygusal durum olarak görmüştür çünkü yalnızlık önemli gereksinimlerin karşılanmadığına dikkati çeken bir anımsatıcı işlevi görür ve düzeltici önlemler alınmadıkça devam etme eğilimindedir.

2) Sosyal yalnızlık: Sosyal ağdaki eksiklikleri içermektedir. Sosyal ilişkileri kapsayan sosyal ağın var olmamasından kaynaklanan depresyon ve sıkıntı ile birlikte görülen yalnızlık türüdür. Yani, bireylerin ortak ilgi ve aktivitelerini paylaştığı bir gruba ait olduğu sosyal ilişkilerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

McWhirter (1990), yalnızlığı kişilerarası, psikolojik, sosyal, kültürel ve kozmik olmak üzere beş farklı boyutta incelemiştir:

Kişilerarası yalnızlık: Bireyin kendisini başkalarından uzak olarak algılamasıdır.

Psikolojik yalnızlık: Benliğin farklı bölümlerinin birbiri ile ilişki kurmaması sonucu ortaya çıkan bir yalnızlık durumudur.

Sosyal yalnızlık: Gruptan ya da toplumdan uzaklaşma durumudur.

Kültürel yalnızlık: Kişinin kültürel kaybı ya da ciddi kültürel değişimler nedeniyle başkalarından uzaklaşma duygusudur.

Kozmik yalnızlık: Dinsel bağın yok olması nedeniyle yabancılaşma ya da Tanrıdan uzaklaşma duygusudur.

Young (1982), ise yalnızlığın zamana bağlı olarak üç tipini tanımlamıştır. Bunlar geçici, durumsal ve kronik yalnızlıktır.

Geçici (transient) yalnızlık, üzerinde fazla durulmayan bir yalnızlık tipidir. Birkaç dakika veya birkaç saat devam eder ve semptomları şiddetli değildir. Zaman zaman pek çok insan tarafından yaşanan yalnızlık duygusunu içerir.

Durumsal (situtional) yalnızlık, daha önce ilişkilerinde doyum sağlayan bireyin ilişkilerindeki değişikliğe bağlı olarak doyum alamaması veya bireyin sosyal ilişki ağındaki önemli bir kaybı (evden ayrılma, bazı ilişkilerin sonlanması gibi) nedeni ile yaşadığı yalnızlık duygusunu içerir.

Kronik yalnızlık, ise birbirini takip eden en az iki yıl veya daha uzun süre ilişkilerde yaşanan doyumsuzluğu yansıtır. Kronik yalnızlık, birey tarafından uzun dönemli yaşanan bilişsel ve davranışsal yetersizlikleri içerir. Kronik olarak yalnız insanlar, durumsal olarak yalnızlık yaşayan insanlardan, daha az derin ve yakın ilişkiye sahiptirler.

Durumsal ve geçici yalnızlık genellikle çevresel olayların ürünüdür. Kronik yalnızlık ise çevreden çok duygusal durumları içeren iç faktörlerle ilgilidir. Kronik yalnızlık türü fiziksel ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Young, 1982).

Özodaşık (1989), yalnızlığı fiziksel yalnızlık, yabancılaşma, kınama, kendi isteği ile gerçekleşen yalnızlık ve gerçek yalnızlık olmak üzere beş boyutta sınıflandırmıştır.

Fiziksel yalnızlık (tek başına oluş): Bir insanın tek başına yaşama biçimidir. Bir insanın kendi çevresinden almaya alıştığı uyaranlardan yoksun kalması davranış bozukluklarına yol açabilmektedir. Çünkü fiziksel yalnızlık, zamanla duygusal yalnızlığa dönüşebilmektedir. Uzun süre fiziksel olarak yalnız kalan kişilerde ruhsal çöküntü, gerçek ile gerçek dışını ayırt etmede zorluk çekme, dikkatini toplayamama durumlarına sıklıkla rastlanmaktadır.

Yabancılaşma (toplumu dışlayanlar): Kişinin içinde yaşadığı kendi toplumuna yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlıktır. Bu tür kişileri toplum standartları tatmin etmemektedir. Toplum standartlarının eksik ya da yanlış olduğunu düşünen bu bireyler, toplumu reddederek, benimsedikleri bir yaşam tarzını tek başlarına sürdürmeye çalışan insanlardır.

Kınama (toplum tarafından dışlananlar): İçinde yaşadığı toplumdan bir çok yönüyle ayrılan kişilerin bu farklarından dolayı, toplum tarafından dışlanarak, yalnızlığa iletilmesi durumudur. Herhangi bir kişisel özelliğinden veya bir davranışından dolayı insanlar, üstü kapalı olarak toplum tarafından dışlanmaktadır. Bundan dolayı birey güçsüzlük ve zavallılık duygularının içine düşmektedir. Böyle kişiler kınama duyguları altında kendilerini ezilmiş hissederek yalnızlık duygularına kapılmaktadır.

Kendi tercihi ile gerçekleşen yalnızlık: Bu tür yalnızlık, insanın çevresiyle ilişkilerini en aza indirerek, kendi seçimi ile yaşadığı yalnızlık biçimidir.

Gerçek yalnızlık: Kişinin kendisini anlaşılmamış ve kimsesiz hissettiği yalnızlık türüdür. Bu tip yalnızlık, psikolojik bir yalnızlıktır. Bu tip yalnızlık yaşayan kişiler, ilgilerinin ve fikirlerinin çevresindeki insanlar tarafından paylaşılmadığını, kendilerinin terk edildiğini, uyumsuz bir kişi olduğunu düşünmektedirler. Bu kişilerin kendileri hakkındaki olumsuz düşünceleri çok daha fazla olduğu için, çevresindekilerin de kendisi hakkında olumsuz düşünceler beslediğini düşünmektedirler.

Yalnızlığın boyutları incelenirken, yalnızlık duygusunun hissedilme yoğunluğu, süresi ve yalnızlığın hissedildiği yaşam alanlarının ölçüt olarak alındığı görülmektedir. Buna göre, insanlar yalnızlığı farklı şekillerde yaşayabilmektedir. Örneğin, okula yeni başlayan bir çocuk ile dul bir bayanın hissettiği yalnızlık aynı olmasına rağmen, her iki bireyin yalnızlığa ilişkin öznel yaşantıları farklılık gösterebilmektedir.

2.2.5. Yalnızlıkla İlgili Değişkenler

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda yaş, cinsiyet, bireye ait kişilik özellikleri, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi bir takım etmenlerin yalnızlık yaşamlarının hızlanması, yaygınlaşmasında rol oynadığı kabul edilmektedir. Evli olmamak, tek başına yaşamak, romantik bir ilişkisinin olmaması gibi etmenler de yalnızlıkla bağlantılı bulunmaktadır (Jones ve Hebb, 2003). Tüm bu etmenlerin yalnızlık yaşantısı için bir risk faktörü olarak

kabul edilebileceği düşünülmektedir. Bu bölümde yalnızlık yaşantısı ile ilişkisi olduğu kabul edilen değişkenlerle ilgili araştırmaların bulgularına yer verilmiştir.

2.2.5.1. Yalnızlık ve Yaş İlişkileri

Yalnızlık ve bireyin yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sonuçlarında farklı bulgulara rastlanmaktadır. Subjektif bir deneyim olarak yalnızlığın, bireyin kişilik özellikleri, yaşam deneyimleri ve durumsal değişkenlerden kaynaklandığı düşünüülerek, farklı yaş dönemlerinde farklı yoğunlukta yaşanacağı kabul edilmektedir (Orzeck ve Rokach, 2004).

Yalnızlığın birey açısından yaşamın her aşamasında ortaya çıkabileceğini belirten Frank ve Woodward (1988), yalnızlık yaşantısı açısından ergenlerin risk altında olduğunu altını çizerek, ergenlik döneminde yalnızlığın daha yoğun ve sık yaşandığını belirtmişlerdir. Orzeck ve Rokach (2004), yalnızlığın ergen ve genç-yetişkinler arasında bilinen, yaygın bir deneyim olduğunu, Roscoe ve Skomski (1989), ise yalnızlığın gençler arasında temel bir sorun olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bireyin yaşının ilerlemesine bağlı olarak yalnızlığın arttığını belirten çalışma örnekleri de bulunmaktadır.

Quay (2002), okul öncesi dönemdeki 876 çocukla yaptığı çalışmada, yaşın yalnızlıkla bağlantılı olduğunu belirterek, örneklemindeki yaşı büyük çocukların yalnızlık düzeyinin küçük olanlara göre daha fazla olduğunu bildirmiştir. Tambelli ve arkadaşları (1989) tarafından yapılan araştırmada ise kız ergenlerde yalnızlık düzeyi incelenmiş ve yalnızlığın yaşın ilerlemesiyle yükseldiği, bu duygunun küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlarda büyük metropolitenlerde yaşayanlardan daha yoğun olduğu bulunmuştur (Akt., Buluş, 1997).

Green, Richardson, Dedorah, Lago ve Schatten-Jones (2001), genç ve yaşlı-yetişkinlerin duygusal ve sosyal yalnızlıkları ve sosyal ağlarını karşılaştırmıştır. Yaşlıların, duygusal ve sosyal yalnızlıkları gençlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Yeh (2004), tek başına yaşayan yaşlı-yetişkinler içinde özellikle erkeklerin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunu, bu durumun algılanan sosyal destekteki ve sosyal ağdaki eksikliklere bağlı olabileceğini belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise Kafetsios (2002), 20-66 yaşları arasındaki yetişkinlerle yaptığı çalışmada yaşın yaşlıların

psikolojik iyi olma ile pozitif, genel sağlık durumları ile negatif bağlantılı olduğunu belirtmiş, yaşlıların sosyal yalnızlık düzeylerinin daha düşük düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Yalnızlığın nedenleri konusu üzerine yapılan ve 6786 Finlandiya'lı yaşlı bireyin katıldığı çalışmanın sonucunda, yaşın ilerlemesinde yalnızlığın nedenleri arasında belirtilmiştir (Savikko, Routsalo, Tilvis, Stranberg, Pitkala, 2005).

Demir (1990), ise üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında yer alan örnekleminde yalnızlık düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığını bulmuştur. Yapılan bir araştırmada, orta yaş ergenlerin geç yaş ergenlere göre daha fazla duygusal yalnızlık hissettikleri ve erken yaş ergenlerin orta ve geç yaş ergenlerden daha fazla sosyal yalnızlık yaşadıkları bulunmuştur (Löker, 1999). Üniversite 1. sınıf öğrencilerinin yalnızlık puanlarının 4. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu (Bilgen, 1989); 9. sınıf lise öğrencilerinin 11. sınıf lise öğrencilerine göre daha yalnız oldukları (Tan, 2000) ortaya konulmuştur.

2.2.5.2. Yalnızlık ve Cinsiyet

Yalnızlık yaşantısı ile ilgili çalışmalarda dikkate alınan değişkenlerden birisi de cinsiyet olmaktadır. Bu ilişkide farklı bulgulara rastlanılmaktadır. Roscoe ve Skomski (1989), üniversite öğrencilerinin yalnızlık yaşantıları ile ilgili yaptığı çalışma da, erkeklerin kızlara göre yalnızlık puanlarının aritmetik ortalamalarının yüksek olduğunu fakat bu farkın anlamlı olmadığını belirtmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; cinsiyetin yalnızlık düzeylerine etkisi önemli ölçüde farklılaştırmakta, erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden yüksek olduğu görülmektedir (Buluş, 1996; Güngör, 1996; Saraçoğlu, 2000). Demir (1990), üniversite öğrencilerinin yalnızlık yaşantısını etkileyen faktörler konusunda yaptığı çalışmanın bulgularında, erkeklerin yalnızlık düzeylerinin, kızlarınkinden anlamlı ölçüde yüksek olduğunu ve bu sonucun cinsler arasındaki geleneksel cinsiyet rol ve duygusal tepkileri sergileme davranışlarının farklı öğrenilmesi sonucu meydana gelmiş olabileceğini belirtmiştir.

Bir başka araştırmada ise, kız öğrencilerin % 52.08'i, erkeklerin ise % 46.75'inin yalnızlıktan yakındıkları görülmüştür (Odacı, 1994). Schultz ve Moore (1986) yaptıkları çalışmada; üniversiteli kız öğrencilerinde yalnızlığın daha çok negatif kişisel ve etkili öz değerlendirmelerle bağlantılı olduğunu ve erkeklerin yalnızlığa kızlardan daha çok

olumsuz reaksiyon gösterebildiklerini vurgulamışlardır (Akt. Buluş, 1997). Bazı araştırma sonuçlarına göre de, kızlar ve erkeklerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır (Bilgen, 1989; Eren, 1994; Tarhan, 1996; Erim, 2001; Uruk, 2001).

2.2.5.3. Kişisel Özellikler ve Yalnızlık

Yalnızlık yaşantıları ile bireyin sahip olduğu çeşitli kişilik özelliklerinin direkt bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Çalışmalarda özellikle kendine güven veya sosyal içe dönüklük, utangaçlık, çekingenlik gibi özelliklerin yalnızlık düzeyini etkilediği belirtilmiş ve karamsarlık, düşmanca duygular gibi özellikler ile bağlantılı görülmüştür (Wiseman, Mayseless, Sharabany 2005; Tommasa, Mc Nulty, Ross, Burgess, 2003; Cacioppo ve Ernst, 1999).

Flett, Hewitt ve Rosa (1996), 105 öğrenci ile yaptıkları mükemmeliyetçilik ve çeşitli psiko-sosyal problemler arasındaki ilişkiye ait çalışmalarında, bireyin psiko-sosyal uyum problemleri içinde yüksek yalnızlık düzeyinin de yer aldığını, sosyal beceri düzeyi yüksek olan bireylerin, uyum problemlerinde daha az sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Parker, Low, Walker, Gamm (2005), arkadaş grubu içinde veya bireysel olarak aşırı kıskanç olarak tanımlanan bireylerin ilişkilerine, yalnızlığın iştirak ettiğini belirtmişlerdir. Yapılan birçok çalışmada bireyin sosyal beceri eksikliği ile yalnızlık arasındaki ilişki yoğun bir şekilde vurgulanmıştır. Beceri eksikliği nedeniyle bireylerin sosyal ilişki kurma olasılığının azaldığı, bu nedenle özellikle sosyal yalnızlığın daha yüksek düzeyde yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca ilişkilerin devamı açısından gerekli olan tavsiye verme, danışma, kendini açma ve sorun çözme gibi özelliklerin de sosyal becerilerin geliştirilmesine katkısı olduğu belirtilmiştir (Jones ve Hebb, 2003).

Levin ve Stokas (1986), nevroz, depresyon, düşük benlik saygısı ve yalnızlık ilişkisinin bireyin kendisini ve dünyayı olumsuz bir şekilde algılamasıyla ilgili olduğunu ifade etmiştir. Brennan ve Auslander (1981), ise yalnızlığın popüler olmama duygusu ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Buna göre, öğretmen, akranlar ve ebeveynler gibi sosyal çevreden alınan olumlu geri bildirim eksikliği yetersizlik duygusu yaratabilir, depresyon duygusuna öncülük edebilir, umutsuzluk ve değişim motivasyonu yaratıp problemleri sürekli hale getirebilir (Grizenko ve Pawliuk, 1994).

2.2.5.4. Aile İlişkileri ve Yalnızlık

Yalnızlık araştırmalarında, örneklem grubu ergenler ve genç-yetişkinler ise genellikle arkadaşlık ilişkileri öne çıkmaktadır. Fakat bilindiği gibi aile ilişkileri de ergen açısından önemlidir. Wiseman, Mayseless ve Sharabany (2005), üniversiteye yeni başlayan öğrencilerin, aileleri ile bağlılıklarını ve ilişkilerinin niteliğini algılama ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmışlardır. 146 öğrencinin katıldığı çalışma sonucunda aileleri ile güvenli ve ilgili bağlılık belirtme ile yalnızlık arasında negatif korelasyon belirtilmiştir. Çocuklukta ailesi ve akranları ile sıcak ilişkiler kuramayan bireylerin, yetişkinlikte yalnızlığa yatkın olacağı da rapor edilmiştir.

Aile ile ilişkilerin yalnızlık düzeyini etkilediği kabulü üzerinden, Olson (1993), aile tipleri ve gençlerin yalnızlığı arasındaki ilişkide, yalnızlığa neden olabileceğini belirttiği iki aile modeli ileriye sürmüştür:

1- Sıkı Sarmalayan Aile (Rigidly Enmeshed Family): Duygusallıkla çocuklarını sarmalayan bu aile tipi, narsistik müdahalelere sahiptir. Bireyin aşırı derecede korunması onun sosyal keşiflerine, becerilerini geliştirmesine, sosyal evre ile etkileşim deneyimlerine izin vermemektedir. Bu tür davranışlarıyla çocuğuna olan sevgisini dile getirdiğini sanan anne ve babalar gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu telafi etmektedirler. Ailenin, çocuğa kendi benliğini tanınmasına fırsat vermemesi, çocuğun ailenin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak gelişmesine neden olmaktadır. Böylelikle çocuğun yalnızlık yaşaması kaçınılmaz olmaktadır.

2- Karmakarışık Düzensiz Aile (Choatically Disengaged Family): Çeşitli sosyal yönlendirme ve örneklerle bireye sosyal becerisini geliştirmede yardımcı olmayan aile tipidir. Bu tip ailelerde anne baba arasındaki görüş ayrılıklarına sıklıkla rastlanır. Bu durum çocuğun doğru olanı kestirememesine neden olmakta ve çocukta iç çatışma ve huzursuzlukların oluşmasına neden olmaktadır.

Her iki aile tipinde aileler, bireylerin sosyalleşme deneyimlerinde, sosyal beceri kazanmalarında onlara çok az destek olarak veya hiç destek olmayarak, onların özellikle yalnızlıklarına uygun ortam hazırlamaktadır (Olson, 1993).

O'Neill ve Parke (1999) ve Roterberg (1999), ailelerin, ergenlere sosyal yönlendirmeler yaparak sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabileceklerini,

böylece ilişkilerindeki değişikliklere kolayca uyum sağlayabileceklerini ve dolayısıyla yalnızlık düzeylerinin daha düşük yaşanabileceğini belirtmişlerdir. Kuramsal olarak, gençlik döneminde anne ve baba ile yaşanan çatışmalarda artış beklenmesine karşın, araştırmaların bu durumu tam olarak desteklemedikleri görülmektedir. Ancak, bu dönemdeki yalnızlık duygusunun aile ilişkilerinden etkilendiği kabul edilmektedir.

Henwood ve Solano (1994), yaptıkları çalışmada yalnızlık düzeyinde aile üyeleri arasındaki ilişkiyi ve her aile üyesi için yalnızlığı yordayan etkenleri incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, çocuklardaki yalnızlığın anlamlı bir şekilde annelerin yalnızlık düzeyi ile ilişkili olduğunu, babanın yalnızlık düzeyi ile ilişkili olmadığını saptamışlardır. Çocuk ve anneler için yalnızlık küçük sosyal iletişim ağına sahip olma, diğer insanlara yönelik daha fazla negatif tutuma sahip olma ile ilişkili olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgular, yalnızlıkta anne çocuk arasındaki etki veya çevresel aktarımı gündeme getirmektedir.

Bullock (1993), sıcak ve sevecen ailelere sahip olup, aileleri tarafından desteklenen çocuklarda yalnızlık düzeyinin düşük olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiye dayanarak ebeveyn çocuk ilişkisindeki niteliğin yalnızlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Genel olarak ele alındığında algılanan destek düzeyi yükseldikçe yalnızlık düzeyi azalacak ve eğitim kademelerinde yalnızlıkla ilgili ortaya çıkabilecek psikolojik ve akademik problemler (düşük akademik başarı, okulu bırakma) en az düzeye indirgenebilecektir.

2.2.6. Ergenlerde Yalnızlık

Ergenlik, yalnızlık kavramının yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Pek çok yazar, yalnızlığın, ergenlik döneminde diğer gelişim dönemlerine göre daha yoğun ve yaygın bir şekilde yaşandığını iddia eder (Ostrov ve Offer, 1980; Rubenstein ve Shaver, 1982; Brennan, 1982; Williams, 1983). Değişik özellikleri olan gruplarda yalnızlığın görülme sıklığı araştırılmış ve ergenlerin yalnız kalma riskine daha fazla sahip oldukları bulunmuştur (Akt. Kılınç, 2005). Russell, Peplau ve Cutrona (1980); Marcoen ve Bumagne (1985), ergenlerde yalnızlığı, hoş olmayan bir durum olarak, genel doyumsuzluk, mutsuzluk, kaygı, utanma ve akran grubu tarafından dinlenmeme gibi durumlarla bağlantılı görmektedirler. Aynı şekilde Hymel, Rubin, Rowden ve LeMare (1990) yalnızlığı ilk yıllarda, dışlanma, saldırganlık, düşmanlık ve anormal davranışlar

dışında, uyumsuzluk gibi ikincil dışa vurulan davranışlar olarak tanımlamaktadırlar. Woodward ve Frank (1988), ergenlerin yalnızlık açısından yüksek risk grubunda olduğunu ve yalnızlığın özellikle ergenlik dönemi boyunca yoğun yaşandığını belirtmişlerdir.

Williams (1983) zihinsel değişimlerin, psikolojik gelişimin, aileden ayrılma-bireyselleşme gelişimsel görevlerinin, kimlik arayışının ve yakın ilişkiler arayışının ergen yalnızlığı ile ilişkili olduğunu bildirmektedir. Rubenstein ve Shaver (1982), yalnızlığın 18-25 yaşları arasında yoğun olarak yaşandığını savunmaktadırlar. Bunu şu şekilde açıklamaktadırlar; Gençlerin aileleri ile olan bağları gevşediğinden, etkin olarak akranları (özellikle karşı cins) ile samimi ilişkiler arayışına girerler. Gençlik döneminin getirdiği duygusal ve sosyal gereksinimler doğrultusunda istedikleri ve buldukları arasındaki açık farkın sonucu yoğun yalnızlık duygularına saplanırlar.

Brennan (1982), ergenlik dönemindeki yalnızlığın bu derece yoğun ve yaygın yaşanmasının nedenlerini üç şekilde sınıflandırarak incelemiştir. Yalnız gencin karakteristik özellikleri olarak tanımlanan yatkınlıklar (utangaçlık, düşük öz saygı, zayıf sosyal beceriler) yalnızlığın nedenlerinden biridir. Diğer bir neden, gelişimsel değişimler ve bu değişimlerin gereksinimler ve ilişkiler üzerine etkisidir. Üçüncü neden ise, sosyal yapılar ve kültürel süreç, kısacası bireyin içinde bulunduğu yaştaki sosyal konumudur. Ergenlik dönemindeki bir dizi karmaşık gelişimsel değişimler bireyin sosyal izolasyon hissini arttırabilir ve gelecek ile ilgili yönelimlerinde bir belirsizlik hissi ortaya çıkarabilir. Bu süreçler birincil olarak ergenlik döneminde anne babadan ayrılma, otonomi, bireyselleşme ile ilgili olabilir. Bu süreçlerin her biri karmaşık bir şekilde işler ve birbiriyle karmaşık dinamikleri vardır. Ergenlik dönemindeki gelişimsel değişimler, özellikle fizyolojik değişimler, duygusal, entellektüel ve ahlaki kapasitenin artmasıyla beraber çocuk rolünün kaybolmasına ve gencin benlik kavramının karışmasına neden olur. Brennan, ergen yalnızlığı ile intihar, suçluluk, utangaçlık, okul başarısızlığı, evden ya da okuldan kaçma, sosyal beceri gelişimi gibi değişkenlerin ilişkili olduğunu da belirtmiştir.

Richaud de Minzi ve Sacchi (2004), ergen yalnızlığının doğru olarak değerlendirilebilmesi için, sadece yalnızlık duygusunun kaynaklarının değil, aynı zamanda sosyal ilişki ağının en önemli kişileri olan aileler ve arkadaşlarla olan

ilişkilerinin de ergenler açısından nasıl algılandığına bakılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Weiss (1973), yalnızlığın ergenlik döneminde anne ve babanın bağlanma figürleri olmaktan çıktığında belirmeye başladığını ifade eder. Weiss, duygusal yalnızlığı, bu yakın bağlanma ilişkilerinin olmamasının ya da kaybedilmesinin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Ergenlik dönemi boyunca, ergenin ana babasından ayrılacağı ve onlardan psikolojik olarak bağımsızlaşacağı düşüncesi, daha da belirgin hale gelmeye başlar. Ergenin birincil bağılılık figürü olan ana babasından ayrılıp, aynı cinsten ya da karşı cinsten akranlarıyla ilişkilerini yeniden düzenledikleri görülür. Ergenin bağılılık konusundaki bu düzenlemesi, kişilerarası ilişkilerinde bozulmaya yol açmakta, gencin tümüyle yalıtılmış olduğu durumlar bile olabilmektedir.

Noller ve Callan (1989), araştırmasında ergenlerin ana babaları ile iletişimlerini nasıl algıladıklarını değerlendirmiştir. Araştırma sonuçlarında yaş, ergenler ve ana babaların cinsiyetleri anlamlı farklılıklar oluşturmuştur. Ergenler, ana babalarının daha çok baskın olduklarına ve kendilerini ifade etmelerine olanak tanımadıklarına inanmaktadırlar. Sonuçlara göre; ergenler yaşla birlikte kendilerini daha çok açmakta, babalarından çok anneleri ile iletişimde bulunmaktadırlar. Bu durumun nedeni babaların, yargılayıcı ve görüş alışverişinde bulunmaya daha az istekli olmaları, annelerin ise anlayışlı ve kabul edici olmalarıdır. Kendini açma ve doyum değişkenlerinin ergenlerin ve ana babaların cinsiyetleri ile de ilişkili olduğu bulunmuştur. Kızlar anneleri ile, erkekler ise babaları ile daha çok iletişimde bulunmaktadırlar. Ergenlerin ana babalarıyla iletişimlerinde, cinsel tutumlar ve bilgiler, ilişkiler, planlar genel ve özel problemler de etkili olmaktadır. Sonuçlarda, ana babalarıyla iletişimlerinden erkeklerin kızlara göre daha az doyum elde ettikleri görülmüştür. Araştırmalara göre, ergen, bu gelişim döneminde yavaşça ailesinden uzaklaşmakta ve akran gruplarına yaklaşmaktadır. Ergenler, kendilerini ana babalarından çok arkadaş gruplarına yakın hissetmekte ve onların onayına daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Arkadaşları gibi davranmak ve onlara benzemek istedikleri için birlikte daha fazla vakit geçirmektedirler.

Uruk ve Demir (2003), akranların ve ailelerin ergenlerin yalnızlık düzeyleri üzerindeki rollerini inceledikleri araştırmalarında, akran ilişkilerinin %34, aile yapılarının ise %14 oranında yalnızlığı etkilediğini belirtmişlerdir. Demir (1990), kendi

cinsinden ya da karşı cinsten arkadaş ilişkilerinden memnun olmayan gençlerin kendilerini daha fazla yalnız hissettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, yakın arkadaş ilişki sayısı ile yalnızlık düzeyi arasında ters bir ilişki bulunmuştur.

Görüldüğü gibi arkadaşlık ilişkileri ergenler açısından oldukça önemlidir. Olweus (1993), ergenin, başkaları tarafından kabul edilmediğinde kendini sosyal olarak yetersiz hissettiğini, bunun sonucunda da içe çekilme, depresyon ve problemleri içselleştirmeye yatkınlığının arttığını belirtmiştir. Ayrıca ergenlerin arkadaşları tarafından düşük düzeyde kabul edilmeleri (Sletta, Valas, Skaalvik ve Sobstad, 1996) ve küçük gruplardan dışlanmaları gibi kişilerarası sorunların (Goossens ve Marcoen, 1999) yalnızlığı etkilediği bulunmuştur.

Özet olarak ergen yalnızlığı bugüne kadar bilişsel ve fizyolojik gelişim, psikolojik gelişim, kimlik gelişimi, yakın ilişkiler, ana-babadan bağımsızlaşma ve arkadaşlık ilişkileri gibi konular çerçevesinde ele alınarak incelenmiştir.

2.3. Aile

Bu bölümde aile tanımı, aile sistemi ve ailenin özelliklerine, anne baba tutumlarına, ailenin çeşitlerine, aile işlevlerine ve bunu etkileyebilecek etmenlere, aile iletişimi ve önemine değinilmiştir.

2.3.1. Ailenin Tanımı

Reyam'a göre "aile" kelimesi Latince famas (açlık) kelimesinden türemiştir. Esasında, aile, temel ihtiyaçları karşılayan ve koruma sunan insan topluluğudur. Açlığı ve gereksinimi geçiştiren biyolojik ve sosyal bir yapı olarak aile, insanlar arasında kendi özel şekillerini geliştirmiştir. Aile, edebi bir biyolojik ve psikolojik birim gibi görünmesine rağmen, aile formları insanlık tarihi boyunca değişmiştir. Ama ailenin bir tek bakış açısı aynı kalmıştır: Aile bireyin gelişiminin ilk çevresidir (Akt., Pesechian, 1999).

Kavram olarak geniş bir yelpazeye sahip olan ailenin farklı tanımları vardır. Üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup; sosyal ve ekonomik yönden bir birlik; sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt; üyelerinin

ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Nirun, 1994).

Aile evlenme, kan veya evlat edinme bağları ile birbirine bağlanmış, aynı evde oturan, aynı geliri paylaşan ve oynadıkları roller çerçevesinde birbirlerini etkileyerek, meydana getirdikleri belirli görgüyü nesilden nesle devam ettiren insanların topluluğudur (Şahinkaya, 1990).

Türk toplumunda aile, evlilik bağıyla başlayan, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, çeşitli rollere sahip, birbirlerini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, üyelerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan, yaşanan topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001).

Ailede çoğu kez “ alt gruplar” vardır. Bu alt gruplar duruma göre sürekli değişebilir, şekillenebilir, genişleyebilir veya ortadan kalkabilir. Alt grupların her birinin özel görevleri vardır, belli kurallara göre işler, öğretici yanları vardır. Örneğin aynı yaştakiler arasındaki ilişkiler, ilk olarak “kardeşler” arasındaki ilişkiden öğrenilir. Aile içinde olan her olay her alt grupta ve her bireyde farklı biçimde algılanır. Aile sistemi içinde bireyler arası etkileşim çeşitli faktörlerle yönlendirilmektedir. Bu etmenler arasında, bireyin özelliğinden kaynaklanan durumlar, aile üyelerinin ve alt grupların davranışları, bireydeki gelişimsel süreç, aile üzerinde etkili olan dış etkenler ve güçler olarak ifade edilir (Özgüven, 2000).

3.3.2. Aile Sistemi

Aileler bir sistem olarak düşünüldüğünde, toplum sistemleri içinde yer alan ve kendi içinde alt sistemlere ayrılan birimlerdir. Sistemlerin genel özelliği gereği içinde bulunan bireylerin birbirleri ile etkileşimi söz konusudur ki, aile de içinde yaşanan her durumla ilgili olarak, diğer aile üyeleri üzerinde etkili olabilmektedir (Dokur ve Profeta, 2006). Çeşitli olayların insan hayatına getirdiği stres yükünü ölçen Holmes ve Rahe’nin geliştirdikleri ölçeğe bakıldığında zaman, insana en büyük stres yükünü getiren 14 olayın 12 tanesinin aile ilişkileri ile ilgili olduğu görülür. Bu durum, aile ilişkilerinin bireyin sağlığını ne kadar yakından ilgilendirdiği ve bu ilişkilerin kişinin hayatında ne kadar önemli rol oynadığı konusunda kolayca fikir vermektedir (Baltaş, 1993).

Aile, bireylerinin karmaşık etkileşimlerinin oluşturduğu açık bir sistemdir. Bir sosyal sistem olarak tam bir aile, en az üç kişiden oluşur. Her aile üyesi ailenin diğer üyelerine ilişkiler yoluyla bağlıdır. Burada ikili ve üçlü ilişkilerle, karşılıklı ve dönüşümlü olarak birbirini etkileyen karmaşık bir ilişkiler ağı şeklinde bir yapı ortaya çıkmaktadır (Özgüven, 2000).

Aile sistemi ne kadar açık olursa, değişime o kadar uyum sağlayabilir. Açık aileler yeni yaşantılara açıktırlar ve uzun süre kullanılmayan etkileşim kalıplarını değiştirirler. Bu tip ailelerde, yeni bilgilere cevap vermek için etkileşim kalıpları değiştirilir. Sınırları ile mübadele etmenin sonucunda açık sistemler, organizasyonlarını daha fazla yükseltme şansına sahip olurlar (Goldenberg ve Goldenberg, 1996). Açık sistemler çevreyle iletişim kurarlar, hem uyum sağlarlar hem de esnek olurlar. Açık sistemlerde uyum, tutarlı ve müstakil kimliğin değişmeden devam etmesine bağlıdır. Çünkü dış dünyadaki değişimlere uyum sağlamada bunlar önemlidir (McWhirter ve ark., 1993).

Aile sistemi, birbiriyle etkileşim içinde olan iki alt sistemi içerir: sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi. Bu sosyalleşme değerleri bağımlılık-bağımsızlık boyutunda olup, bireye veya gruba, çocuğun ekonomik ve psikolojik değerine verilen önem açısından değişkenlik gösterir (Kağıtçıbaşı, 1998).

Ailenin alt sistemleri, çocuk yetiştirmede ve insanlar arası ilişkilerdeki sosyalleşme değerleri ve etkileşim biçimleridir. Aile yapısı, hem aile işleyişinin bağlamı hem de genel olarak aile sistemin bir parçası olarak görülebilir. Sosyal değişme ve toplumsal gelişme, aileyi, yapısında ve sisteminde değişikliklere yol açarak etkiler. Aile yapısı, yapısal-demografik değişkenleri kapsar. Bu yapısal değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişmeyle sistematik olarak değiştiği ve aile işlevini etkilediği ortaya çıkartılmıştır. Örneğin ailenin geniş veya çekirdek oluşu, düşük veya yüksek doğurganlık, kadının aile içindeki düşük veya yüksek statüsü, sosyo-ekonomik bağlamsal etmenlerle (yaşam koşullarıyla) ilgilidir (Kağıtçıbaşı, 1998).

2.3.3. Ailenin Özellikleri

Her ailenin kendine özgü özellikleri olmakla birlikte tüm ailelerde bulunan genel nitelikleri Maclever ve Page şu şekilde sıralamaktadır:

Aile, duygusal bir temele dayanmaktadır: Aile kökleri organik yapımızda var olan karmaşık duygularla temellendirilmiştir. Bunlar soyu sürdürme isteği, annelik, babalık ve arkadaşlık, ana babalık duygularıdır. Bu duygular, romantik sevgiden, bir etnik gruba ait olma isteğine, eşlerin şefkat duygularından ailenin ekonomik güvenliğine, kişisel tutkulardan soyun sürekliliği duygusuna kadar yükselen ve toplumsal ilişkiler sonucu beliren, birbirine bağlı, ikincil duygularla güçlendirilmektedir.

Aile şekillendirme özelliğine sahiptir: Çocuğun kişilik yapısı aile içinde gelişir. Bir çok alışkanlık ailede kazanılır. Sosyalleşme olayı ailede gerçekleşir. Kısaca, aile çocukların tutum ve davranışların oluşmasında, belli alışkanlıkların kazanılmasında etkin bir rol oynar ve bu durum uzun yıllar devam eder.

Ailenin kapsamı sınırlıdır: Aile biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Şekillenmiş sosyal yapıların en küçüğüdür. Kuşkusuz bu durum, özellikle çağdaş toplumlardaki küçük aileler için (çekirdek aile) geçerlidir.

Aile toplumsal yapı içerisinde çekirdek özelliği taşımaktadır: İlkel toplumlarda olduğu kadar baba otoritesinin egemen olduğu toplumlarda da bütün sosyal yapılar aile birimlerinden oluşmuştur. Çağdaş toplumlarda aile bu özelliğini kaybetmekle birlikte, sosyal sınıflar içinde yer yer çekirdeklik özelliğini sürdürme eğilimi de göstermektedir.

Aile üyelerinin sorumlulukları vardır: Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen sürekli ve çok sayıda isteklerde bulunur. Ailenin üyelerinden beklentileri vardır ve bu yaşam boyu sürer. Bu bağlamda aile erkeği, özellikle de kadını, kendilerinden çok başkaları için güç görevler yapmaya ve sorumluluk yüklemeye zorlar. Ailenin duygusal bir temele dayanması ve çocuklara karşı yerine getirmesi gereken görevler, aileyi gittikçe artan sorumluluklara yöneltmektedir.

Aile, toplumsal kurallarla çevrilidir: Aile toplumsal yasakların ve yasaların şekillendirdiği bir sosyala düzendir. Evlilik kurumu kesin kurallarla belirlenmiş bir hukuksal anlaşmadır. Eşlerin, saklanmış olan bu kuralları değiştirme hakları yoktur ve onlara uymak zorundadırlar. Tarafların kendi istekleriyle serbestçe katıldığı, fakat karşılıklı anlaşma ile dahi kolayca ayrılamadığı ya da kendi kendilerine feshedemediği ender birliklerden biridir. Evlilik hukuksal bir bağla başladığı gibi hukuksal bir işlemle son bulmak zorundadır.

Ailenin hem sürekli hem de geçici bir özelliği vardır: Aile, kurum olarak süreklilik ve evrensellik özelliği göstermektedir. İki kişinin kurduğu bir birlik olarak ise, toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve en değişken bir özellik taşımaktadır. Bu da ailenin sosyolojik olarak yerinin saptanmasını güçleştirmektedir (Maclever ve Page; Dönmezer, 1999).

2.3.4. Ana-Baba Tutumları

Anne- baba çocuk ilişkisi, temelde anne babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna neden olan bir çok vak'aya, yeterli ve uygun olmayan ilk anne- baba- çocuk ilişkilerinin sebep olduğu saptanmıştır.

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fiziki ve sosyal çevreye uyum savaşını verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuk, kendini ifade edebilmeyi, kendini yöneten bir birey olabilmeyi ailesinden öğrenir. Özellikle anne-baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridir. Çocuk bu özdeşim modellerini kendine örnek alır ve adeta onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir. Bu öğrenme süreci içinde, onun, sevgiye güvene yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa, başka bir deyişle büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye ihtiyacı vardır (Yavuzer, 2004).

Küçük yaştan itibaren çocuğa yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun görev ve sorumluluklar verilmezse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu da çocuğun bağımlı ve beceriksiz bir birey olmasına sebep olabilir. Çocuk, çevresine güvenmezse aldatan yabancı bir kişi, arkadaş edinemez yalnız kalırsa, içine kapanık, sessiz ve hayal dünyasında yaşayan biri olabilir. Dolayısıyla çocukların toplumsal ve zihinsel açıdan yetkin bireyler olması isteniyorsa bir ölçüde ana-baba denetimine gereksinim duyulur. Unutulmamalıdır ki toplumsallaşmanın asıl amacı, dış ögeler tarafından yönetilmek yerine kendi kendine yönetimi sağlamaktır (Yavuzer, 2004).

Araştırmalar, çocuğuyla ilgilenen ailelerin onun benlik imgesi, becerileri, hatta belki sağlığı üzerinde bile uzun vadede olumlu bir etki yaratacağını göstermektedir. Amerikan Psikosomatik Topluluğu'nun 1996 Mart'ındaki toplantısında Linda Russek ve Gary Schwartz adlı psikologlar tarafından sunulan bir çalışma, çocuklarla olumlu bir ilişki kurmanın onların gelecekleri için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bu araştırmacılar, otuz beş yıl önce, hepsi yaklaşık yirmi yaşlarında olan 87 üniversiteli

gençle yaptıkları çalışmada, birer üniversite öğrencisiyken anne-babasını daha sevecen olarak tanımlamış olanların, aile geçmişi, yaş ve sigara içme gibi ana risk faktörlerinden bağımsız olarak değerlendirildiğinde, orta yaşlarda, kalp rahatsızlığı ve hipertansiyon gibi ciddi hastalıklara daha az yakalandıkları bulgulanmıştır. Buna karşın ebeveynlerini daha adaletsiz olarak algılamış gençler, en ciddi fiziksel hastalıklardan rahatsız yaşlı kimseler olmuşlardır ki, araştırma anne baba tutumlarının, çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığında oynadığı rolü ortaya koyma adına oldukça önemlidir (Akt., Shapiro, 2000).

McWhirter ve Acar (1991), ana-babanın çocuklarına karşı takındıkları tutumları beş başlık altında toplamışlardır:

2.3.4.1. Etkili, Düzenli Ana Babalar

Bu ana-babalar, davranış standartlarına göre çocuğu değerlendirme, kontrol etme ve ona yön verme eğilimindedirler. Olumlu bir katılım söz konusudur, çocuğu işin içine sokmak için destekleme, övme ve ödüller kullanılır. Konular, değerler ve davranışlar duygusal karışıklığa meydan vermeden tartışılır. Bu ailelerin çocukları aşırı derecede sosyalleşme ve kurallara uyma eğilimindedirler. İçsel bazı çatışmalar yaşayabilirler, utangaç ve içine kapanık olurlar, fakat nadiren toplumda problem oluştururlar.

2.3.4.2. Demokratik Ana Babalar

Bu ana-babalar genellikle ailedeki kurallar üzerinde konuşulmasına izin verir ya da çocuğu bu konuda destekler. Çocuğun kabul edilmeyen davranışın nedenleri olumlu bir şekilde açıklanır. Birçok davranış hoş görülür. Bu ailelerin çocukları etkin, sosyal, arkadaş canlısı olma eğilimindedirler. Sosyal konularda saldırgan bir tutum içerisine girerler. Genellikle yaratıcı, bağımsız ve başarılı tiplerdir.

2.3.4.3. Katı Kontrollü Ana Babalar

Bu ana babalar, çocuklarıyla etkileşimlerinde serttir. Genellikle bu tip ana babalar soğuk, katı bazen de kesin tavırla çok sayıda kuralı çocuk üzerinde zorlarlar. Bazen ana babalar, çocuklarını bu kurallara uymadıkları için cezalandırırlar. Bu ailelerin çocukları otorite figürünün onları reddetmesinden korkarlar.

2.3.4.4. Otoriter, Saldırgan Nörotik Ana Babalar

Bu ana babalar katı kurallar koyup bu kuralların uygulanması için çocukları zorlarlar. Sık sık bu zorlama öfke, bağırma ve fiziksel cezalandırma yapılır. Bu aşırı davranışlar çocuğun kişiliğine tecavüz etmeye kadar gidebilir. Bu ailelerin çocukları öfkeli dirler. Saldırganlık ve suç işleme gibi davranışlarla topluma karşı isyan eder, evden veya okuldan kaçarlar.

2.3.4.5. Kaygılı, Nörotik Ana Babalar

Bir çok durumda çocuk üzerinde az kontrol ve az ilgi sergiledikleri halde bu ana babalar da potansiyel olarak çocuğu tahrip etme eğilimindedir. Bu ailenin çocukları nörotik olma eğilimindedirler. Genellikle toplumdan uzaktırlar. Ya utangaç yada kavgacı olduklarından arkadaş gruplarına girmezler. Yetişkin rolünü benimsemekte güçlük çekerler. Benlik saygıları düşüktür.

2.3.5. Aile Çeşitleri

2.3.5.1. Geleneksel Geniş Aile ve İşlevleri

Geleneksel bir aile tipi olan “ Geniş Aile” özellikle az gelişmiş ülke ve yörelerin kırsal kesimlerinde daha yaygın bulunmaktadır. Geniş aile birkaç kuşağın bir arada, çoğu kez aynı çatı altında yakın ilişkiler ve beraberlik içinde yürüttükleri bir aile türüdür. Aile bireyleri arasında cinsiyete, yaşa ve aile içinde statüye ve erkeğin soy çizgisine göre düzenlenmiş sıralı bir ilişki düzeni, yapı ve işleyiş vardır. Aile üyeleri bu hiyerarşik düzene uyarlar, iş bölümü, işbirliği ve bütünlük içinde yaşarlar (Özgüven, 2000).

Geleneksel aile öncelikli olarak ekonomik bir birimdir. Bu ailede evlilik cinsel aşka bağlı olmadığı gibi aile yuvası da cinsel aşkın yeşereceği bir yer olarak görülemez. Kadınlar ve erkeler arasındaki eşitsizlik oldukça dikkat çekicidir (Aktaş, 2002). Evlenme yaşı küçüktür ve eş aile büyüklerince seçilir, evlilikler ekonomik değiş-tokuş gerektirecek biçimde düzenlenir (Bal, 1995).

Kongar, geleneksel geniş ailenin işlevlerini şöyle sıralamıştır:

1. *Ekonomik İşlev:* Geleneksel aile bir üretim ve tüketim birimidir. Gereksinime duyulan mal ve hizmetler bu aile tarafından üretilir ve tüketilir. Gelir tek elde

toplanır ve giderler tek elden yapılır. Ayrıca, özellikle tarıma dayalı toplumlarda görüldüğü gibi bu ailede oldukça gelişmiş bir iş bölümü ve işbirliği vardır.

2. *Saygınlık İşlevi:* Aile üyeleri toplumsal statülerini ailelerinden alırlar. Örneğin, soyluluk, rençberlik gibi.
3. *Koruma İşlevi:* Geleneksel toplumlarda, çağdaş toplumlarda olduğu gibi bireyi koruyan çeşitli kurumlar olmadığı için, kişinin korunma işlevini aile üstlenmiştir. Bu bağlamda aile hem maddi hem manevi anlamda koruyucu bir işlev görür.
4. *Dinsel İşlev:* Aile, üyelerine sadece dinsel bir eğitim vermekle yetinmez, aynı zamanda, tam bir dinsel birlik olarak üyelerinin ibadetlerini de denetler.
5. *Eğlenme ve Dinlenme İşlevi:* Aile üyeleri tüm boş zamanlarını diğer aile üyeleriyle paylaşırlar. Eğlenme ve dinlenme işlevi aile tarafından organize edilir.
6. *Eşler Arasında Sevgiyi Sağlama ve Çocuk Yapma İşlevi:* Kuşakların sürekliliği işlevi tüm aile biçimlerinin temel işlevidir. Bu işlev, aile üyeleri arasında sevgiyi ve saygıyı, bireylerin psikolojik doyumunu sağlamaktadır (Akt., Dönmezer, 1999).

2.3.5.2. Çekirdek Aile ve İşlevler

Çekirdek aile, ana baba ve çocuklardan oluşmuş, yalnızca iki nesil süresince birleşen bir bağdır. Çekirdek aile, bugün batı toplumunda en yaygın olan aile yapısıdır (Thomas, 1972; Pescehian, 1999).

Sanayileşme insan gücüne ihtiyacın artmasına, insanların kırsal kesimden ve geniş aileden ayrılarak endüstri merkezlerine göç etmesine yol açmıştır. Endüstrileşmenin olduğu yerlerde yeni bir kentleşme ve kültür oluşmuştur. Bu da aile yapısını etkilemiştir. Sosyal ve ekonomik sebeplerle aile ölçüsü daralmış, geniş aileler

çekirdek ailelere dönüşmüştür. Bireysellik gelişmeye başladıkça geniş ailenin sürdürülmesi ekonomik olmaktan çıkmış, yavaş yavaş çözülerek yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Çekirdek aile, eşlerden hiçbirinin ailesinin yanında olmayan, yeni bir yerde kurulan bir aile tipi olmuştur (Erol, 1992).

Kandiyoti (1984)'ye göre anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailelere çekirdek aile denir. Çekirdek aile, birbirini özgürce seçen eşler tarafından, anne ve baba ailelerinden bağımsız bir yerde ve akrabalık ilişkilerinden büyük ölçüde yalıtılmış olarak kurulur. Hareketli bir işgücüne gereksinim duyan ve statünün akrabalık ilişkilerine göre değil, kişisel yetenek ve becerilerle elde ettiği sanayileşmiş toplumlarda bu aile tipi ağırlıktadır. Ayrıca, farklılaşma ve uzmanlaşmanın geliştiği sanayi toplumlarında ailenin, eğitim, üretim, sosyal güvenlik gibi işlevlerini başka kurumlar tarafında üstlendiği ve ailenin yalnız üreme, çocukların bakımı ve sosyalleşmeyi, üyelerinin psikolojik gereksinimlerinin karşılanması gibi sınırlı işlevleri olduğu ileri sürülmektedir.

Kondiyoti (1972)'ye göre toplumsal değişme ve gelişmelere paralel olarak aile yapısında olduğu gibi işlevlerinde de değişimler olmuştur. Bu bağlamda, sanayi toplumlarında yaygın olan çekirdek ailenin, geleneksel geniş ailede görülen işlevlerin bir çoğunu kaybettiği, bu işlevleri diğer toplumsal kurumlara devrettiği görülmektedir. Böylece, çekirdek ailenin yalnız iki toplumsal işlevi yerine getirdiği belirtilmektedir:

Soyun sürekliliği ve toplumsallaşma işlevi: Üreme, çocuk yapma ve buna bağlı olarak çocukların sosyalleştirilmesi işlevini çekirdek aileler yerine getirmektedir.

Psikolojik dengenin (doyumun) sağlanması: Sanayileşme ve kentleşme sonucu geleneksel ailedeki yüz yüze yoğun ilişki ve dayanışmalar yerini bireysel ilişkilere bırakmıştır. Birey tüm gereksinimlerini tek başına karşılamak zorundadır. Bu nedenle, birey yalnızlaşmıştır, duygusal gereksinimlerini karşılayamaz olmuştur. Çekirdek aile bu duygusal gereksinimleri de karşılamaktadır (Akt., Dönmezer, 1999).

2.2.5.3. Geçiş Ailesi

Geçiş ailesi, toprağa bağlı üretimden endüstrileşmiş bir üretime doğru hızlı bir geçişin olduğu, nüfusun hızla arttığı, toplumsal yapı ve yaşam biçimi kavramlarının hızla geliştiği toplumlarda oluşan bir aile tipidir (Özgüven, 2000). Nüfusun artması,

yasalarda bireysel miras haklarının tanınması, toprakların küçük parçalara ayrılması, makinelerin kullanımı ile insan gücüne ihtiyacın azalması, toprağın tüm aileyi doyurmaya yetmemesi gibi ekonomik nedenlerle kırdan kente göç artmış, endüstri merkezlerinde çalışacak insan gücüne ihtiyaç arttıkça bireyler sanayi merkezlerinde çekirdek aile biçiminde yaşamaya başlamışlardır. Kentlerdeki kalabalıklaşma ve ekonomik zorluklar çok sayıda insanı dar konutlarda barındırma sorununu getirmiş, böylece büyük kentlerin kenar semtlerindeki “ gecekondu ” oluşmaya başlamıştır. Endüstriyel topluma geçiş süreci aynı zamanda hızlı bir şehirleşme süreci olarak da yaşandığı için köy yaşamının kentleşmesi geleneksel ailenin dönüşümünü de kapsamaktadır. Geçiş ailesi sadece şekil itibarıyla geniş aile ile çekirdek aile arasında değildir. Şekil olarak her iki tipe de benzeyebildiği halde toplumsal fonksiyonların, aile içi veya toplumsal ve sosyo-ekonomik ilişkilerin değişmesiyle ikisinden de farklı bir kimlik kazanmaktadır (Bilgin, 1991).

2.3.5.4. Parçalanmış Aile

Eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birliğini yine yasal yollarla sona erdirmesi sonucu sahip olunan çocukların hakim kararıyla eşlerden birine verilmesi, eşlerden birinin çalışma amacıyla geçici olarak evi terk etmesi ya da ölmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmış bir aile türünü ifade etmektedir. Parçalanmış/Eksik aile, boşanmış eşlerden biri ile çocuklardan oluştuğu gibi, evlilik bağı olmayan çiftler ve çocuklarının oluşturduğu aileler de parçalanmış/ tamamlanmamış aile sayılmaktadır (Dikeçligil, 1995). Gayri meşru doğumlar, boşanma, ebeveynlerden birinin evden uzaklaşması durumlarında, her iki ebeveyn de vardır ama artık bir arada değildir ve çocuklarıyla ilişkileri ancak hafta sonu ya da yıllık tatillerde mümkündür. O da kısa zamanlarla sınırlıdır (Ay, 2000).

2.3.6. Aile İşlevleri

Ailenin bazı temel fonksiyonları insan neslinin devamı, çocuğun yetişmesi, aile üyelerinin bakımı, sevgi, gelişme ve disiplini sağlamak ve destekleyici bir çevre temin etmek olarak sayılabilir. Gelişme aşamasına, yerel koşullara, kültür ve ailenin yapısına dayalı olan diğer fonksiyon ve ilişkiler ise giderek ailenin kendi dışındaki ilişkilerle olan etkileşimiyle gerçekleşmektedir. Bunlar üretim faaliyetleri, ev işleri, sosyal ve kültürel normları, beklentileri öğrenme; eğitim, sağlık ve beslenme ile diğer sosyal

faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra, değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, korunması ve değişmesi, iletişim ve problem çözümü gibi faaliyetleri de içerir. Ailenin yaşam döngüsü, çocuksuzluk, hamilelik, çocuk yetiştirme ve okul sistemiyle bütünleşme gibi ailenin fonksiyonlarını etkileyen unsurlardan bazılarıdır (Kut, 1994).

Aile işlevleri bazı faktörler tarafından düzenlenmektedir. Bunlar aileye ve topluma ait faktörlerdir. Aileye ait faktörleri aile tipi, içinde bulunduğu fiziki ortam, sosyo-ekonomik durumu, toplumdaki statüsü, dinamikleri ve aile yaşam döngüsü oluştururken, topluma ait faktörler toplumsal hizmet ve olanaklar, örf-adetler, cinsel davranış modeli, cinsiyete yüklenen roller ve çocuk bakımı ve eğitime yönelik davranışların belirlediği toplumsal normlardan oluşmaktadır (Gündoğan ve ark., 2005).

Aile işlevleri kültürel kontroller dışında düşünülemez. Toplum örf ve adetler ile aile üyeliğini ve üyelerin rollerini belirlemektedir. Beklentilerin farklılığından dolayı roller, cinsel davranışlara yönelik izin ve yasaklar, çocuk bakımı ve eğitimi toplumlara ve aile tiplerine göre değişmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme de aile işlevlerinde değişikliklere neden olabilmektedir (Bulut, 1993).

İlk olarak ailenin yedi işlevi üzerinde durulmuştur. Bunlar; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirlerini korumaları ve karşılıklı sevgi ortamı yaratmak gibi işlevlerdir (Ogburn, 1963; Çakıcı, 2006).

Murdock, Undberg ve Yorburg, ailenin işlevlerini ekonomik, cinsel davranış-üreme ve çocukların bakımı ile sosyalleşmesi başlıkları altında toplamış, Undberg bunlara ailedeki rol dağılımı ve karşılıklı doyumu da eklemiştir (Yorburg, 1983).

Kut (1994), fonksiyon kavramının yalnızca ailenin görev faaliyetleri olarak değil, aynı zamanda önemli rol ve ilişkilerin varlığını da ifade ettiğini belirtmektedir. Aileyi fonksiyonlarına göre sınıflandıranlar, ailenin fonksiyonlarını yerine getirip getirmemesine göre ikiye ayırmaktadırlar: Sağlıklı/fonksiyonel aile ve sağlıklı/fonksiyonel olmayan aile.

2.3.6.1. Sağlıklı/Fonksiyonel Ailelerin Nitelikleri

Sağlıklı aileler fonksiyonlarını çok iyi yerine getirirler. Üyeler, aile iletişiminden memnundur ve psikolojik olarak sağlıklıdır. Çok az çatışma vardır, gelişimsel

değişikliklere çok kolay ve başarılı bir biçimde uyum sağlarlar, stresli olaylarla çok iyi baş edebilirler. Bu ailelere “sağlıklı”, “iyi işlevsel”, “güçlü” veya “optimal” denilir. Bu ailelerin hiçbir zaman sorunla karşılaşmayacağını söylemek doğru olmaz. Bu aileler bir kriz karşısında çabucak kendilerini toparlayabilirler. Aile sisteminde çok az problem olur ve bütün normal şartlarda fonksiyonlarını iyi yerine getirirler (Frude, 1991).

Ebert Stinnett ve Defain sağlıklı ailenin fonksiyonlarını şöyle sıralamaktadırlar:

1. *Duyguları Paylaşma:* Aile üyelerinin birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz duygularını açıkça ifade etme özgürlükleri vardır.
2. *Duyguları Anlama:* Her aile üyesi, diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığı duygusunu taşır.
3. *Bireysel Farklılıkları Kabullenme:* Aile üyelerinin bireysel farklılıkları hoşgörülü karşılanır ve bütün aile üyeleri kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için cesaretlendirilir, onlara destek olunur.
4. *İlgi ve Sevgi Duygularının Gelişimi:* Aile üyeleri, ilgi ve sevgiyle etkileşimde bulunurlar. Bu durum, aile üyelerinin değerli oldukları duygusunu ve aileye ait olma duygusunu destekler.
5. *İşbirliği:* Her aile üyesi, ailenin fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmek için işbirliği yapmaya gönüllüdür.
6. *Mizah Duygusu:* Aile üyeleri ailedeki olaylarla ilgili olarak şakalaşma ve espri yapma yeteneğine sahiptirler.
7. *Temel Gereksinimleri Karşılama:* Yaşam için gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması.
8. *Problem Çözme:* Sorunlar genellikle demokratik şekilde çözülür.
9. *Geniş Bir Felsefi Düşünce:* Aile hayatının temelini oluşturan bir değerler sistemi vardır.

10. *Taahhüt*: Aile üyeleri birbirlerinin rahatı, huzuru için taahhüt ederler.
11. *Taktir Duygularını İfade Etme*: Aile üyeleri düzenli olarak birbirlerini taktir ederler.
12. *İletişim*: Aile üyelerini arasında iyi iletişim kalıpları kurulur.
13. *Birlikte Zaman Geçirme*: Aile üyeleri olumlu ilişkiler ve aile birliği duygusunu geliştirmek için birlikte vakit geçirirler.
14. *Maneviyat*: Aile üyeleri kendi maneviyatlarından güç alırlar.
15. *Başa Çıkma Becerileri*: Aile sorunlarını çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme becerilerine sahiptir (Nystul, 1993).

Belirtilen bu niteliklerin tümünün aile bireylerini geliştirmek, ailede dengeli ve sağlıklı bir yaşam sağlamak için olumlu bir ortam yarattığı ileri sürülmektedir.

2.3.6.2. Sağlıksız/Fonksiyonel Olmayan Ailelerin Nitelikleri

Sağlıksız ailelerde her çocuğun kendine özgü bir kişiliği olduğu: kapasitesi, yetenekleri, doğal eğilimleri ve ilgileri yönünden farklı olabileceği; gelişiminin ve yönlendirilmesinin bu doğrultuda olması gerektiği bilinmez ve kabul edilmez. Bu nedenle önceden belirlenmiş kalıplar içine sokulmaya çalışılır. Bu bağlamda ana babalar, çocuklarının da kendilerinin korku ve endişelerini taşımalarını, daha önce kendilerinin edinemediği mesleğe yönelmelerini isterler ve çoğu zaman bu konuda çocuklarına baskı yaparlar (Demirsar, 1992).

Ailenin rolleri çok zayıf veya belirsiz olduğu için sağlıksız olabilir. Bazı üyeler rollerini veya görevleri çok az yerine getirirler ki bu da ailede sorunlara neden olur. Bazı ailelerde de, roller arasındaki koordinasyon az olabilir veya üyelerin kendilerinden beklenen rollerini yerine getirirken çatışma yaşayabilirler. Eğer aile sisteminde çok az esneklik varsa bu ailenin yeniden onarımı için hayati bir rol üstlenebilir. Katı aile sisteminde ise yeniden onarım için zorluklar yaşanabilir (Frude, 1991).

Fonksiyonelsiz (sağlıksız) ailelerde iletişim yetersiz olabilir. Mesajlar dağınık olabilir veya mesajlar gerçek anlamlarından farklı algılanabilirler. Mesajın sözel içeriği ile ifade edilişi arasında bir uyumsuzluk olabilir. İletişim zayıf koordine edilebilir bu nedenle bireyler ya da ailedeki alt sistemler birbirleriyle daha az iletişim kurarlar veya mesajlar çarpıtılabilir (Frude, 1991).

Sağlıksız ailelerde, bireyler arası ilişkiler korku ve nefret temeline dayanır. Bireyler arsında sevgi ve bağlılık yoktur. Bir araya geldiklerinde, gerçek duygular hafifletilir ya da yok sayılır; içten pazarlıklılırlar. Üyeler arasındaki duygusal bağlar zayıflamıştır, hatta kopmak üzeredir. Herkes kendi dünyasında yaşar; anne ile baba, ana baba ile çocuklar arasında bir yabancılaşma söz konusudur; istedikleri zaman eve gelirler. Eşler birbirlerinin başkalarıyla olana ilişkilerini önemsenmezler: Çocuklar zevk ve keyif düşkünü olurlar. Ana- babalar çocuklarına harçlıklarını vererek her sorunu çözdüklerine inanırlar. Çocuklar uyumsuz ve suç işlemeye eğilimli olurlar; yaşları büyüdüğü zaman da aile dağılır. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuklarda çeşitli kişilik bozuklukları görülür. Sağlıksız ailelerde, ana-babalardan biri ya da her ikisi sömürücü bir özellik gösterebilir, bireylerin kişilikleri tam olarak belirginleşmemiştir. Bu tür ailelerde, sömürücü davranışlar olan ve gerçek isteklerini kendinde bile gizlemeye çalışan, karşındakinin çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tuttuğunu savunan bir aile bireyi vardır. Bu, genellikle anne ya da babadır. Bazen, çocuklardan biri anne ile baba arasındaki uyumsuzluğa dikkat çeker ya da bunu giderme sorumluluğunu üstlenir. Sonunda aile içi dengesizliklerin kurbanı olan bunalımlı bir çocuk ortaya çıkar. Bu aile türünden sömürücü anneler ya da babalar kendi çıkarları için diğer aile üyelerini kullanabilirler. Amaçları, çoğu zaman diğer aile üyelerini kendilerine bağımlı duruma getirmektedir. Bunu gerçekleştirmek için de, şımartmak, suçlu gibi hissettirmek, utandırmak, aile üyelerini bölerek yönetmek gibi yöntemlere başvururlar. Korkutularak, utandırılarak, küçümsenerek, suçlu hissettirilerek eğitilen çocuklar ise, beceriksiz, çekingen, alıngan ve ürkek olurlar; kendilerini başkalarına beğendirmek için sürekli çabalarlar; nefret ve saldırganlık duyguları baskın bir özellik gösterir (Demirsar, 1992).

Sonuç olarak aile içi ilişkiler yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirip getirememesinin önemli bir belirleyicisidir. Aile içi roller yanında norm ve değerlere bağlı olarak davranışların kontrol edilme biçiminden ortaya çıkan bu ilişkiler aile işlevleri olarak McMaster tarafından altı boyutta değerlendirilerek, modelin

ayrıntıları incelenmiştir (Akt., Fidaner, 1995). Bu boyutlar; Sorun çözme, İletişim, Roller, Duygusal tepkiler, Duygusal katılım ve Davranış denetimi'dir.

1. Sorun Çözme : Ailenin işlevlerinden biri, karşılaştığı sorunları gerekli aşamalardan geçerek çözebilmesidir. Ailelerde sorunlar, genelde pratik ve duygusal olmak üzere başlıca iki tiptir. Pratik sorunlar, ailenin günlük gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olan, daha çok somut sorunlardır; para yönetimi, yaşanacak yerin seçimi gibi. Duygusal sorunlar ise, geçmişe ilişkin yaşantıların izlerini taşıyan, daha karmaşık sorunlardır. Pratik sorunların üstesinden gelemeyen ailede duygusal boyutun tanımlanması ve çözümlenmesi genellikle zordur.

İyi işlev gören, sorunlarını çözebilen bir ailede herhangi bir sorunun çözümü şu evrelerden geçer:

- Önce sorun tanımlanır,
- Seçenekler ortaya konur,
- Seçeneklerden biri benimsenir,
- Eyleme geçilir,
- Zaman zaman durum değerlendirilir.

Bir ailenin genellikle sorunlarla basa çıkma kapasitesi onun uyum düzeyinin göstergesidir. Her ailede çözümünde az ya da çok enerji gerektiren sorunlar ve kriz dönemleri olabilir. Kriz sonrasında ise bazı aileler eski dengesine ulaşırken, bazılarında önemli yapısal ve işlevsel değişiklikler ortaya çıkar.

2. İletişim : Barker'a göre, aile üyeleri gerek kendi aralarında, gerekse dış dünyayla bilgi alışverişini iletişimle sağlar. Ailede bireylerin açık, dolaysız ve karşılıklı bir iletişim kurabilme yeteneğinde olmaları beklenir. Hiç kimse uzun süre iletişim kurmadan kalmaz. Aslında iletişim kurmamak bile bir iletişimdir. İletişim sadece bilgi aktarma aracı olmayıp, aynı zamanda bir alışveriştir ve güç dengelerinin belirlenmesinde önem taşır. Becvarlar'ında belirttiği gibi iletişim sözel ve sözel olmayan iki biçimde kurulabilir. Sözel iletişim sözcüklerle ifade edilenleri kapsarken, sözel olmayan iletişimde ise jestler, mimikler ve ses tonu gibi öğeler konuşur. Bir ailede iletişim sorunu varsa büyük olasılıkla duygusal tepkilerde sağlıklı olmayabilir. En işlevsel iletişim stili açık ve doğrudan ilişki olduğu halde en sorunlu iletişim maskeli ve dolaylı olandır. Bazı ailelerde kişiler bağımsızca konuşup düşüncelerini paylaştıkları

halde, bazılarında evde güç sahibi olan kimse, diğerlerinin o kişinin düşüncelerini yineledikleri görülür. Bir çok ailede değişen düzeyde iletişim sorunları görülür. Çok sayıda araştırmacı daha çok sözel iletişim sorunları üzerinde çalışmışlardır. Ancak yorumlamalarındaki zorluklara karşın, sözel olmayan iletişim sorunları daha önemli sayılır. Ailelerin iletişiminde niteliksel zorluklar olabilir. Bazı ailelerde iletişim miktarı yetersizdir, bazılarında ise iletişime olanak vermeyecek ölçüde hızlıdır.

3. *Roller* : Aile içi roller, işlerin nasıl paylaşılıp yürütüldüğünü belirleyen davranış kalıpları olarak tanımlanabilir. Ailedeki işlevlerin sağlıklı yürütülebilmesi büyük ölçüde, rollerin bireyler tarafından benimsenmeleri ve uygulayabilmeleri ile ilişkilidir. Bu roller daha çok günlük işlerin yürütülmesi ve paylaşımı sırasında belirlenir. Uygun ya da uygunsuz paylaşım olabileceği gibi otokratik ya da demokratik paylaşım özellikleri de bulunabilir. Kuşaklar arasında cinsiyete dayalı roller de dikkat çekicidir. Geleneksel özellik arttıkça kız ve erkeğin görev sınırları keskinleşir. Roller arasındaki kesin sınırlar kadar belirsizlik de sorun kaynağı olabilir. Genellikle ana-baba-çocuk ilişkisinde geleneksel sınırların özellikleri baba-çocuk arasında sınırlı, anne-çocuk arasında daha iç içe bir ilişki biçiminde görünür. Ailedeki rollerin paylaşımı farklı kültürlerde farklı özellikler taşıyabilir dolayısıyla en uygun rol dağılımı, bireylerin içinde olduğu kültürle çok çelişmeyen, bireylerin kabul ettiği, etkin biçimde işlev gören, ortaya sağlıksızlık belirtisi çıkarmayan paylaşımlardır.

4. *Duygusal Tepkiler* : Bu boyut aile bireylerinin duygusal tonu olan yaşantılara uygun nitelik ve dozda tepki verme yetisini kapsar. Barker'a göre, birey ailede haz alma, sevgi, hoşgörü, kabullenilme gibi olumlu duyguların yanı sıra özellikle önemli durumlarda üzüntü, öfke, elem gibi duyguları yasayabilmelidir. Kültürel ve toplumsal yerel özellikler ailenin duygusal tepkilerini belirlemede önemli rol oynar. Aile bireyleri duygusal tepkilerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade eder. Gülme, ağlama, kızgınlık, çaresizlik, öfke, kışkırtıcı tutumlar ilk görüşmede bile gözlemlenebilir. Sağlıklı ailede bu duygusal tepkiler uygun ve çeşitlidir. İşlevleri iyi olmayan ailede ise duygusal tepkiler nitelik ve nicelik açısından bozulmuş ve çoğu kez birkaç başlığa inmiştir (öfke, elem gibi). Duygusal tepkilerin niceliğinin bozulduğu ailelerde, bireylerin duygu ifadeleri çok kısıtlanır, bazı ailelerde ise duygusal tepkiler, bombardıman halinde yaşanır.

5. *Duygusal katılım* : Epstein ve Bishop’a göre aile bireylerinin birbirlerinin ilgi ve etkinliklerine katılmaları, duygusal destek vermeleri, duygusal katılım olarak değerlendirilir. Ailede bireylerin duygusal katılımı çeşitli düzeylerde olabilir. Bunları sıralarsak:

- a) Katılım olmayabilir: Böyle bir durumda aile bireylerinin, birbirleriyle ilgilenmeyip sadece pratik işleri yürüttükleri izlenir.
- b) Zorunlu katılım vardır: Burada aile bireylerinin birbirlerinin etkinliklerine entellektüel düzeyde katıldıklarına ilişkin bazı ipuçları olsa da bireylerin birbirlerine duygusal yatırımları yoktur.
- c) Narsisistik katılım vardır: Benmerkezcil düzeyde katılım vardır, yani kişi kendi duygusal gereksinimlerini karşılamak üzere diğeriyle ilgilenir.
- d) Empatik katılım vardır: En sağlıklı katılım biçimi olarak ifade edilebilir. Bireyler birbirlerinin yaşamı ve etkinlikleriyle derin bir şekilde empati (eşduyum) yapabilme yeteneğindedirler.
- e) Sembiyotik katılım olabilir: İki ya da daha fazla aile bireyleri arasındaki sınırların bulanık ve ilişkilerin yoğun oluşuyla dikkati çeker. Çoğunlukla ağır patolojiye ilişkin bir ipucudur.

Bunlar içinde en sağlıklı empatik katılım olup, sağlıksız ise katılımsızlık veya sembiyotik katılımdır.

Aile bireylerinin birbirlerinin ilgi ve etkinliklerine duygusal olarak katılmamaları sık görülür. Bireyler arasındaki ilişkinin özellikleri çoğunlukla katılım düzeyini belirler. Bazı ailelerde bir ya da daha çok birey arasında çok az ilişki bulunur ve bu özellik bireyler arası dayanışmayı olanaksız kılar. Bazı ailelerde ise, ilişkiler o derece duyarlı ve yakındır ki, bireylerin özerk davranabilme sansı olmaz. Bazılarında ise aynı ailede bu özellikler yan yana bulunur.

6. *Davranış Kontrolü* : Ailedeki bireylerin davranışlar konusundaki kurallarını kapsayan boyut davranış kontrolü olarak nitelenir. Barker’e göre aşağıdaki durumlarda ortaya çıkan davranış örüntüleri ailenin davranış kuralları hakkında bilgi verir:

a) Fiziksel olarak tehlikeli durumlar: Ailenin üyelerinin ansızın karşılaştığı durumlardaki sorunlara karşı verdikleri tepkileridir. Örneğin küçük çocukların balkon demirlerine tutunmuş olarak gören aile bireylerinin o andaki davranışları.

b) Psikobiyolojik kontrol ve sorunları: Yeme, içme, boşaltım, uyku, cinsellik ve saldırganlık konusundaki eğilimler.

c) Toplumsal kontrol: Aile bireylerinin kendi aralarındaki ve ailenin, aile dışındaki kişilerle ilişkileri.

Davranış kontrolünün niteliksel yönüne bakınca dört tarz kontrolün varlığı gündemde olmaktadır.

a) Katı kontrol: Kuralların katı, değişmez biçimde uygulandığı kontrol.

b) Esnek kontrol: Her koşulda duruma göre değişebilen akla uygun kontrol yolları kullanılır.

c) Gevşek kontrol: Çok serbestliğe izin vermeyen ancak sınırları önceden çizilmemiş biçimde kontrol.

d) Kaotik kontrol: Aynı durum karşısında bile her seferinde farklı uygulanan, önceden belirlenemeyen bazen da hiç uygulanmayan kontrol tarzı.

Yukarıda tanımlanan kontrol kalıplarını sağlıklıdan sağlıksıza doğru sıralarsak ilk sırayı esnek kontrol alırken, bunu katı, gevsek ve kaotik kontrol izler. Aile içinde herkesin uyduğu kuralların olmayışı ya da aşırı katı kuralların bulunması sık görülen sorunlardandır. Kuralların aile bireylerinin, özellikle de çocukların yaşına uygun olmaması, ailenin gelişimsel dönemine ve koşullara göre değişikliğe uğramaması bu kuralların uygulanmasında güçlük çıkarır ki, bu durum uygunsuz oluşu nedeniyle, işlemeyen katı kurallara uymama ihtimalini artırır.

Yukarıda açıklandığı gibi, işlevine göre, sağlıklı veya sağlıksız olarak nitelenebilecek ailelerdeki ebeveynler, kendi çocuklarını yetiştirme sürecinde, değişik etkenlerden dolayı farklı tutumlar sergileyerek, onların kişilik yapılarının oluşumunda önemli bir belirleyici öge olmaktadır. Bu doğrultuda aile işlevlerini etkileyebileceği düşünülen bazı etmenlere değinilmiştir.

2.3.7. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler

Aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklısız olmasında bazı etmenlerin etkisi vardır. Bunlar, bireylerin eğitim durumları, yaşları, evde yaşayan kişi sayısı, evlenme yaşları gibi niteliksel özellikleri, aile içi ilişkiler, ekonomik nitelikler, ailede yaşayan kronik hastalığı ya da özürlü bulunan bireyler ve ailenin gelişimsel niteliğidir (aile yaşam döngüsü).

2.3.7.1. Ailenin Temel Nitelikleri

Her birey içinde doğup büyüdüğü sosyo-ekonomik çevrenin bir ürünüdür. Her çevrede kabul edilen davranışlar birbirinden farklıdır. Farklı sosyo-ekonomik gruplar, kültürel ve toplumsal konularda da farklı görüşlere sahiptir. Evlilikte başarının temellerinden biri eşlerin eğitim düzeylerindeki dengedir. Eğitim düzeylerinde aşırı farkın olması farklı düşünme ve iletişim sorunlarını doğurabilir (Bilen, 2004).

Eşlerin evlenme yaşları da uyumu etkilemektedir. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eşlerin yaşamlarını yönetebilecek ortak bir felsefeye sahip olmamaları evlilikte geçimsizliğe neden olmaktadır. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eş seçiminin genellikle toplumun etkisiyle olduğu, beklentilerin ilerleyen yıllarda değiştiği ve uyumsuzlukların başladığı görülmektedir. Bireylerin belli bir olgunluğa ulaşmış evlenmeleri temelin sağlam olması için oldukça önemlidir. Ayrıca hanede yaşayan kişi sayısı da aile ilişkilerini, rol ve iletişim kalıplarını etkilemektedir. Üyeler arası ilişkilerin yapısı buna göre şekillenmektedir. Üye sayısının az olduğu ailelerde birbirlerini dinleme, rahat iletişim kurma, sorun ve ihtiyaçlarına çözüm bulabilme işlevleri daha kolay olmaktadır (Duyan, 2000).

2.3.7.2. Aile İçi İlişkiler

Aile içi ilişkiler aile yaşamının anlaşılmasında yardımcı olup aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklısız olmasının göstergesi sayılmaktadır. İletişim, karşılıklı sevgi - saygı ve işbirliği, aile işlevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir (Bulut, 1993).

Üyelerinin görev ve sorumlulukları paylaşması beraberliği güçlendiren önemli bir etkidir. Aile İşlevleri, ilişki biçimleri, ekonomik faaliyetler ve aile içindeki liderlik konumları itibarıyla değişime uğramaktadır. Özellikle kırsal kesimden kente göçen ve

tarımdan kopan kadının iş biçimlerinde ve emeğinin değerlendirilmesi sürecinde ortaya çıkan değişiklikler aile içi ilişkileri yakından etkilemektedir (Gökçe, 1990).

Evlilik biçimi, eşler arasındaki işbirliği, duyguların ifade edilmesi, aile içi kavgalar, eşlerin çocuk bakımı–eğitimi ve cinsel yaşamda anlaşmaları, sosyo-ekonomik düzey ve eğitim durumları gibi bazı değişkenler aile ilişkilerini ve uyum düzeylerini etkilemektedir (Duyan, 2000).

2.3.7.3. Ailede Ruhsal Sorunlar

Ailede ruhsal sorunu olan bir üyenin varlığı aile işlevlerini genellikle olumsuz etkilemekte, bireylerin evlilik doyumundan ve işlevlerin yerine getirilmesinden memnun olmadıkları gözlenmektedir. Ruhsal sorunlu bir bireyin varlığı aile yaşamı için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir (Bulut, 1993).

2.3.7.4. Ailede Özü / Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı

Ailede kronik hastalığı, bedensel/zihinsel özü olan bir bireyin varlığı da aile yaşamı için bir tehdit olarak görülmektedir. Bu durum aile için sorun yaratmakta, aile ve iş yaşamında çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Aile üyelerinin ve işyerindeki kişilerin verdiği tepkiler kişinin aile ilişkilerinin bozulmasına ve büyük olasılıkla ailesini kaybetmesine neden olmaktadır. Böylece aile işlevleri sağlıklı olmaya başlamaktadır. Ailenin yetki paylaşımı, rol dağılımı, aile sınırları gibi özellikleri, üyelerinin ilişkilerinde görülen esneklik veya katılık, iletişim veya iletişimsizlik gibi faktörler, ihtiyaçların karşılanması ve problem çözme biçimlerini etkilemekte ve hastalıkla baş etme kapasitelerini yıpratmakta sonucunda aile işlevleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Duyan, 2000).

2.3.7.5. Ailenin Ekonomik Nitelikleri

Ekonomik durum aile yaşamını direkt etkileyen bir diğer unsurdur. Ailenin ekonomik işlevlerini yerine getirirken başarılı veya başarısız olması aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmamasını etkilemektedir (Güven, 1991).

Ailenin çeşitli ekonomik gereksinimleri olmakta ve önemli işlevlerinden birinin bunları zamanında ve yeterince karşılamak olduğu bilinmektedir. Ancak, aileler bazen

bilgi eksikliği veya içinde yaşadıkları dönemin özelliklerinin farkında olmama, çoğu zaman da ekonomik yetersizlikler nedeniyle bunları karşılayamamaktadır. Eğer aile, gereksinimlerini her dönemde rahatlıkla karşılayacak olursa aile işlevleri açısından bir sıkıntı olmamaktadır (Duyan, 2000).

2.3.7.6. Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü)

Aile yaşam döngüsü, aileyi zaman süreci içinde bir sistem olarak gösteren ve bir ailenin yaşamında önemli olan aşama ya da olaylar dizisidir. Başka deyişle, ailenin kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde çeşitli gelişimsel dönemleri yaşamasıdır (Turan, 1999).

Aile yaşam döngüsü; evlilik yılı, çocuk sayısı, işlevleri gibi değişiklikler esas alınarak çekirdek, başlangıç, genişleyen ve daralan aileler olarak sınıflandırılmaktadır. Evlenme, çocuğun doğumu, çocukların evden ayrılması, boşanma, eşlerden birinin ölümü gibi geçiş noktalarını saptamada yararlıdır. Eğer aile bireyleri içinde bulundukları bu dönemlere uygun düzenlemeler yaparlarsa aile işlevleri sağlıklı yönde gelişmektedir (Güven, 1991).

Duvall (1957), aile yaşamının incelenmesinde sekiz dönem olduğunu belirtmektedir. Bu dönemlerin ilk düzeyini evliliğin oluşturduğu belirtilerek ailenin oluşumunda evliliğin önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Duvall'ın yaşam döngüsü modeli geçmişte, o anda ve gelecekte evliliğin ve ailenin gelişimsel olarak her aşamada nasıl tanımlanabileceğini belirtmektedir. Aşağıdaki tabloda Duvall'ın aile yaşam döngüsü düzeyleri detaylı olarak gösterilmiştir (Akt., Nystul, 1999).

Duval'ın Aile Yaşam Döngüsü Düzeyleri

Ailenin Yaşam Dön. Düzeyi	Ailedeki Pozisyon	Ailenin Gel. Görevleri	Düzeyin Süresi
Çocuksuz evli çiftler	Karı-Koca	Uyumlu ve doyum sağlayıcı bir evlilik oluşturmak.	2 yıl
Çocuklu aileler (30 aylık bebeğe sahip)	Karı-anne, koca-baba kız çocuk veya erkek çocuğu, ya da her ikisi.	Çocuğun gelişimi için ona cesaret vermek.	2-5 yıl
Okulöncesi çocuğu olan aileler. (30 ay ve 6 yaş).	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş, Erkek çocuk-erkek kardeş	Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak (okul öncesi çocuğu)	3-5 yıl
Okula giden çocukları olan aileler. (6-13 yaş).	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Okul başarısı için çocuğu cesaretlendirme. Okula giden çocuğu olan ailelerle uyum sağlama.	7yıl
Ergenlik çağında çocuğu olan aile (13-20 yaş).	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Yetişen çocukların ebeveynleri olarak ilgi ve kariyer oluşturmalarını sağlama, sorumlu bir özgürlük anlayışı oluşturma	7yıl
Değişen aile yapısı (İlk çocuk evden ayrılmış, son çocuk ayrılıyor).	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba Kız çocuğu-kız kardeş-hala Erkek çocuğu-erkek kardeş amca	Okul, askerlik, evlilik ve iş için gençleri desteklemek.	8yıl
Orta yaşlı ebeveynler (Boş yuva, emeklilik)	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba	Evlilik ilişkisini yeniden düzenlemek, soy bağlarını devam ettirmek.	15+
Aile üyelerinin yaşlılığı (Eşlerden birinin ölümü)	Dul erkek- dul bayan Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba	Yalnız yaşamaya alışma ve emekliliğe uyum sağlama, yaşlılıkta ihtiyaçları giderebilme	10-15+

2.3.8. Ailede İletişim ve Önemi

Anne ve babaların, çocukların ihtiyaçlarını dikkate alabilmeleri için, doğumdan başlayarak onlarla iletişim kurmaları gerekir. Bu iletişim doğumdan sonraki ilk saatlerde başlayan fiziki beraberlik ve ona bağlı olan duygusal doyumla kurulur. Annesinden meme emen bebek, onun beden sıcaklığını ve ten kokusunu hissederken, aynı zamanda ihtiyacı olan duygusal besiyi de almakta ve iletişim ağının temelleri bu ortamda atılmaktadır. Böyle ihtiyaçların tümüyle karşılandığı bir ortam, aynı zamanda çocuğun kendine ve çevreye olan güveninin oluşmasında yardımcı olur (Yavuzer, 2004).

Ailesiyle olan iletişimi, çocuğun dünyasında büyük önem taşır. Ana-baba ve çocuk üçgeninde, tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri halinde sorunlarına çözüm bulmaları mümkündür. İletişimin kurulamaması, duyguların bastırılması ve sorunların çözilememesi anlamına gelir ki, böyle bir aile ortamı psiko-pedagojik açıdan sağlıklıdır (Yavuzer, 2004).

Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı yer olması nedeniyle gelişiminde birinci derecede önemlidir. Bireyler çocukluk dönemlerinde zamanlarının çoğunu aile fertlerinin bakım ve desteğine bağımlı olarak geçirmektedir. Aile ortamı çocuğun en yoğun etkileşimde bulunduğu sosyal bir çevre olarak davranışların kazanılmasında etkili en doğal ve tek yerdir (Ersoy, 1997).

Çocuk öfkeyi, kızgınlığı, sevgi ve hoşgörüyü evde yaşayarak öğrenir. Sevgi, acıma, anlayışlı olma gibi duygular anne baba örnek alınarak gelişmektedir. Anne babanın şefkati, ilgisi, çocuklarına bakmak için gösterdikleri özveri ve çabaları çocuklarıyla aralarında güçlü bir bağın oluşmasına neden olmaktadır (Tok, 2001).

Çocuğun kişilik oluşumu, biçimlenmesi ve her türlü gelişimi örnek aldığı anne babasının kişiliklerine bağlıdır. Bu nedenle, anne baba öncelikle birbirleriyle ilişkilerinde sevgi, saygı, güven ve hoşgörü içinde, olumlu örnek olmalıdırlar (Yavuzer, 2003). Çocuğun özdeşim modeli olduklarından anne-babanın sadece varlığı değil sağlıklı ilişki kurmaları da önemlidir. Özellikle okul öncesi dönem çocuğu sosyalleşme sürecinde ayrıntılı şekilde kopya edebileceği bir modele ihtiyaç duymaktadır (Ersoy, 1997).

Anne-baba ilişkisi ne kadar sağlıklı ise ailenin temeli de o kadar sağlam olur. Sağlam temeller üzerine kurulu ailede algılama, duygu ve düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü vardır. Aile içi iletişim bu özgürlükleri canlı tutmakta ya da engellemektedir. Sevginin, ilgi ve yakınlığın olmadığı ortamlar ve engellemeler, çocuğun gelişimini kısıtlamakta, kötü alışkanlıklara itmektedir (Tok, 2001).

Aile içi ilişkiler anne baba tutumlarına bağlıdır. Çocuktaki davranış bozukluklarının çoğuna uyumsuz anne baba ilişkileri neden olmaktadır. Eşler arasındaki iletişim becerileri çocuğu da etkilemekte, anne babanın sevecen, hoşgörülü, adaletli, sıcak ve empatik yaklaşımı sağlıklı ailenin vazgeçilmezi olmaktadır (Yavuzer, 2003). İletişimin niteliği ailenin sağlamlığı ve sürekliliğinin belirleyicisi olmaktadır (Özgüven, 2001). Bireyler arası sınırları iyi tanımlanmış ve iletişimin fazla olduğu ailelerde yetişen çocukların sorunlarını daha rahat çözdüğü, okul başarılarının daha yüksek olduğu, mutsuz ve çekişmeli ailelerde ise içe dönük ve bağımlı kişilik geliştirdikleri, ruh sağlıklarının bozulduğu görülmektedir (Erol, 1992).

Eğer birey, bebeklikten itibaren güvensizlik, kararsızlık, suçluluk ve yetersizlik duygularıyla büyümüş ve olumsuz bir benlik yapısı geliştirmişse zaten bunalımlı bir dönem olan ergenlikte daha çok zorlanacaktır. Bu dönemde görülebilen suç işleme, intihar, başkalarına zarar verme gibi olaylar ve psikolojik kökenli hastalıkların ilk belirtilerinin görülmesindeki sıklık, güvensiz ve sağlıklı kişilik yapısı geliştiren bireylerin zorlanmalar karşısında buldukları sağlıklı çözüm yollarıdır. Bireyin aile bireylerinin birbirlerine karşı olan davranışlarını model aldığı ve kimliğin bu biçimde geliştiği düşünülürse, ergenlik döneminde yaşadığı sorunlara sağlıklı çözüm yolları bulabilmesinde aile içi iletişimin sağlıklı olmasının gerekliliği anlaşılabılır (Kılıççı, 1992).

Ergenle iletişim kurmak genellikle zordur. Ergen, yaşamını çok hızlı ve çok yönlü bir biçimde etkileyen değişimlerle geçirirken, anne-baba da değişen çocuğunu anlamak için uğraşır. Bu değişmelere rol ve beklentilerin belirsizliği de eklenince ergen benzer olaylara yalnızca farklı tepkiler değil, ayrıca tam anlamıyla karşıt duygusal tepkiler de verebilmektedir. Anne-babalar ergen çocuklarını anlamak için çok enerji harcarlar. Eğer ergenin ne demek istediğini anlamak yerine, onu doğru yola sokmaya çalışılırsa bu enerjinin büyük bölümü boşa gider. Büyük olasılıkla ergen anne-babanın onu anlamadığını, çünkü onların kendisini dinlemediğini düşünür. Anne-babanın ergeni

kendi yaşadıkları deneyimler ve edindikleri bilgiler doğrultusunda yönlendirmeleri gerekebilir. Önemli gelişimsel görevlerin tamamlandığı ergenlik döneminde, ergen ve ana-baba ilişkilerinde, ergenin bağımsızlık talebinden dolayı bir süre çatışma yaşanmaktadır ve bu çatışmadan dolayı ailenin dengesi bozulabilmektedir. Bu süreçte ana-babanın göstereceği tutum, bu dönemin bas edilebilecek bir huzursuzluktan yardım almayı gerektirecek ciddi bir çatışmaya dönüşmesine sebep olabilmektedir (Robin ve Foster, 1989).

Aile içinde sevgi, mutluluk, neşe, kızgınlık, üzüntü, korku vb. duyguların aktarılması ancak üyeler arası etkileşimle olur. Karsısındaki ile empati yapma, onu anlama ya da anlayamama gibi ilişkilerin sağlıklı ve sağlıklısız olmasında iletişimin önemi büyüktür. Aile işlevlerinin en önemlilerinden biri, günlük hayatta çıkan problemlerin çözülmesidir. Bu işlev ailenin sağlıklı olup olmadığını gösteren işlevlerden biridir. Amaç sorun çıkaran konuda etkili bir çözüm bulabilmektir. Aile içinde sorunların etkili çözümü için; üyelerin ve aile grubunun problem çözme işlevindeki zayıflık ve güçlülüklerini ve problem davranışı ortaya çıkarmak gereklidir. Bu da ancak iletişim yoluyla gerçekleştirebilmektedir (Falloon, 1986: Çakıcı, 2006).

Elmacıoğlu (1992), aile içi iletişimin gencin okul başarısına etkilerini incelediği çalışmasında Üsküdar Kız Lisesinde okuyan 15-18 yaşları arasındaki 1049 genci incelemiştir. Sonuçta, gençlerin başarılı olmasındaki en önemli etkenin uyumlu ve huzurlu aile ortamı, aile ilişkilerinin sağlıklı olması olduğu bulunmuştur. Başarılı olan gençlerin daha üst kültür ve öğrenim düzeyine sahip anne ve babalarının olduğu, sosyoekonomik yönden mesleklerinin daha iyi ölçülerde olduğu, sağlıklı iletişimin olduğu ailelerde yetişen gençlerin kişiliklerinin daha gelişmiş, sosyal uyum ve okul başarılarının daha iyi olduğu, sürekli anlaşmazlıkların yaşandığı ailelerdeki gençlerin uyum ve başarılarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Yalnızlık ile İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Yalnızlığın genel popülasyonda hangi sıklıkta yaşandığına ilişkin ABD'de yapılan bir taramada, kendini yalnız hisseden bireylerin oranının % 26'ya ulaştığı vurgulanmıştır (Peplau ve Goldston, 1984). Ülkemizde ise Demir (1990) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada yalnızlığın görülme yaygınlığının örneklemin

% 15.4'ü düzeyinde olduğunu tespit ederken, Buluş (1996) ergen öğrencilerde yaptığı ölçümde bu oranın örneklemin % 17.3 'ünü oluşturduğuna dikkat çekmiştir.

2.4.1.1.Yalnızlık İle İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Yalnızlıkla ilgili yurt içinde yapılan araştırmalarda yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu araştırmalar aşağıda kronolojik sıra takip edilerek sunulmuştur.

Yaparel (1984)'ün sosyal ilişkilerdeki başarı-başarısızlık nedenlerinin algılanması ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, sonuçlar; yalnızlık ve cinsiyet değişkenlerinin sosyal başarı ve başarısızlıklara yapılan yüklemelerde anlamlı farklılığa yol açmadığını, kendilerini yalnız hisseden öğrencilerin dışsal nedenlere, kendilerini yalnız hissetmeyenlerin içsel nedenlere yüklemeye bulunduklarını göstermiştir.

Bilgen (1989), üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. Öğrencilerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin düştüğünü ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı öğrencilerinin Eğitimde Program Geliştirme Ana Bilim Dalı öğrencilerinden daha yalnız olduğunu ve birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin birbirlerinden yalnızlık düzeyi açısından farklı olmadıklarını da bulmuştur.

Özodaşık (1989), 171 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmada yalnızlığın atılganlık, kaygı, depresyon ve akademik başarı ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, yalnızlıkla akademik başarı ve atılganlık arasında negatif yönde, kaygı ve depresyonla pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Demir (1990)'in üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonucu; erkek öğrencilerin kızlardan, akademik yönden başarısız olanların başarılılardan, serbest zamanını tek başına geçirenlerin başkalarıyla geçirenlerden, aylık gelirini sosyal etkinlikler için yeterli görmeyenlerin görenlerden, çevresinden sosyal destek almayanların alanlardan, yakın arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan, yeni sosyal ilişkiler kurmaya isteksiz olanların isteklilerden, sosyal becerileri yetersiz görenlerin yeterli görenlerden, sorunlarını kimseye açmayanların sorunlarını başkalarına

açanlardan, anneye, babayla, karşı cinsle, aynı cinsle, kardeşlerle olan ilişkilerinden memnun olmayanların bu ilişkilerinden menimin olanlardan, anne ve babası arasındaki ilişkiden memnun olmayanların memnun olanlardan daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıklarını göstermiştir.

Yüksel (1991), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında, içsel denetimli bireylerin dışsal denetimlilerden, dış görünümünden memnun ve popüler olanların bu özelliklere sahip olmayanlardan daha düşük yalnızlık düzeyine sahip olduğunu bulmuştur.

Koçak (1992), yalnızlık derecesi ortalamanın altında ve üstünde olan üniversite öğrencilerinin tematik algılama testi bulgularını karşılaştırdığı araştırmasına 50 üniversite öğrencisi katılmıştır. Bu araştırmaya göre yalnızlık derecesi ortalamanın üstünde olanların, “yalnızlık teması puanı”, “yalnızlık şiddeti”, “negatif öykü sonuç puanı”, “mutsuzluk puanı”, “çevreyi olumsuz algılama skoru”, yalnızlık derecesi ortalamanın altında olanlara göre daha fazla bulunmuştur.

Eren (1994), lise öğrencilerinin sınıf, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, ebeveyn durumu, anne-baba eğitim düzeyine ilişkin özelliklerin yalnızlık düzeyleri ve psikolojik ihtiyaçlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Buna ek olarak yalnızlık düzeyi farklı olan iki grubun psikolojik ihtiyaçlarını da incelemiştir. Sonuç olarak sınıf, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, ebeveyn durumu, anne baba eğitim düzeyinin yalnızlık üzerindeki etkilerinin önemli olmadığını bulmuştur. Son olarak araştırmanın yalnızlık düzeyinin psikolojik ihtiyaçlara etkisine ilişkin bulgulara göre, yalnızlık düzeyinin düşük ve yüksek olmasının psikolojik ihtiyaçlar açısından farklılık göstermediği saptanmıştır. Buna karşın, yalnızlık düzeyi düşük olan deneklerin farklı olarak başarı ve yakınlık ihtiyacı, yüksek olanların ise duyguları anlama ihtiyacının önemli derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Odacı (1994), yaptığı bir araştırmada üniversite öğrencilerinin yalnızlık, benlik saygısı ve yakın ilişkiler kurma düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin yarıya yakının yalnızlık yaşadığı, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha kolay yakın ilişki kurdukları, yalnızlık yaşayan öğrencilerin benlik saygılarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Benlik

saygısı ve yakın ilişkiler kurabilme arasında pozitif, yalnızlık ve benlik saygısı arasında ise negatif ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kahraman (1995) araştırmasında cinsiyetleri, yalnızlık, başarı ve sınıf düzeyleri farklı yatılı ve yatılı olmayan meslek lisesi öğrencilerinin stresle başa çıkma stratejilerini karşılaştırmalı bir şekilde incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin yalnızlık düzeyine göre “kendini suçlama” puanlarına bakıldığında yalnızlık düzeyi yüksek yatılı öğrenciler lehine anlamlı farklar bulunurken; yalnızlık düzeyi ile “problem çözme, “sosyal destek arama, hayal etme ve kaçınma stratejileri” arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Bir diğer çalışmada Duru (1995) üniversite öğrencilerinde yabancılaşma ve yalnızlık düzeyi ilişkisini incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; yabancılaşma ve yalnızlık arasında yüksek bir ilişki ve düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sonuçlar ayrıca, öğrencilerin sosyal ilişkilerine ait etmenlerin yabancılaşma ve yalnızlık üzerinde, bireysel ve ailevi özelliklerden daha fazla etkili olduklarını da göstermiştir.

Tarhan (1996), akran grubu tarafından reddedilen ergenlerin, diğer sosyometrik statü gruplarına göre kendilerini daha yalnız hissettiklerini, akran ilişkilerinden kaynaklanan yalnızlık ve cinsiyetler açısından anlamlı bir fark olmadığını bulmuştur.

Güngör (1996), üniversite öğrencilerinin arkadaşlarıyla ve aileleriyle ilişkilerini sosyal destek, doyum ve yalnızlık bağlamında incelemiştir. Deneklerin genel olarak, sosyal destek algılarının yüksek, arkadaşlarıyla ve aileleriyle olan ilişkilerinden memnun oldukları, yalnızlık düzeylerinin ise düşük olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçları, duygusal yalnızlığın sosyal yalnızlığa oranla daha çok yaşandığını, duygusal ilişkisi olmayan öğrencilerin olanlara oranla duygusal yönden daha yalnız olduklarını ortaya koymuştur.

Buluş (1996), lise 2. sınıfa devam eden 230 kız ve 152 erkek öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada ergen öğrencilerin denetim odağı şekli ile yalnızlık düzeyi ilişkisini incelemiştir. Buna bağlı olarak öğrencilerin bazı bireysel ve ailevi özelliklerinin denetim odağı ve yalnızlık düzeyine etkilerini ele almıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre denetim odağı düzeyi ile yalnızlık düzeyi

arasında doğrusal bir ilişki vardır. İçten denetimli olan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri dıştan denetimli olanlarınkinden daha düşüktür. İçten denetimli kız öğrencilerin yalnızlık düzeyleri dıştan denetimlilerininkinden daha düşüktür. İçten denetimli erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyleri dıştan denetimli olanlarınkinden daha düşüktür. Erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyi kız öğrencilerininkinden, kardeş sayısı çok olan öğrencilerin yalnızlık düzeyi kardeş sayısı az olanlardan daha yüksektir. Annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin yalnızlık düzeyi düşmektedir. Üst meslek gruplarından olan annelerin çocuklarının yalnızlık düzeyleri daha düşüktür. Aile ortamını demokratik olarak algılayan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri aile ortamı otoriter olanlarınkinden daha düşüktür.

Öztürk (1997), 10-13 yaşları arasındaki çocuk ve erken ergenlerde yaptığı araştırmasında çocukların yalnızlık ve umutsuzluk düzeylerinde doğum sırasına göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu, ortanca çocukların umutsuzluk ve yalnızlık düzeylerinin ilk, tek ve son çocuklardan daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Akagündüz (1997), annesi çalışan ve çalışmayan 15-18 yaş lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş ailenin aylık gelir düzeyi ve annenin eğitim durumu değişkenlerine göre yalnızlık düzeylerini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, annesi çalışan ve çalışmayan öğrencilerin cinsiyetlerine, ailenin aylık gelir düzeylerine ve annenin eğitim durumuna göre karşılaştırıldıklarında annesi çalışan ile çalışmayan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Annesi çalışan ve çalışmayan öğrenciler yaşlarına göre karşılaştırıldıklarında yalnızlık düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Löker (1999) anne baba ve arkadaş bağlılığının sosyal ve duygusal yalnızlık üzerindeki ayrıştırıcı etkisini incelediği araştırmasında sosyal ve duygusal yalnızlığın farklı iki boyut olduğu denencesini kısmen doğrulamıştır. Yaşları 12 ile 18 arasında değişen ergenlerde orta yaş ergenlerin geç yaş ergenlere göre daha fazla duygusal yalnızlık hissettikleri ve erken yaş ergenlerin orta ve geç yaş ergenlerden daha fazla sosyal yalnızlık yaşadıkları görülmüştür.

Yıldırım (2000), yapmış olduğu çalışmada yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin akademik başarıyı ne denli yordadığını

incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, öğretmen desteği, aile desteği, yalnızlık ve sınav kaygısı değişkenleri akademik başarıyı manidar olarak yordamakta, arkadaş desteği ise yordamamaktadır.

Saraçoğlu (2000), ergenlerde, yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkini araştırmıştır. Sonuçta, erkek öğrencilerin, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin, endüstri meslek lisesinin döküm, matbaa, makine model, elektrik bölümünde okuyan, az arkadaş, çok kardeşe ve düşük sosyo ekonomik düzeye sahip olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur.

Tan (2000), lise öğrencilerinin aile destek düzeyi, cinsiyet, anne baba eğitim düzeyi ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, sınıf düzeyi değişkenlerinin yalnızlık düzeyi ve denetim odağına etkisini incelemiştir. Sonuçta, eğitim seviyesi düşük olan babaların, çocuklarının yalnızlık düzeyinin, eğitim seviyesi yüksek olanlardan daha yüksek olduğunu, 9. sınıf lise öğrencilerinin 11. sınıf lise öğrencilerine göre daha yalnız olduğunu, aile destek düzeyi arttıkça lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyinin önemli ölçüde azaldığını, lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi ile dıştan denetimlilik düzeyleri arasında bir ilişki bulunmadığını, fakat içten denetimle ters yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

Bilgiç (2000), araştırmasında arkadaşlık becerisi eğitiminin İlköğretim II.Kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırmada deney ve kontrol grupları UCLA Yalnızlık Ölçeğinin ön test-son test-izleme testi ölçümleri arasındaki farklılık bakımından karşılaştırılmış ve bu karşılaştırmalar sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin yalnızlık düzeylerinde, kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde azalma olduğu görülmüştür.

Erdeğer (2001) araştırmasında lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerini bazı kişisel özelliklere göre incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde doğrusal bir ilişki bulmuştur.

Uruk (2001), akranların ve ailelerin ergenlerin yalnızlık düzeyleri üzerindeki rollerini incelemiştir. Analiz sonuçları yalnızlığı, akran ilişkileri %35, aile yapıları %15, demografik değişkenlerse %04 oranında açıkladığını göstermektedir. Akran ilişkileri ile

ilgili değişkenlerden, karşı ve aynı cinsle olan ilişkilerden alınan doyum, akran baskısı, akran etkisi ve yakınlığın; aile yapıları setinin alt değişkenlerinde iletişimin yalnızlıkla anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur. Demografik değişkenler setinin alt değişkenlerinde yalnızlıkla anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmanın sınırlılıkları içinde akran ilişkilerinin ergenlerin yalnızlık düzeylerinde en iyi yordayıcı olduğunu ileri sürmüştür.

Erim (2001), yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan 14-18 yaşlarındaki ergenlerin benlik saygıları, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma bulgularına göre yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin aileleri yanında yaşayan ergenlere göre daha yalnız ve depresif oldukları, benlik saygılarının daha düşük ve sosyal desteklerinin de daha az olduğunu bulmuştur. Yalnızlık düzeyi açısından kız ve erkekler arasındaki farkın anlamlı olmadığını saptamıştır.

Baran ve Gülen (2002), yurtlarda ve ailesiyle birlikte yaşayan üniversite öğrencilerinin cinsiyeti, aile özellikleri, arkadaşları ile olan ilişkileri, sorunlarını diğer insanlarla paylaşp paylaşmama durumu ve sigara kullanma durumu gibi bazı değişkenlerin yalnızlık düzeylerine etkisini incelemişlerdir. 240 üniversite öğrencisi üzerinde yürütölen çalışmada "UCLA Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yalnızlık düzeyleri açısından yurttan kalan gençlerle ailesiyle birlikte yaşayan gençler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, gençlerin yalnızlık düzeylerinde cinsiyetin, aile özelliklerinin, arkadaş ilişkilerinin, yaşadığı yerin, arkadaş ilişkileri interaksyonunun, sorunlarını başka insanlarla paylaşabilme durumunun farklılık yarattığı belirlenirken, gencin sigara kullanma durumunun yalnızlık puanlarında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır.

Yurtiçi literatürde yalnızlıkla ilgili deneysel çalışmalara da rastlanmıştır. Örneğin Duy (2003), yapmış olduğu deneysel araştırmasında, bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yaşadığı yalnızlık ve fonksiyonel olmayan tutumlarını azaltmadaki etkililiğini sorgulamıştır. Bu amaçla deney grubu, plasebo grubu ve kontrol grubu olmak üzere üç grup oluşturmuştur. Deney grubuna bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışma uygulaması yapılmış, plasebo grubuna terapötik etkisi olmayan etkinlikler düzenlenmiş, kontrol grubuna ise herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinden elde edilen değerlere uygulanan istatistiksel analizler

sonucunda, bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın yalnızlığı azaltmada kısmen etkili olduğu ve fonksiyonel olmayan tutumları azaltmada etkili olduğu görülmüştür. Duy (2003), ayrıca bu araştırma kapsamında, yalnızlık ve fonksiyonel olmayan tutumlar arasındaki ilişkiyi sorgulamış ve .28 ($p<.01$) düzeyinde anlamlı bir ilişki elde etmiştir.

Arkar ve Sarı (2004), üniversite öğrencileri ile sosyal destek, yalnızlık ve yaşam kalitesi konusunda yaptığı çalışmanın sonucunda algılanan sosyal desteğin yaşam kalitesi ile pozitif, yalnızlık ile negatif ilişkisinin bulunduğunu açıklamıştır.

Bıyık (2004), üniversite öğrencilerinin yalnızlık duygularının kişisel ve sosyal özellikleri ve öfke eğilimleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Bu amaçla 578 üniversite öğrencisine “UCLA Yalnızlık Ölçeği” ve “Durumluluk Sürekli Öfke İfade Ölçeği” uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre kendilerini beğenmeleri, yaşamlarından memnuniyetleri ve gelecek ile ilgili düşünceleri açısından öğrencilerin yalnızlık duygularının farklılaştığı, öğrencilerden kendilerini beğenmeyenlerin kendilerini beğenenlere göre, yaşamlarından memnun olmayanların memnun olanlara göre ve geleceğinin kötü olacağını düşünenlerin iyi olacağını düşünenlere göre daha yüksek oranda yalnızlık yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca sürekli öfke düzeyleri yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük düzeyde olanlardan, öfkeyi içte tutma düzeyleri yüksek olanların orta ve düşük düzeyde olanlardan, öfkeyi kontrol etme düzeyleri düşük olanların orta ve yüksek düzeyde olanlardan daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıkları bulunmuştur. Öfkeyi dışta tutma açısından bakıldığında ise yalnızlık düzeylerinin değişmediği görülmüştür.

Kaya (2005), farklı sosyometrik statülerdeki İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeylerini incelediği araştırmasında, farklı sosyometrik statüdeki öğrencilerin benlik kavramı ve yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğunu bulmuştur. Popüler öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine ve cinsiyetlerine göre kişiler arası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarının farklılığını belirlemek amacıyla Kılınç (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Ankara Merkez liselerde öğrenime devam eden

9. ve 10. sınıf, 263'ü kız; 166'sı erkek toplam 429 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma grubuna UCLA Yalnızlık Ölçeği, İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yakınlıktan kaçınma çarpıtmalarının yalnızlık düzeylerine ve cinsiyetlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutunda ise yalnızlık düzeyleri ve cinsiyete göre farklılık bulunamamıştır. Son olarak kız öğrencilerin ve beklentilerin tersine yalnız olmayan bireylerin daha çok zihin okuma çarpıtmasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Kozaklı (2006) üniversite öğrencilerinin çeşitli kaynaklardan algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma 195'i kız, 190'si erkek olmak üzere toplam 385 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin, yaşa göre, ailelerinin ikamet ettiği merkeze göre, annelerinin eğitim düzeyine ve eğitim giderlerini karşılama yollarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Örneklemde yer alan öğrencilerin, yalnızlık düzeylerinin yaşıyla büyümesi, ailenin daha az nüfus yoğunluğu olan merkezlerde ikamet etmesi, annenin eğitim düzeyinin artması, eğitim giderlerini çalışarak kendisinin karşılaması veya aileden temin etmesine bağlı olarak azaldığı bulunmuştur. Sosyal destek düzeylerinin ise cinsiyet, ailenin ikamet merkezi ve eğitim giderlerini karşılama yollarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Ailesi daha az nüfus yoğunluğu olan merkezlerde ikamet eden, eğitim giderlerini kendisi karşılayan veya ailesinden temin eden, yurttaki barınan öğrenciler içinde yurttaki kalma süresi uzun olanların sosyal destek düzeylerinin diğer öğrencilerden anlamlı şekilde farklı olduğu görülmüştür. Cinsiyet farklılıklarına göre, kız öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ve aileden aldıkları sosyal destek düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasında negatif ilişki olduğu ve yalnızlık düzeyi ile sosyal destek kaynakları (aile, arkadaş ve özel biri) arasındaki ilişkinin de negatif yönlü olduğu bulunmuştur.

Sosyal destek ve yalnızlık üzerine yapılan diğer bir çalışmada Çeçen (2007), üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelenmiştir. 521 öğrencinin katıldığı çalışma sonucu; Kozaklı'nın çalışmasından farklı olarak bu çalışmada cinsiyet ana etkisine göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığı, kız ve erkek öğrencilerin birbirine benzer düzeyde yalnızlık ve sosyal destek algılarının olduğu bulunmuştur.

Ana-baba tutumları ana etkisine göre ise yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Ebeveynlerini demokratik algılayan öğrencilerin kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve daha çok arkadaşlardan ve ailelerinden sosyal destek algıladıkları tespit edilmiştir.

Çeçen (2007) yaptığı başka bir araştırmasında üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve yaşam doyumu düzeylerine göre sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. 347 öğrencinin katıldığı çalışma sonucu erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla duygusal yalnızlık yaşadıkları bunun yanı sıra düşük yaşam doyumuna sahip öğrencilerin, yüksek yaşam doyumuna sahip öğrencilere göre daha fazla duygusal yalnızlık yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yıldırım (2007), ortaöğretim kurumlarına devam eden ve bir başkasına zarar veren kavga, yaralama, küfür gibi şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin yalnızlık düzeylerini incelemiştir. 507 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, yalnızlık düzeylerini belirlemek için UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda şiddete başvuran ergenlerin şiddete başvurmayan ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissettikleri bulunmuştur.

Duru (2008) ise üniversiteye uyum sürecinde yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rollerini araştırmıştır. 112'si kız, 86'sı erkek olan toplam 198 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışma sonucu; sosyal destek ve sosyal bağlılığın yalnızlıkla negatif, uyum zorlukları ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler verdiği görülmüştür. Ayrıca sosyal destek, sosyal bağlılık ve uyum zorluklarının yalnızlığın önemli yordayıcıları oldukları tespit edilmiştir.

Duru (2008) yaptığı benzer bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rollerini araştırmıştır. 212'si kız, 192'si erkek olan toplam 404 öğrenci üzerinde yaptığı çalışma sonucu; arkadaş desteği, aile desteği, özel insan desteği ve sosyal bağlılığın, yalnızlıkla negatif ilişkili olduğu; öğrencilerin sosyal bağlılık, arkadaş desteği, aile desteği ve özel insan desteği arttıkça yalnızlık düzeylerinin azaldığı görülmüştür.

Koçak (2008), ergenlerde benlik saygısı, sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının (öfke içe, öfke dışı, öfke kontrol) ergenlerin yalnızlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Çalışma 244'ü erkek, 234'si kız olan toplam 478 lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır.

Sonuçlara bakıldığında yalnızlığı en fazla yordayan değişkenin benlik saygısı olduğu görülmüştür. Ergenlerin benlik saygısı ile yalnızlık düzeyi arasında negatif anlamda olumlu bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yalnızlık puanlarının benlik saygısı ve öfke kontrolü puanlarıyla negatif yönde, sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmüştür.

Yalnızlıkla ilgili literatüre bakıldığında, araştırmaların çoğunun betimsel olduğu görülmektedir. Çalışmalar özellikle lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Mevcut betimsel çalışmaların hemen hepsi yalnızlıkla ilişkili olabileceği düşünülen değişkenlerin neler olduğunu sorgulamaya yönelik çalışmalardır. Bu değişkenlerden özellikle sosyal destek, benlik saygısı ve denetim odağı konularında daha fazla araştırma yapıldığı görülmüştür. Diğer değişkenler ise stresle başa çıkma, öfke, şiddet, depresyon, akademik başarı, umutsuzluk ile aile ve akran ilişkileridir. Yapılan bu çalışmalarda bazı sosyo-demografik değişkenlere (yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gb) göre yalnızlığın değişip değişmeyeceği incelenmiş ancak anlamlı bulgular elde edilememiştir. Cinsiyet olarak bakıldığında bazı çalışmalarda kızlarda yalnızlık düzeyi yüksek bulunurken bazı çalışmalarda ise erkeklerde yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla cinsiyet faktörünün yalnızlık üzerinde önemli ölçüde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Ayrıca çalışmaların genelinde yalnızlık düzeyinin belirlenmesinde UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Buradan da anlaşılabileceği üzere literatürdeki çalışmalarda yalnızlığa tek boyutlu bir bakış açısıyla bakılmıştır. Bu çalışmada ise yalnızlığa çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaşmış ve bu amaçla Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır.

Genel olarak çalışmalara baktığımızda yalnızlık ile aile ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar olmasına rağmen, ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlıkla aile işlevleri arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın; hem yalnızlık düzeyinin ölçülmesinde Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeğinin kullanılması, hem de aile işlevlerinin sosyal ve duygusal yalnızlıkla ilişkisine bakılması bakımından önemli sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

2.4.1.2. Yalnızlık İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Yalnızlıkla ilgili olarak yurtdışında yapılan araştırmalarda da yurtiçinde olduğu gibi yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiş ve birbirine ışık tutacak önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmalar aşağıda kronolojik sıra takip edilerek sunulmuştur.

Goldenberg (1981), sekizinci, on birinci ve üniversite öğrencileri ile yalnızlığın nedenleri üzerindeki çalışmasında üç sınıf düzeyi arasında yalnızlık düzeyi açısından önemli farklar olmadığı sonucuna varmıştır. Benlik saygısı, sosyal kaygı, kimlik oluşturma, aile ilişkilerinin ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği gibi bazı faktörlerin bütün gruplar için yalnızlık açısından önemli etkenler olduğunu belirlemiştir. Sekizinci sınıf öğrencileri için yalnızlık düzeyini belirlemede anne ile olan ilişkinin niteliği önemli iken, üniversite öğrencileri için arkadaşlarla olan ilişkinin niteliği önemli belirleyiciler olmaktadır.

Horowitz, French ve Anderson (1982)'nin, yalnız bireylerin özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları çalışmalarının bulguları, yalnız bireylerin diğer insanların kendilerinden hoşlanmadıklarını düşündüklerini, nasıl arkadaşlık kuracaklarını bilemediklerini, benliklerini diğerlerinden yalıtıldıklarını, aktivitelerden kendilerinin dışlandığını düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, yalnız bireylerin yalnızlıklarının nedenini kendilerinin değişmez özelliklerindeki eksikliklere yüklediklerini bulmuşlardır.

Goswick ve Jones (1981) bazı bireysel değişkenlerle yalnızlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, yalnız öğrencilerin başkalarıyla etkileşim kurmada daha düşük sosyal beceriye ve benlik algısına sahip olduklarını belirlemişlerdir. Araştırma sonucuna göre yalnız bireylerin yalnız olmayanlara göre, daha fazla ben merkezli oldukları, olumsuz benlik kavramına sahip oldukları, yabancılaşma yaşadıkları ve kendilerini ayarlama yetersiz oldukları belirtilmiştir.

Jones, Freemon ve Goswick (1981) yalnızlığın kişisel ve diğer belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında; yalnız öğrencilerin kendilerini olumsuz algıladıklarını, benlik duygularında ve sosyal becerilerinde yetersizlikler sergilediklerini bildirdiklerini, diğer insanları genel olarak olumsuz, yabancılaşmış ve dışsal denetimli olarak

tanımladıklarını ve bu insanların kendilerini de olumsuz algıladıklarını ortaya çıkarmışlardır. Sonuçlar; ayrıca yalnızlığın bilişsel ve duygusal belirleyicileri ile de bağlantılı olduğunu göstermiştir.

Hojat (1982) çocukluk döneminde anne-babası ve akranları ile doyum verici kişilerarası ilişkiler yaşamamış olanların erişkinlikte daha çok yalnızlık yaşadığını saptarken, bir diğer araştırmasında ise yalnızlık ile depresyon, kaygı ve nörotizm arasında pozitif; benlik saygısı ve dışa açılım arasında da negatif ilişkiler olduğunu bulmuştur.

Slater ve diğ. (1983), ailenin parçalanmış olmasının kız ve erkek ergenler üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, parçalanmış ailelerden gelen kızların, aileleriyle birlikte olanlardan daha sağlıklı bir benlik kavramına sahip olduklarını ve aile ortamlarını daha iyi algıladıklarını bulmuşlardır. Söz konusu bireyler aileleriyle birlikte yaşayanlarla kıyaslandığında, aile ortamlarında fazla kontrol ve başarı için baskı yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Akt., Buluş, 1996).

Jones, Carpenter ve Quintana (1985), kültürel bağlam ile yalnızlık deneyimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla iki farklı kültürde elde edilen sonuçları karşılaştırmışlardır. Buna göre, gözlenen kişilik özelliği ve ilgili ölçümler açısından kültürel etkilerin özel bir değeri olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer özellikler görülse de özellikle anababalara ilişki tutumların ve kişilik özelliğinin yalnızlığı belirlemede etkisi olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin kültürlerarası boyutta yalnızlığı açıklama oranları, %45 ve %50'dir. Farklı iki kültür karşılaştırıldığında yalnızlık ile anababalara yakın olmak arasında önemli düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bazı kültürlerde, kişinin gelişiminde ve kimliğinin oluşumunda ailenin önemli bir etkisi bulunmakta iken bazılarında ise aileler insan doğasının olumsuz olduğuna inandıkları için çocukları da insanlardan uzaklaşmakta ve yalnızlık yaşamaktadırlar.

Wittenberg ve Reiss (1986), yalnız bireylerin diğerlerine karşı göstermiş olduğu olumsuz algıları yakın arkadaşlara karşı da gösterdiğini belirtmektedir. Zira yurttaki ilk yılını geçiren kolej öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada yalnız bireylerin oda arkadaşlarına karşı olumsuzluklarını altı aya kadar devam ettirdikleri görülmüştür. Araştırma sonucuna göre hem sosyal beceri eksikliği hem de olumsuz bakış açısı

bireyin reddedilmesinde önemli faktörlerdir. Bu faktörler bireyin yalnızlık yaşamasında ayrı ayrı etkili olurlarken ikisinin birlikte yer alması yaşanan yalnızlığın derecesini arttırmaktadır.

Wilbert ve Rupert (1986) üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yalnızlık üzerinde sahip olunan fonksiyonel olmayan tutumların etkisini inceledikleri araştırmalarında, deneklere Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Young Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden alınan puanlar ile UCLA Yalnızlık Ölçeğinden ve Young Yalnızlık Ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı ve yüksek korelasyonlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar araştırmanın hipotezini doğrulamakta, üniversite öğrencilerinin yaşadığı yalnızlıkta sahip olunan fonksiyonel olmayan tutumların önemli bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Woodward ve Frank (1988)'ın kırsal kesim adolesanları arasında yalnızlık derecesi ile benlik saygısı arasında ilişkiyi inceleyen araştırmasında, yalnızlık ile benlik saygısı puanları arasında anlamlı, negatif bir korelasyon bulunmuştur. Yalnızlıkla başa çıkma stratejilerinin de çalışıldığı araştırmada, düşük benlik saygısına sahip olan adolesanların, hap kullanma, sigara ve alkol içme gibi olumsuz baş etme yollarına başvurdukları ortaya çıkmıştır.

Roshoe ve Skomski (1989), ergenlerle yaptıkları çalışmada yalnızlık düzeyi düşük olan ergenlerin bazı davranışsal stratejileri sıklıkla kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunlar a) okulların mevcut yardım servislerini daha çok kullandıkları, b) bir sosyal gruba ait oldukları, c) yalnız olduklarında, iletişim kuracak birini aradıkları şeklinde sıralanmaktadır. Yalnız ergenler ise, tek başlarına yaptıkları aktiviteleri belirtmişlerdir (Okumak, müzik dinlemek, uyumak gibi).

Hoglund ve Collison (1989), yalnızlık ve akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiyi incelemişler ve bireylerin yalnızlık yaşamalarında bilişin önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Akılcı olmayan inançlar ölçeğinin yüksek beklentiler, engellenme, aşırı kaygı, problemden kaçınma ve çaresizlik olarak belirlenen beş alt boyutu ile yalnızlık arasında anlamlı olumlu ilişkiler bulmuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre, yalnız bireyler, işler istedikleri gibi gitmediği takdirde yeniden eylemde bulunmaktan kaçınmakta, olası olumsuz sonuçlardan sürekli endişe duymakta, problemle

yüzleşmektense probleminden kaçmaktadırlar ve geçmişte yaşamış oldukları olumsuz deneyimleri bu bireylerin şu anını ve geleceğini olumsuz olarak etkilemektedir. Yapılan bu araştırmada ayrıca yalnızlık ile bağımlılık irrasyonel inanç arasındaki negatif korelasyona bakılarak; üst düzeyde yalnızlık yaşayan bireylerin “insanların sürekli olarak birbirlerine ihtiyaçları yoktur, onlara bağımlı değillerdir” inancına sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Elde edilen verilere göre yalnız bireyler kendi yalnızlıklarını devam ettirmeye neden olan özerklikleri üzerinde daha fazla durmaktadırlar.

Page ve Cole (1991), gençliğin sonlarında yalnızlık ve alkolizm riskini, genç ve yetişkin grubuyla kıyaslayarak incelemişlerdir. Araştırma sonucunda 18-20 yaş arası yalnız genç kızların, yalnız erkeklere ve yalnız olmayan erkek ve kızlara göre daha büyük bir alkolizm riski altında olduğunu bulmuşlardır.

Bullock (1993), makalesinde çocuklardaki yalnızlık duygusunun aile ve akran ilişkileri ile ilişkili olduğunu, çocuklardaki yalnızlığın kısa ve uzun süreli sonuçlarının onların kişisel sağlık ve benlik saygıları ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir.

Brage, William ve Woodward (1993) ergenler arasındaki yalnızlığın depresyon, benlik saygısı, aile genişliği, ebeveyn-ergen iletişimi yaş ve cinsiyet ile ilişkisini sorgulamışlardır. Araştırmanın örneklemini 11 ile 18 yaşları arasındaki 156 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucunda deneklerin yüksek yalnızlık puanına sahip olduğu, yaşları daha büyük olan ergenlerin daha genç ergenlerden daha yalnız olduğu tespit edilmiştir. Yalnızlık ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki; benlik saygısı, ailenin dayanıklılığı ve anne-ergen iletişimi ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kamath ve Kanekar (1993) dışa dönüklük, benlik saygısı, utangaçlık ve yalnızlık ile ilişkili olarak kişilik yapılarında cinsiyet farklılığını araştırdığı çalışmalarında Hintli 50 kız ve 50 erkek üniversite mezununa UCLA yalnızlık ölçeği, Utangaçlık ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği ve Dışa Dönüklük Anketi uygulanmıştır. Cinsiyet farklılığının, yalnızlık ve benlik saygısı arasında, yalnızlık ve dışa dönüklük arasında, utangaçlık ve benlik saygısı arasında anlamlı olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, Hintli erkeklerle kıyaslandığında utangaç Hintli kadınların düşük benlik saygısına sahip olma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ve yalnız kadınların düşük benlik saygısına sahip

olmalarının daha az muhtemel olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu yalnız kadınların dışı dönük olmaları erkeklerden daha az muhtemeldir. Bu bulgular, kişilik değişkenlerinin erkek ve kadınlar için farklı yapılara ve davranışsal anlama sahip olduğunu göstermektedir.

Pretty, Andrewes ve Collett (1994), yaptıkları iki çalışmada ergenlerin topluluk duygusunu ve bu duygunun yalnızlıkla ilişkisini araştırmışlardır. İlk çalışmaya 108, ikinci çalışmaya 167 öğrenci katılmıştır. Pretty ve ark. öğrencilere, Psikolojik Topluluk Duygusu indeksi, Sosyal Destek İndeksi ve UCLA yalnızlık ölçeği uygulamışlardır. Araştırmada bütün topluluk duygusu ve sosyal destek indeksleri göz önünde bulundurulduğunda okul topluluk duygusunun en anlamlı yalnızlık yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Henwood ve Solano (1994), yalnızlık düzeyleri ile aile üyeleri arasındaki ilişkiyi ve her aile üyesi için yalnızlığın yordayıcılarını araştırmışlardır. Denekler 52 birinci sınıf öğrencileri ve ebeveynleri (47 anne ve 32 baba) idi. Çocukların yalnızlığı anlamlı bir şekilde annelerinin yalnızlık düzeyleri ile ilişkiliydi, fakat babalarındaki ile ilişkili değildi. Bu bulgular Lobdell ve Perlman (1986)'nın üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonuçlarına benzemesine rağmen Lobdell ve Perlman'ın çalışmasında babanın yalnızlık düzeyi ile çocuğun yalnızlık düzeyi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Mcelroy (1997), yaptığı araştırmada, kişilik, sosyal destek ve yalnızlık kavramları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda yalnızlık ve özsaygı, yalnızlık ve durumluk anksiyete, düşük yalnızlık ve nevrozizm, yalnızlık ve utangaçlık, sosyal anksiyete, düşük atılganlık, düşük risk alma ve içe dönüklük gibi oldukça çok sayıda etkisiz kişilerarası davranışlar arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Sosyal destek, dışı dönüklük ve iyi oluşla yalnızlık arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür (Akt., Erdeğer, 2001).

Rokach ve Neto (2000), gençlerde yalnızlıkla başa çıkmada kültürel geçmişin etkisini incelemişlerdir. Kanada ve Portekiz'den yaşları 13-18 arasında değişen 306 gencin yalnızlıkla başa çıkmada kullandıkları yararlı stratejileri içeren 86 soruluk anket uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre iki kültürün gençlerinin yalnızlıkla baş etmede farklı stratejileri kullandıkları bulunmuştur.

Green ve Lago (2001), yaşa bağlı olarak sosyal ağ ile sosyal ve duygusal yalnızlık düzeyindeki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışmada ağın büyüklüğü ve yoğunluğu sosyal yalnızlıkla, yakın birilerinin veya partnerin varlığı duygusal yalnızlıkla ilişkilendirilmiştir. Sonucunda ise, sosyal ve duygusal yalnızlık açısından yaşlı-yetişkinlerin puanları daha yüksek çıkmıştır.

Kim (2001) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, cinsiyete göre yalnızlık, depresyon düzeyi ve sosyal ağ arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 452 öğrencinin katıldığı çalışmanın bulgularına göre, kızların erkek öğrencilere göre daha geniş sosyal ağa (nicel büyüklük) sahip olmalarına rağmen memnuniyet değerlerinin düşük olduğu, yalnızlık ve depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu rapor edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, kızlarda geniş sosyal ağa sahip olmanın kendini açma davranışlarının yoğun olmasından kaynaklanabileceği ifade edilmiştir.

McWhirter, Basett-Alesch, Horibata ve Gat (2002), yalnızlık türleri ile empati, başa çıkma stratejileri ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Yaşları 16 ile 19 arasında değişen 43 erkek ve 32 kız ergen üzerinde yaptıkları çalışma sonucu; benlik saygısının her bir yalnızlık türü (evrensel yalnızlık, sosyal yalnızlık ve yakın arkadaşın olmayışından kaynaklanan yalnızlık) ile negatif yönde olumlu bir ilişkisi bulunmuştur. Aynı zamanda benlik saygısı ile her bir başa çıkma stratejisi (bilişsel, duygusal, sosyal, ruhsal ve fiziksel) arasında da anlamlı yüksek bir ilişki görülmüştür. Bunun aksine yakın arkadaşın olmayışından kaynaklanan yalnızlık ile sosyal yalnızlık sadece sosyal, duygusal ve bilişsel başa çıkma stratejileri ile ters yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Yani başa çıkma stratejileri arttıkça yalnızlık azalmaktadır.

Kafetsios (2002), algılanan sosyal desteğin özellikle yalnızlığın yormayıcısı olduğunu belirtmektedir. Segrin (2003), bireylerin psikososyal problemleri ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, yalnızlığında bu problemler içinde yer aldığını belirtmiştir. Bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile depresyon ve yalnızlık gibi psikososyal problemleri arasında negatif ilişki olduğunu belirtmiştir.

Lunsky (2004), psikolojik danışma merkezlerinden yardım alan 98 yetişkinle intihar konusunda çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin, intihara ilişkin duygusal süreçleri tanımlamalarında yalnızlık, psikolojik sıkıntılar, anksiyete ve depresyonu tarif ettikleri belirtilmiştir. Bulgularda yalnızlık düzeyi yüksek olan

bireylerin, özellikle duygusal destek düzeylerinin düşük olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yalnızlık yaşantısının intihar süreçlerinde önemli bir risk faktörü olduğu ifade edilmiştir.

Ponizovsky ve Ritsner (2004), Sovyetler Birliğinden, İsrail'e göç eden 386 yetişkinle yaptığı çalışmada yalnızlık, psikolojik sıkıntılar ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın bulgularındaki korelasyon analizlerinde, psikolojik sıkıntılar ile yalnızlık arasında pozitif ilişki, sosyal destek düzeyi ile yalnızlık arasında ise negatif ilişki belirtilmiştir.

Wright (2005), yalnızlık ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi iş hayatında incelemiştir. Çeşitli meslek gruplarından 362 çalışanla yapılan araştırmada, çalışanların istekliliği, iş yerindeki gerginlikler, danışman ve şeflerden iş temelli destek ile yalnızlık arasında ilişkiler incelenmiştir. Bulgularda, negatif duygusal ortamın ve sosyal destek eksikliğinin yalnızlık yaşantısını olumsuz etkilediği, ifade edilirken, iş yaşantısındaki kişiler arasındaki çözümlendiği, sosyal destek düzeylerinin yüksek olduğu durumlarda, çalışanların psikolojik ve sosyal iyi-olmalarının yüksek, yalnızlık düzeylerinin düşük olduğu belirtilmiştir.

Yurtdışında yalnızlık ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında yurtdışında yapılan çalışmalarda olduğu gibi daha çok lise ve üniversite öğrencileri üzerinde çalışılmıştır. Çalışmalar incelendiğinde benlik duygusu, sosyal destek, depresyon başta olmak üzere, mantık dışı inançlar, kaygı, anne baba akran ilişkisi, intihar, anksiyete, sosyal beceri ve alkolizm gibi değişkenlerin öne çıktığı görülür. Ayrıca yurtdışındaki çalışmalarda olduğu gibi yalnızlık düzeyinin ölçülmesinde UCLA yalnızlık ölçeğinin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.

2.4.2. Aile İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde aile işlevleri, anne-baba tutumları, ailede iletişim, aile bağlılığı, aile kontrol davranışları ve anne-çocuk aile ilişkisi konularında yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

Bir çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasında anne-baba ve çocuk ilişkilerinin önemi oldukça büyüktür. Aile içinde sorunlarıyla başa çıkmada zorlanan bir birey, kendisini anlayabilecek bir aile içindeki bireylerden birine ihtiyaç duyabilir. Aile ile iletişimin yetersiz olması, ailede kendisini anlayabilecek ve kendisine destek verebilecek bir bireyin olmaması, o bireyin

sosyal ve duygusal gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesine ve dolayısıyla kişinin yalnızlık duygusu yaşamasına neden olabilmektedir. Çocukluk döneminde, ailesi nedeniyle sosyal ve duygusal yönden problemler yaşayan bir bireyin bu problemleri, ileriki yaş dönemlerinde de devam edebilmekte ve aile içi iletişiminin iyi olmamasından dolayı birey kendini daha yalnız hissedebilmektedir. Bu nedenle aile ilişkilerinin bir bireyin yalnızlık düzeyi üzerinde oldukça etkili olduğu ifade edilebilir (Hortaçsu, 1997).

Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından ana-baba çocuk ilişkilerinin incelendiği araştırmada alt soyo-ekonomik düzeydeki ana-babaların, üst sosyo-ekonomik düzeydeki ana-babalara göre daha kısıtlayıcı davranışlara sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca reddedici ve kısıtlayıcı ana-baba tutumlarının ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ve pasif saldırganlık eğilimlerinin oluşmasına neden olduğu belirtilmiştir (Uluğtekin, 1984). Ana-baba tutumu konusunda yapılan bir diğer araştırmada öğrenim düzeyi daha az olan anne ve babaların, öğrenim düzeyi daha yüksek olanlara kıyasla çocuklarının bağımsız olabilmelerine daha düşük oranda önem verdiklerini göstermektedir (Ekşi, 1985).

Örgün (2000)'in sekizinci sınıf öğrencilerinin benlik saygısı, atılganlık düzeyi ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ele aldığı, 11 resmi ilköğretim okulundaki 223'ü erkek ve 197'si kızdan oluşan 420 kişilik bir grupta yaptığı araştırmanın sonucunda, farklı ana-baba tutumu algısına sahip öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Eşitlikçi-demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerin, baskıcı- otoriter ve aşırı koruyucu tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek benlik algısına sahip oldukları görülmüştür.

Malevski ve arkadaşlarının (2006), 9 ve 11. sınıf, 272 ortaöğretim öğrencisi ergenin öz-saygı, depresyon ve yaşam memnuniyetleri ile aile stilleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarının sonucunda, otoriter annelerin tutumları ile ergenlerin öz-saygı, yaşam memnuniyeti ve düşük depresyonu arasında ilişki bulunmuştur.

Aydın ve Öztütüncü (2001)'in resmi ve özel okulda okuyan 16-17 yaşlarındaki 133'ü erkek ve 178'i kız olan 311 ergenin, olumsuz düşünceler, depresyon durumları ve aile ortamının baskı ve kontrolü arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarının sonucunda, batıdaki araştırmaların aksine, Türk ailelerinin ergenlik dönemindeki

çocukları üzerindeki kontrollerinin artışı ile ergenlerin uyumsuzluklarında bir artışın gözlenmediği ayrıca ailedeki kontrol artışının ergenlerin olumsuz düşünceleri ve depresyonlarıyla anlamlı bir ilişki göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin ana-babalarıyla olan çatışmaları ve annelerin yetiştirme tutumları arasındaki ilişkileri ve ergenlerin genel problemlerini incelemek amacıyla, İstanbul’da on ayrı lisede okuyan, üç ayrı sosyo-ekonomik düzeyden 75 kız ve 75 erkek öğrenci olmak üzere 150 öğrenci ve bunların anne-babaları üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre; annelerin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe aşırı koruyucu annelik tutumlarında azalma bulunmuştur. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey ile demokratiklik ve eşitlik tanıma davranışları arasında sosyo-kültürel düzey ile demokratiklik ve eşitlik tanıma boyutlarında olumlu ilişki görülmüştür (Kulaksızoğlu, 1985).

Devinney (1992)’nin üniversite öğrencilerinin iş yaşamı ve aile planlarıyla, kendi ailelerinin tutumlarını araştırmak amacıyla 73’ü kız ve 65’i erkek olmak üzere 138 üniversite öğrencisi ve aileleriyle yaptığı çalışmanın sonucunda, ailelerin çocukların tutumlarında önemli etkiye sahip olduğu görülmüş. Özellikle annelerin tutumunun kız çocuklarının aile ve iş yaşam planları ile ilişkili olduğu bulunurken, erkek çocuklarla babaların tutumları arasında da ilişki bulunmuştur.

Morton ve Mann (1998)’in 3, 4 ve 5. sınıftan 31 öğrenci ve 9 ve 10. sınıftan 127 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdikleri, ailelerin kontrol davranışlarıyla, ergenlik öncesi çocukların ve ergenlerin kontrol algılamalarının ilişkisini inceledikleri araştırmalarının sonucunda aile kontrol davranışları ergenlik öncesi çocukların içsel kontrol eğilimleriyle ilişkili bulunurken, ergenler tarafından ise dışsal kontrol olarak algılandığı görülmüştür. Bu bulgu ailelerin kontrol davranışlarının ergenlik öncesi çocukluk döneminde ve ergenlik döneminde bireyler tarafından farklı şekilde algılandığını göstermektedir.

Yu ve arkadaşlarının (2006), Bahamalı 725 ergen ve onların ebeveynleriyle gerçekleştirdiği, gençlerin ve ebeveynlerinin algıladıkları ana-baba kontrolü, ebeveyn-ergen iletişimi, gençlik depresyonu ve gençlerdeki riskli davranışlar ile ilgili araştırmalarının sonucunda, depresif gençlerde yaşla birlikte riskli davranma eğiliminde bir artış olduğu, depresif gençlerin aile kontrol algılamalarının anlamlı düzeyde düşük

olduğu ve aileleriyle olan iletişimlerinin depresif olmayan gençlerle karşılaştırıldığında oldukça sağlıklı olduğu görülmüştür.

Mınzı (2006)'nın 8-12 yaşlarındaki 483'ü erkek, 536'sı kız olmak üzere toplam 1019 kişiden oluşan örneklem grubuyla, çocukların aileye bağlılık, öz-yeterlilik, yalnızlık ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının sonucunda, çocukların aileye bağlılıklarının, ailelerin çocuklarıyla olan ilişki tarzlarına göre farklılaştığını göstermektedir. Ailelerin çocuklarını kabul düzeyindeki artışla çocuğun aileye bağlılığının, güven düzeyinin arttığı ve çocuklarda olumlu etkide bulunduğu görülürken, babadan yoksunluğun çocuklardaki ilgi ve merak güdülerini belirgin şekilde olumsuz etkilediği görülmüştür.

Erdoğan (2005)'in Diyarbakır ilindeki Sosyal Hizmetler Gençlik Merkezi'ne gelen, suça yönlendirilmiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuk ile, suça yönlendirilmemiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuk olmak üzere toplam 100 çocuğun, saldırganlık davranışlarını ve aile ilişkilerini ortaya koymak için yaptığı araştırmasında, suça yönlendirilmiş çocuklarla, suça yönlendirilmemiş çocukların saldırganlık ve aile ilişkileri açısından, gruplara göre anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Suça yönlendirilmiş çocuklar, suça yönlendirilmemiş çocuklara göre saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puan alırlarken, suça yönlendirilmiş çocukların suça yönlendirilmemiş çocuklara göre aile ilişkileri sağlıklı bulunmuştur. Diğer yandan suça yönlendirilmemiş çocukların, ana-baba eğitim düzeyleri suça yönlendirilmiş çocuklara göre daha yüksek çıkarken, annenin eğitim düzeyi ile aile ilişkileri arasında farklılıklar bulunmuş, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklar tarafından aile ilişkileri daha sağlıklı algılanmıştır.

Şimşek (2005)'in lise öğrencilerinde intihar girişim yaygınlığı ve ilişkili ailesel faktörlerin belirlenmesi amacıyla 10. ve 11. sınıflardan 359 lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasının sonucunda öğrencilerin % 20.5'nin geçmişte intihar düşündüğü ve %6.0'sının girişimde bulunduğu, intihar düşüncesi ve girişimi olan öğrencilerin 'Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutlarında 2'nin üzerinde puan aldıkları yani aile işlevlerinde sağlıksızlık olduğu tespit edilmiştir.

Walter ve Burnaford (2006)'nın ergenlerin geliştirdikleri suçluluk ve utanç duygularını etkileyen aile ortamları ve cinsiyet üzerine yaptıkları araştırmanın

sonucunda, boşanmış aile çocuklarıyla, birlikte yaşayan ailelerin çocukları arasında suçluluk ve utanç düzeylerinde bir farklılık bulunmazken, çocuklarda suçluluk duygusunun yaşla birlikte arttığı, cinsiyete göre utanç ve suçluluk duygusunun farklılaştığı, kızların erkeklere oranla daha yüksek seviyede suçluluk ve utanç duygusuna sahip oldukları görülmüştür.

Eryüksel (1996), 12-18 yaşlarında orta sosyo-ekonomik düzeydeki normal ve psikiyatrik 429 ergen, 254 anne ve 204 baba olmak üzere toplam 887 denek üzerinde ergen-anne-baba ilişkilerinin problem çözme becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısına etkilerini incelemiştir. Veriler Anne-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği (PARQ) ile toplanmıştır. Sonucunda, iletişimin ebeveyn ve ergen stres düzeyini belirleyen en önemli etken olduğu bulunmuştur. Ergenin cinsiyetinin önemli olduğu, anne -kız arasında daha sıcak, anne – oğul arasında ise babanın araya girmesi gereken daha çatışmalı bir ilişkinin olduğu, psikiyatrik grubun normallere göre daha çok çatışma, problem çözme ve iletişim beceriksizlikleri ifade ettikleri, psikiyatrik annelerin normallere göre kötü niyetle, babaların ise mükemmeliyetçilikle ilgili inanışlara daha bağlı oldukları saptanmıştır. Eğitim düzeyi düşük anne-babalar açık çatışma/beceri yetersizlikleri, aile yapısı ve içselleştirilmiş inançlarla ilgili basamaklarda sorunlu bulunmuş, bu basamaklarda ergenin yaşı ve cinsiyeti etkili olmuş, anne-babalar aileyi daha olumlu görmeye çalışırken ergenler onları daha çok eleştirmişlerdir.

Sümer ve Güngör (1999), ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin gencin bağlanma stilleri, benliği ve yakın ilişkilerine etkisini, ortalama 20 yaşındaki 279 üniversite öğrencisi üzerinde araştırmışlardır. Veriler, Çocuk Yetiştirme Stili ölçeği, İlişki Anketi, Benlik Belirginliği ölçeği, Sürekli Kaygı Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ile toplanmıştır. Sonucunda, yüksek düzeyde ilgi ve kabullenme gören gençlerin düşük düzeyde kabul, ilgi ve otoritenin olduğu ailelerden gelenlere göre anlamlı derecede güvenli bağlanma gösterdikleri, annenin sevgi ve ilgisinin gencin duygusal hayatına etki ettiği, babanın sevgi ve ilgisinin ise gencin benliği üzerinde etkili olduğu, sosyo-ekonomik düzeyin aile ilgisi ve kabulü ile doğru orantılı olduğu saptanmıştır.

Yılmaz (2001), çocukların anne-babaları ile ilişkilerini incelemiş, araştırmanın örneklemini ilköğretim, lise ve üniversitede okuyan 534 öğrenci ve aileleri oluşturmuştur. Veriler, Çiftler Uyum Ölçeği, Anne -Baba Tutum Ölçeği ve Benlik

Algısı Ölçeği ile toplanmıştır. Sonucunda, eşler arasındaki uyum arttıkça anne-babaların çocuklarına gösterdikleri ilginin de arttığı, çocuğun da bu olumlu ilgiyi fark ettiği, annelerin eğitim düzeyi arttıkça ilköğretim düzeyindeki çocuklarının okul başarılarının ve annenin çocuğuyla ilgilenme derecesinin de arttığı bulunmuştur. İlköğretim öğrencilerinde eşler arasındaki uyum-algılanan kabul/ilgi ilişkisi, üniversite öğrencilerinde ise eşler arasındaki uyum-algılanan kabul/ilgi/özerklik ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Eşler arasındaki uyum lise öğrencilerinde davranıştan hoşnut olma ve özdeğer, üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterlilik ve anne-baba ilişkilerini yormamada etkili görülmüştür. Her yaş grubunda, anne-baba kabul/ilgi/özerklik ve kontrol/denetleme boyutlarının benlik algısını anlamlı düzeyde etkilediği bulunmuştur.

Ökte (2001) , ergenlerin ailelerinin bazı değişkenler açısından aile işlevlerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, Burdur ili Ortaöğretim ve Liselerine devam eden 346 öğrenci (163 kız, 183 erkek) oluşturmuş, veriler Eysenck Kişilik Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Sonuçta, içe dönüklük ve dışa dönüklük özellikleri ile yalnızca gereken ilgiyi gösterme basamağının anlamlı olduğu, sağlıklı aile çocuklarının daha dışa dönük olduğu, cinsiyet ve evlilik durumunun içe dönüklük ve dışa dönüklüğü etkilemediği bulunmuştur. Evlilik durumuna göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı farklar görülmüş, evli olan ailelerin boşanmış veya ayrı yaşayanlara göre bu basamaklarda daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları, ebeveynlerinden biri ölmüş olan gençlerin ebeveynleri boşanmış olanlara göre problem çözme ve iletişimde daha sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Doğum sırası içe ve dışa dönüklüğü etkilememiş, geliri 100 milyon TL ve altında olan ailelerin ise daha az dışa dönük oldukları bulunmuştur.

Kabasakal (2001), uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisini incelemiştir. Örneklemini, 80 deney grubu (Uyum sorunlu çocukların anneleri) ve 40 kontrol grubu (Uyum sorunu olmayan çocukların anneleri) olmak üzere toplam 120 anne oluşturmuştur. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen Görüşme Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Deney grubu anneler, 8'er kişilik gruplar halinde on oturumluk eğitimlere katılmışlardır. Sonucunda uyum sorunlu çocukların ailelerinin de sağlıklı işlevler gösterdikleri, uyum sorunu olmayanların ise aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Eğitim sonunda, deney grubunun sağlıklı aile işlevlerinde iyileşmelerin olduğu, ADÖ son test

uygulamasından sonra deney grubunun da kontrol grubu boyutlarında sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları bulunmuştur.

Bihum ve diğerleri (2002) , Aile Değerlendirme Ölçeği' nin okul çağındaki çocukların aile işlevleri ile 12 yaş ve üzerindeki çocukların aile işlevlerinin karşılaştırılmasında, Aile Değerlendirme Ölçeği' nin faydalı olup olmayacağını incelemiştir. 12 yaş altı 132 ve 12 yaş üzeri 62, toplam 192 astımlı çocuktan alınan veriler, aile işlevlerini ölçen diğer iki ölçek (Aile Yaşam Olayları Envanteri ve Ailede Çatışma Ölçeği) ile karşılaştırılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nde, küçük çocuklarda güvenilirlik biraz düşük çıksa da üç farklı aile fonksiyonları ölçümünde anne değerleri iyi bir geçerlilik ortaya koymuştur. Daha büyük yaş grubu çocuklarda Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) değerleri daha fazla güvenilirlik gösterse de annelerin çeşitli ölçümleri daha zayıf uyumsuzluk göstermiştir. Daha kolaylaştırılmış ve yapılandırılmış maddelerin eklenmesiyle ADÖ' nün küçük çocuklarda da kullanılabileceği görülmüştür. Ölçeğin okul çocuklarıyla kullanımından önce güvenilirliğinin geliştirilmesi için bir takım kanıtlara ihtiyaç duyulmuş, güvenilirliğin geliştirilmesiyle daha küçük çocuklarda da anne değerleri ile daha iyi bir ilişki bulunmuştur. Daha büyük çocukların ADÖ değerleri ile anne ölçümleri daha zayıf bir ilişki göstermiştir.

Topçugil (2002), çocukların aile işlevselliğini ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimlerine etkisini araştırdığı araştırmasında, Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakımevine devam eden toplam 100 çocuğu ve ailesini incelemiş, verileri Gelişim Basamaklarını Değerlendirme dosyası ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplamış, sonucunda ailelerin tümünün sağlıklı işlevler gösterdiklerini, anne ve babaların aile işlevleri açısından benzer özellikler gösterdiklerini, annelerin Davranış Kontrolü boyutuyla çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin ilişkili olduğunu, babanın Davranış Kontrolü boyutunun ise çocuğun algılamasını etkilediğini, diğer basamaklar açısından bir ilişkinin olmadığını saptamıştır.

Shek (2001), Hong-Kong'ta yaşayan Çinli aileler arasında aile işlevlerini, anne ve babadan kaynaklanan nedenleri incelediği araştırmada 378 Çinli ergen ve ailesine aile işlevleri ile aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ebeveynsel ve Annesel Davranış Ölçeği, Ebeveynlik Stili Ölçeği, Anne-Baba-Ergen Anlaşmazlık

Ölçeği, Anne-Baba-Çocuk İlişkisel İstek Ölçeği ve İkili Uyum Ölçeği uygulamış, sonucunda ailedeki tüm üyelerin aile işlevleri algılarının aile içi ilişkilerde anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur.

Sturgess ve ark. (2004), genç çocukların aile ilişkileri algılarını, aile ve arkadaşları ile bağlarını inceledikleri araştırmalarında bölünmüş yapıdaki 192 aileden 4-7 yaşlarındaki 258 çocuk ve ailelerini, çocukların aileleriyle ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmaya katılan çocuklar, çalışmada ilişkilerinin yakınlığını gösteren eş zamanlı çemberlere aile üyelerini ve arkadaşlarını yerleştirdikleri 4 Alan Haritasını doldurmuşlardır. Sonucunda, biyolojik ilişkisizlik ve aile tipleri babaların çocuklar için yerini anlamlı derecede etkilemiş fakat kardeşler ve anneler için etkilememiştir. Üvey babaların olduğu ailelerde, çocuklar onlara yakın olmayan daha uygun gördükleri yerleri vermişlerdir. Anne-çocuk ve kardeş-çocuk ilişkileri ve çocukların yakın arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocukların dışa vurma problemleri, babalarıyla ilgili algıları ve ebeveynleriyle yakınlık kurmak için sosyalleşme çabaları ile anlamlı derecede ilişkili saptanmıştır.

Aile ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında daha çok anne- baba tutumları, aile kontrol davranışları, ailede bağlılık, aile işlevleri ve ailede iletişim gibi konuların depresyon, atılganlık, benlik saygısı, öz yeterlilik, saldırganlık davranışları ve yalnızlık üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların genellikle erken ve orta ergenler üzerinde yapıldığı ve çalışmalarda Anne-Baba Tutum Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Anne-Baba- ergen İlişkileri Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Stili ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İlişkisel İstek Ölçeği kullanıldığı görülmektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde yalnızlık ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısının az olduğu; sosyal ve duygusal yalnızlık ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmanın ise olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma aile işlevlerinin hangi boyutunun hangi yalnızlık türü ile ilişkili olduğunu görmek ve bu doğrultuda aile içi işlevlerin tekrar gözden geçirilmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bunlarla ilgili olarak yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, ergenlerde aile işlevleri (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler) bağımsız değişkeninin ergenlerin, sosyal ve duygusal yalnızlık düzeyleri bağımlı değişkenini ne oranda yordadığının incelenmesine yönelik betimsel bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Adıyaman İl'nde bulunan orta öğretim okullarından oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında, Adıyaman il merkezinde bulunan Adıyaman Lisesi, Fevzi Çakmak Lisesi, Erdemir Lisesi ve Rekabet Kurumu Lisesi'nde öğrenim gören 16-19 yaş aralığındaki öğrencilerinden oluşmuştur. Araştırmada okulların seçimi ulaşılabilir örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. Seçilen bu okullarda uygulama yapıldığı gün okula devam eden 10. ve 11. sınıf öğrencilerine Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Örnekleme 269'u (% 53.37) erkek, 235'i (% 46.63) kız toplam 504 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerden sınıf düzeyi ya da cinsiyet belirtmeyen olmamıştır. Araştırmaya katılan ergenler 16-19 yaşları arasındadır. Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 16.70'dir ($S_s = 0.78$).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Örneklem grubunda yer alan ergenlerin cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne-baba eğitim ve medeni durumu gibi sosyo-demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır.

3.3.2. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Özgün adı “Family Assessment Device” (FAD) olan Aile Değerlendirme ölçeği, Amerika Birleşik Devletleri’nde Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiş ve ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirip getirmediğini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmıştır. Epstein, Baldwin ve Bishop tarafından 1983 yılında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek, daha önce geliştirilmiş olan McMaster Aile İşlevleri Modelinin klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir. Ölçek, Türkiye’de Bulut (1989) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılarak dilimize kazandırılmıştır.

Ölçek, Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterme, Davranış Kontrolü, Genel İşlevler olmak üzere 7 alt ölçek ve 60 madde içermekte ve aile üyelerinin kendi aileleriyle ilgili algılarını değerlendirmektedir. Her madde aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmiştir ve her biri yedi alt ölçekten bir tanesine aittir. Maddelerin bazıları, sağlıklı işlevleri bazıları da sağlıklı işlevleri tanımlamaktadır. ADÖ’de bu yedi alt ölçeğin yanı sıra ayrıca toplam puan üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. On iki yaş üzerindeki tüm aile bireylerine uygulanabilen bu ölçekte puanlar 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir. 2.00’nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidiş olduğunu göstermektedir. Özgün formuyla yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .78 olarak bulunmuştur. ADÖ’nün alt testleri için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ise Problem Çözme için .74; İletişim için .75; Roller için .72; Duygusal Tepki Verebilme için .83; Gereken İlgiyi Gösterme için .78; Davranış Kontrolü için .72; Genel İşlevler için ise .92 olarak bildirilmektedir (Epstein, Baldwin ve Bishop, 1983). Ayrıca Ölçeğin hangi maddelerinin hangi alt ölçeği açıklamak için kullanıldığı, işlevlerine göre sağlıklı ve sağlıksızlığı ifade eden maddeler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.ADÖ’de yer Alan Maddelerin Alt Ölçeklere ve Sağlıklı –Sağlıksız İşlevleri Gösterme Durumuna Göre Dağılımı

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterebilme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
Sağlıklı İşlevleri Gösteren Maddeler	2*	3	10	49		20	6
	12	18	30	57		32	16
	24	29*	40			55	26
	38	43					36
	50	59					46
	60						56
Sağlıksız İşlevleri Gösteren Maddeler		14	4	9	5	7	1
		22*	8*	19	13	17	11
		35*	15	28	25	27	21
		52	23	39	33	44	31
			34		37	47	41
			45		42	48	51
			53		54		
			58				

* Aile Değerlendirme Ölçeği’ne sonradan eklenen maddeler

McMaster Aile İşlevleri Modeline göre 53 olan soru sayısı, üç alt boyutun (iletişim, problem çözme ve roller) geçerliliğini artırmak amacıyla boyutlar arası korelasyonu etkilemeyecek biçimde 60 soruya çıkarılmıştır. Yedi alt boyutun tanımları aşağıdaki gibidir.

Problem Çözme (Problem Solving), ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözülmesine kadar olan dönemi kapsar.

Ailede etkin problem çözümü için gerekli görülen yedi aşama aşağıdaki gibidir (Bulut, 1990).

1. Problemin tanımlanması,
2. Problem konusunda uygun kişilerle iletişim kurulması,
3. Alternatif çözümler geliştirme,
4. Alternatif çözümlerden biri üzerinde karar verme,
5. Seçilen alternatifin gerektirdiği aksiyonu başlatma,
6. Seçilen aksiyonun izlenmesi,
7. Problem çözme sürecinin etkinliğini değerlendirme.

İletişim (Communication), aile üyeleri arasındaki bilgi alış verişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup, olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup, olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır.

Roller (Roles), ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. Roller ile ilgili boyut, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilememesini de içermektedir. Başka bir deyişle para, konut, giyim, yeme gibi maddi ihtiyaçların karşılanması rollere bağlı olarak ele alınmaktadır.

Duyusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness), aile üyelerinin her türlü uyaranlar karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumları da içermektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede aile üyeleri her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya hareketlerle ifade edebilirler.

Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement), aile üyelerinin birbirine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir.

Davranış Kontrolü (Behavior Control), ailenin, üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt ölçekte ele alınmaktadır. Esnek davranış kontrolü en sağlıklı, kaotik davranış kontrolü ise en sağlıksız aile işlevinin göstergesidir.

Davranış Kontrolünde Aşağıdaki Dört Stil Söz Konusudur:

1. Katı davranış kontrolünde; belirlenen standartların çerçevesi çok dar kültüre özgüdür. Farklı durumlarda değişiklik göstermez.
2. Esnek davranış kontrolünde; belirlenen standartlar “akılcı”dır. Duruma göre değişebilir ve bir anlaşma yapılabilir.
3. “İstediklerini yapsınlar” tutumunun egemen olduğu davranış kontrolü stilinde; standartların zayıf olması, aşırı uçlarda ise hiç olmaması söz konusudur.
4. Karmaşa, kaos içindeki davranış kontrolünde, sürekli değişen kurallar, standartlar rastlantısaldır, önceden belirlenemez. Aile bireylerinin farklı durumlarda geçerli olabilecek kuralları önceden bilmeleri, beklemeleri sağlanamaz. Bir anlaşma yapılabilmesi olasılığı da belirsizdir.

Genel Fonksiyonlar (General Functions), bu boyut, aile içinde etkin bir iletişimin varlığı, aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluk duyguları, aile içinde yaşanan sevinç ve hüznün paylaşılması ve bu konuda aile üyelerinin birbirine duyarlı olması gibi durumları belirlemek üzere yukarıda ifade edilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır.

Ölçeğin Uygulanması

Aile Değerlendirme Ölçeği 12 yaş üzerindeki tüm aile üyelerine bireysel olarak uygulanır. Ölçeğin başında ayrı bir sayfa halinde soruların nasıl cevaplandırılacağına dair bir yönerge bulunmaktadır. Bu yönergeye göre aile üyesinin son iki ayı dikkate alarak maddeleri okuyup uygun seçenekleri işaretlemesi istenir. Yönerge ve ölçek maddelerini orta eğitim düzeyindeki her birey anlayabilir ve cevaplandırabilir. Ölçeğin cevaplanması ortalama 20 dakika almaktadır (Bulut, 1990).

Ölçeğin Puanlanması ve Değerlendirilmesi

Ölçeği oluşturan maddelerde iki tür ifade bulunmaktadır. Bunlar sağlıklılık ve sağlıksızlık gösteren ifadelerdir. Bazı maddelerde “Aynen Katılıyorum” seçeneği sağlıklı aile işlevini gösterdiği halde, diğerlerinde “Hiç Katılmıyorum” seçeneği sağlıksızlık göstergesi olmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla sağlıksızlık gösteren maddelere verilen puanlar 5’den çıkarılarak her maddede “Aynen Katılıyorum” seçeneğinin en sağlıklı aile işlevini, “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinin ise en sağlıksız aile işlevini göstermesi sağlanmaktadır. Tüm maddelerde 1 puan sağlıklı cevabı, 4 puan ise sağlıksız cevabı simgelemektedir. Bu şekilde elde edilen puanlar her alt boyut için toplanılarak ortalaması alınır. Her bir boyutta o boyutun içerdiği maddelerin %40’ından fazlası cevapsız bırakılmışsa ortalama puan hesaplanmaz ve o kişi fire olarak kabul edilir. Her kişi için 7 alt ölçek puanı elde edilir. Aile puanları ise bir ailedeki 12 yaşın üzerinde bulunan ve ölçeği cevaplayan aile üyelerinin her alt ölçekten aldıkları puanların ortalaması alınarak bulunur. Ölçek puanları 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişir. 2.00’nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidişin göstergesidir. 2.00 ayırt edici bir sayı olarak kabul edilmiştir (Bulut, 1990).

Ölçeğin A. B. D. ’ de Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Aile Değerlendirme Ölçeği, Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesinde geliştirilmiştir. McMaster Aile İşlevleri Modeli, Aile Değerlendirme Ölçeği için 53 soruya indirgenirken her boyuttan tesadüfi yöntemle sorular seçilmiş ve her boyutun iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Her boyutun alfa katsayısı en az 0.70 olana kadar bu işleme devam edilmiştir. İç tutarlılık (alfa katsayısı) altı boyutta 0.72 ile 0.92 arasında değişmektedir. Bu da ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geçerlik çalışması Epstein ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (1983). Ölçek, 218 normal 98 psikiyatrik hasta ailesinden yalnız birer kişiye uygulanmış, her ölçekte normal ailelerin aldıkları puan ortalamaları hasta ailelerin aldıkları puan ortalamalarından daha düşük (sağlıklı) çıkmıştır.

Ölçeğin ikinci geçerlik ve güvenirlik çalışması 1985 yılında Miller ve ark. tarafından yapılmıştır. Ölçeğin sosyal beğenirlik yönelimlerinden etkilenme durumunu

saptamak amacıyla 72 aile içindeki 164 aile üyesine Aile Değerlendirme Ölçeği, Marlowe–Crowne Sosyal Beğenirlik Yönelimlerinden Etkilenme Ölçeği ile birlikte verilmiş, bu ölçeğin her alt boyut ile yapılan korelasyonları düşük çıkmıştır. En düşük korelasyon Davranış Kontrolü boyutunda olup -0.06 ; en yüksek korelasyon ise Gereken İlgiyi Gösterme boyutunda -0.019 dur. Bu sonuç Aile Değerlendirme Ölçeğinin sosyal beğenirlikten etkilenmediğini göstermiştir.

Puan değişmezliği konusundaki güvenilirlik çalışması için ölçek 45 kişilik bir gruba on beş gün arayla iki kez uygulanmıştır. Ön – Son Test uygulaması ölçeğin puan değişmezliği konusunda güvenilir olduğunu ortaya çıkarmıştır. İki uygulama arasındaki ön - son test güvenilirlik katsayısı 0.66 (problem çözme) ve 0.76 (duygusal tepki verebilme) arasında değişmektedir (Bulut,1990).

Aile Değerlendirme Ölçeğinin dış ölçütlere göre geçerliğinin incelenmesinde aile üyelerinin ölçek puanlarıyla deneyimli bir aile terapistinin aileye ait değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Davranış Kontrolü hariç, terapist ve ölçeğin değerlendirmeleri uyumlu çıkmıştır. Bu çalışmaya dayanılarak, ölçeğin davranış kontrolü boyutu dışında psikiyatrik hasta bulunan ve normal ailelerin işlevlerini ayırt etmede etkili olduğu ifade edilmiştir (Bulut, 1990).

Ölçeğin Türkiye’de Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Işıl Bulut tarafından yapılmıştır (Bulut, 1990).

Ölçeğin İngilizce orijinali üç yabancı dil uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak dilimize çevrilmiştir. Daha sonra aile terapisi konusunda uzmanlaşmış bir öğretim üyesinin önerileri doğrultusunda, her bir madde için o maddeyi en iyi açıklayan çeviri benimsenmiştir Daha sonra Türkçe’ye çevrilmiş olan bu form Amerika’da uzun yıllar kalmış bir psikolog tarafından tekrar İngilizce’ye çevrilmiş ve ifadeler daha düzgün ve anlaşılır hale getirilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğinde (Construct validity) ADÖ boşanma sürecinde olan 25 kadın veya erkeğe, 25’de normal evlilik sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t-testi ile test edilmiştir.

Ölçeğin uyum geçerliliğini (Concurrent validity) incelemek amacıyla ADÖ ölçeği, halen evli bulunan 25 kişiye 10 sorudan oluşan Evlilik Yaşam Ölçeği, kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğundan, ADÖ'nin sadece "Genel İşlevler" alt ölçeği ile karşılaştırılmıştır. Deneklerin her iki ölçekten aldığı puanlar üzerinden hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon kat sayısı 0.66'dır. Bu değer $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Aracın güvenirliği iç tutarlılık ve puan değişmezliği açısından incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı ile ilgili analizler, 67 kişinin ADÖ'ye verdikleri cevaplar üzerinden her bir alt grup için ayrı ayrı Cronbach-alfa katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Ölçeğin puan değişmezliğini hesaplamak amacıyla ADÖ Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu öğrencileri ve çalışanlarından meydana gelmiş 51 kişiye 3 hafta ara ile 2 kez uygulanmış, deneklerin ADÖ'nün her iki uygulamasından aldıkları puanlar arasındaki ilişki Pearson- momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı ve puan değişmezliğine ilişkin analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.ADÖ'nün İç Tutarlılığına İlişkin Cronbach- Alfa Katsayıları ve Puan Değişmezliğine İlişkin Test-Tekrar Test Korelasyonları

Alt Ölçekler	Cronbach- Alfa (n=67)	Test-Tekrar Test (n=51)
Problem Çözme	0.80**	0.90*
İletişim	0.71**	0.84**
Roller	0.42**	0.82**
Duygusal Tepki Verebilme	0.59**	0.78**
Gereken İlgiyi Gösterme	0.38*	0.62**
Davranış Kontrolü	0.52**	0.80**
Genel İşlevler	0.86**	0.89**

* $p < 0.01$ ** $p < 0.001$

Tablo 2’de görüldüğü gibi Ölçeğin iç tutarlılığı ve puan değişmezliği $p<0.01$ ve $p<0.001$ düzeyinde anlamlı sonuç vermiştir. Bu sonuçlar ölçeğin bu konularda güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. ADÖ’nin geçerlik ve güvenilirliğe ilişkin bulgular hemen tüm konularda ölçeğin orijinalinde yapılan çalışmalardan elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Bu nedenle sınırlı bir örneklem grubu ile yapılmış olsa da ölçeğin Türkiye koşullarında geçerli ve güvenilir bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

3.3.3. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği

Ölçeğin orijinali DiTommaso, Brannen ve Best (2004) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye uyarlaması ise Çeçen (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçek 15 maddeli olup, “bana tamamıyla uygun değil” (1) ve “bana tamamıyla uygun” (7) arasında değişen Likert tipinde bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek, üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte duygusal yalnızlık, aile ve romantik ilişkilerdeki yalnızlık alt ölçekleriyle ölçülürken, sosyal yalnızlık ise sosyal ilişkilerdeki yalnızlık alt ölçeği ile ölçülmektedir. Ölçeğin sosyal yalnızlık boyutunu, sosyal ilişkiler kapsamında 2, 5, 7, 9 ve 13. maddeler; duygusal yalnızlık boyutunu romantik ilişkiler kapsamında 3, 6, 10, 14, ve 15. maddeler, aile ilişkileri kapsamında ise 1, 4, 8, 11 ve 12. maddeler ölçmektedir (Çeçen, 2007).

Ölçeğin orijinal formu 3 alt boyuttan oluşan 37 maddelik bir kendini değerlendirme ölçeği iken, uygulamadaki zamanın ekonomik kullanılması hedeflenerek DiTommaso, Brannen ve Best (2004) SELSA’nın orijinal versiyonundan faktör yükleri, varyans ve olumlu ve olumsuz olarak yazılmış maddeleri dikkate alarak 15 madde seçmiş ve kısa formu oluşturulmuştur. Ölçeğin kısa formu üniversite öğrencileri, silahlı kuvvetler personeli ve psikiyatrik hastaları içeren toplam 1244 kişilik bir örneklem kullanılarak test edilmiştir. Yurt dışında ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kapsamında yapı geçerliği (açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi, benzer ve farklı ölçekler geçerliği), güvenirlik çalışmalarında ise iç tutarlılık katsayıları (cronbach alfa) ile test tekrar test güvenirliği yöntemleri kullanılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kapsamında sonuçlar ölçeğin üç faktörlü bir yapıya mükemmel bir psikometrik uyum gösterdiğini ve yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu desteklemiştir (Çeçen, 2007).

Ölçeğin Türkçeye adaptasyonu açısından geçerlik çalışmaları kapsamında dil geçerliği, yapı geçerliği (açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi, benzer ve farklı ölçekler geçerliği) güvenirlik çalışmalarında ise iç tutarlılık katsayıları (cronbach alfa) ile test tekrar test güvenirliği yöntemleri kullanılmıştır.

Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevrilmesi aşamasında her iki dile hakim ve alanda uzman kişiler tarafından çeviri ve geri çeviri yöntemleri ile gerçekleştirilmiş ve Türkçe versiyonunun orijinal ölçek ile yüksek oranda benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bunun sonucunda ölçeğin maddelerinin açık ve anlaşılır olduğunu değerlendirmek için üniversite öğrencilerinden oluşan küçük bir gruba (n=40) uygulama yapılmıştır. Sonrasında araştırmacı bazı maddeler üzerinde çok küçük düzeltmeler yaparak daha anlaşılır hale gelmesini sağlamış ve bu şekliyle geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında kullanılmıştır (Çeçen, 2007).

Geçerlik Çalışmaları : Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları üç ayrı gruptan toplanan veriler ile toplam 552 üniversite öğrencisi (geç ergenler) ile yapılmıştır. Çeçen (2007), yaptığı geçerlik (faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, benzer ve farklı ölçekler geçerliği, test-tekrar test güvenirliği) çalışmalarında ölçeğin Türk kültüründe orijinale çok benzeyen bir yapıya sahip olduğunu rapor etmektedir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre üç grubun toplam varyansa oranı %55.13'tür. İlk alt ölçek (romantik ilişkiler) için %27.41, ikincisi (aile ilişkileri) %17.38 ve üçüncüsü (sosyal ilişkiler) için %10.34 olduğu tespit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında ise elde edilen veri tabanına en uygun çözümün üç faktörlü bir yapı olduğuna işaret etmektedir [$X^2=385.92$; $df=86$; $CFI=.92$; $GFI=.91$; $IFI=.92$; $RMSEA=.02$; $p<0.5$]. Bu sonuç ise SELSA-S'nin açımlayıcı faktör analizinde ortaya çıkan üç alt boyuttan oluşan yapının doğrulandığını desteklemektedir (Çeçen, 2007).

Ölçeğin geçerlik çalışmalarında SELSA-S'nin tüm alt ölçeklerinden elde edilen puanlar ile UCLA-R ölçeğinden elde edilen puan arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Özellikle SELSA-S'nin sosyal ilişkiler alt boyutu ile UCLA-R ölçeği arasında güçlü bir ilişki [$r(552)=0.50$; $p<0.0001$], romantik ilişkiler ve aile ilişkileri alt boyutlarıyla ise zayıf bir ilişki [romantik; $r(552)=0.18$; $p<0.001$], [aile $r(552)=0.25$; $p<0.001$] olduğu gözlenmiştir. SELSA ve SELSA-S ölçeklerinin tam versiyonları ile geçmişte yapılmış çalışmalarla ilişkili olarak, bu bulguların da yapılan çalışmaları destekler nitelikte olduğu; SELSA-S'nin sosyal yalnızlık boyutunun UCLA-R ölçeği ile benzer

özellikleri ölçtüğü ve UCLA-R'nin genellikle sosyal yalnızlığı ölçtüğü görülmüştür. Buna ek olarak, SELSA-S'nin romantik ilişkiler alt boyutunu ölçen maddeleri toplam puanı ile Russell'ın duygusal yalnızlığı ölçen tek maddelik ölçeği arasında anlamlı bir ilişki [$r(552) = 0.70, p > 0.0001$] olduğu gözlenmiştir. Ayrıca aile ilişkileri alt boyut maddeleri toplam puanının, sosyal ilişkiler [$r(552) = 0.07, p > 0.05$] ve romantik ilişkiler [$r(552) = 0.11, p > 0.05$] alt boyutları ile ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Sosyal yalnızlık boyutunun toplam puanlarının ise Russell'ın sosyal yalnızlığı ölçen tek maddelik ölçeği ile anlamlı bir ilişkisi [$r(552) = 0.60, p > 0.001$] olduğu gözlenmiştir (Çeçen, 2007).

Ayrıca Çeçen (2007) yaptığı çalışmada SELSA-S'nin Bağlılık Ölçekleri (Akran Bağlılığı Envanteri ve Ebeveyn Bağlılığı Envanteri), Sosyal Yeterlilik ve İlişkiler Ölçekleri (Sosyal Beceriler Envanteri ve Algılanan Sosyal Destek Envanteri), Kişilik ve Adaptasyon Ölçekleri (Yaşam Memnuniyeti Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği) ve Yalnızlık Ölçekleri (SELSA, UCLA, Russell'ın Tek Maddelik Duygusal Yalnızlık Ölçeği ve Tek Maddelik Sosyal Yalnızlık Ölçeği) ile ilişkisine de bakmıştır. Sonuçlara göre, Russell'ın Tek Maddelik Duygusal Yalnızlık Ölçeği ile SELSA-S'nin romantik ilişkiler alt boyutu arasında ve yine Russell'ın Tek Maddelik Sosyal Yalnızlık Ölçeği ile SELSA-S'nin sosyal ilişkiler alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Ebeveyn Bağlılığı Envanteri ile SELSA-S'nin aile ilişkileri alt boyutu arasında negatif, Akran Bağlılığı Envanteri ile sosyal ilişkiler alt boyutu arasında yine negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca Kişilik ve Adaptasyon Ölçekleri (Yaşam Memnuniyeti Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği) ile SELSA-S ölçeği arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur ki bu da çalışmanın geçerliğini destekler niteliktedir.

Güvenirlilik Çalışmaları : Ölçeğin güvenirlik çalışmalarında duygusal yalnızlıkla ilgili olarak romantik yalnızlık alt boyutu için iç tutarlık katsayısı 0.83, aile alt boyutu için 0.76 ve sosyal yalnızlık için ise 0.74 olduğu gözlenmiştir. Üç alt ölçek arasındaki ilişkiler istatistiki olarak anlamlıdır ancak anlamlılık düzeyi düşüktür, bu sonuç alt ölçeklerden her birinin yalnızlığın farklı bir boyutunu ölçtüğü sonucunu destekler niteliktedir.

Bu çalışma kapsamında ise iç tutarlık katsayılarının, romantik ilişkiler alt boyutu için .63, aile ilişkileri alt boyutu için .75 ve sosyal ilişkiler alt boyutu için .71 olduğu

gözlenmiştir. Bu değerler istatistiki açıdan kabul edilebilir bir düzeyi göstermektedir. Orta öğretimde (orta ergenlik dönemi) romantik ilişkilerdeki bağlanma düzeyi, üniversite öğrencileri (geç ergenlik) ile karşılaştırıldığında ortaöğretimde daha düşük düzeyde kaldığı ve bu nedenle romantik ilişkiler alt boyutu için iç tutarlık katsayısının daha düşük hesaplanmasının bir nedeni olarak gösterilebilir.

Yapılan test-tekrar test güvenirlik ölçümlerine göre ise sosyal ilişkiler, aile ilişkileri ve romantik ilişkiler alt ölçekleri için sırasıyla test- tekrar test güvenirlikleri .88, .83 ve .91 olarak bulunmuştur. Böylelikle Türkçeye adapte edilen Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği'nin (SELSA-S) kısa versiyonunun güvenirlik ve geçerlik çalışmaları dikkate alındığında, SELSA-S'nin orijinaline çok benzer değerlere sahip olduğu söylenebilir (Çeçen, 2007).

3. 4. Verilerin Toplanması

Veriler toplanırken araştırmacı örnekleme oluşturan ergenlere araştırmanın amacı, ölçekler ve gönüllülük ilkesi hakkında bilgi vermiş ve güvenirliği sağlayabilmek amacıyla öğrencilerden ölçeklerin üzerine isimlerini yazmamaları istenmiştir. Veriler ergenlerden 2007-2008 öğretim yılında toplanmış ve ölçekleri yanıtlama süresi yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Toplam 525 ergenden veri toplanmış ve bunlardan 17'si çeşitli nedenlerle (tam doldurmama ya da rastgele doldurma, arka arkaya tüm maddeleri işaretleme gb.) araştırmadan çıkarılmıştır. 508 ergenden toplanan veriler üzerinde öncelikle çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve değerlerin normal olduğu sapan bir değer olmadığı gözlenmiştir. Sonrasında örneklemden sapan uç değerler (outliers) ve mahalobis uzaklık değeri [$X^2 (10) = 29.58; p < .001$] incelenerek 4 öğrencinin veri tabanından elemine edilmesi gerçekleştirilmiş ve böylece toplam 504 öğrenciden toplanan veriler üzerinden istatistiki işlemler yapılmıştır. Çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) ve tekli eş doğrusallık (singularity) çoklu korelasyon kare değerleri (Squared Multiple Correlation; SMC) ve varyans şişme değeri (VIF) ile araştırılmış ve çoklu eş doğrusallık ve tekli eş doğrusallık olmadığı gözlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini görebilmek

amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile sosyal (sosyal ilişkiler) ve duygusal yalnızlığı (aile ve romantik ilişkiler) yordayan değişkenlerin hangi sırayla katkı sağladıklarını belirleyebilmek amacıyla Aşamalı Regresyon Analizi teknikleri kullanılmıştır (Tabachnick ve Feidell, 1989). Sonuçların yorumlanmasında $p < .05$ anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Toplanan veriler, SPSS-WINDOWS 11.5 paket programıyla çözümlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular ve açıklamaları verilmiştir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ölçme araçlarının her birinden elde etmiş oldukları puanların ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği’nin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N=504)

	$\bar{X}$	Ss
Romantik İlişkiler	21.60	6.05
Sosyal İlişkiler	17.93	6.42
Aile İlişkileri	16.28	6.92

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeğinin alt ölçeklerinden sırasıyla Romantik İlişkiler alt ölçeği için 21.60 (Ss = 6.05), Sosyal İlişkiler alt ölçeği için 17.93 (Ss = 6.42), Aile İlişkileri alt ölçeği için 16.28 (Ss = 6.92) puan ortalamalarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4. Aile Değerlendirme Ölçeği’nin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N=504)

	$\bar{X}$	Ss
Problem Çözme	13.34	4.12
İletişim	21.00	4.97
Rol Dağılımı	23.81	5.05
Duygusal Tepki Verebilme	14.50	3.83
Gereken İlgiyi Gösterebilme	14.97	3.66
Davranış Kontrolü	17.88	3.66
Genel İşlevler	24.78	7.35

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeği'nin alt ölçeklerinden sırasıyla Problem Çözme alt ölçeği için 13.34 (Ss = 4.12), İletişim alt ölçeği için 21.00 (Ss = 4.97), Roller alt ölçeği için 23.81 (Ss = 5.05), Duygusal Tepki Verebilme alt ölçeği için 14.50 (Ss = 3.83), Gereken İlgiyi Gösterebilme alt ölçeği için 14.97 (Ss = 3.66), Davranış Kontrolü alt ölçeği için 17.88 (Ss = 3.66) ve Genel İşlevler alt ölçeği için 24.78 (Ss = 7.35) puan ortalamalarına sahip oldukları belirlenmiştir.

4.1. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Ölçeklerden alınan puanların birbirleriyle korelasyon gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği ile korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler Tablo 5'de gösterilmektedir.

Tablo 5. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Alt Ölçekleri ile Aile İşlevleri Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler (N=504)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Duygusal Yalnızlık										
1.Romantik İlişkiler	-									
2.Aile İlişkileri	-.004	-								
Sosyal Yalnızlık										
3.Sosyal İlişkiler	.21**	.23**	-							
Aile İşlevleri										
4.Problem Çözme	.10*	.41**	.21**	-						
5.İletişim	.10*	.40**	.22**	.57**	-					
6.Rol Dağılımı	.10*	.38**	.15**	.51**	.49**	-				
7.Duygusal Tepki Verebilme	.11*	.43**	.21**	.52**	.65**	.54**	-			
8.Gereken İlgiyi Gösterebilme	.02	.26**	.02	.23**	.31**	.46**	.39**	-		
9.Davranış Kontrolü	.09	.16**	.15**	.33**	.30**	.42**	.29**	.39**	-	
10.Genel İşlevler	.13*	.49**	.24**	.67**	.68**	.65**	.71**	.50**	.43	-

p* < .05

p** < .001

Tablo 5 incelendiğinde Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği'nin "Aile İlişkileri" alt boyutundan elde edilen puanlar ile ADÖ'nün alt ölçekleri olan Problem Çözme ($r=.41$; $p<.001$), İletişim ($r=.40$; $p<.001$), Roller ($r=.38$; $p<.001$), Duygusal Tepki Verebilme ($r=.43$; $p<.001$), ve Genel İşlevler ($r=.49$; $p<.001$) arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmektedir. "Sosyal İlişkiler" alt boyutundan elde edilen puanlar ile problem çözme ($r=.21$; $p<.001$), iletişim ($r=.22$; $p<.001$), duygusal tepki verebilme ($r=.21$; $p<.001$) ve genel işlevler ($r=.24$; $p<.001$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Ayrıca "Romantik İlişkiler" alt boyutundan elde edilen puanlar ile Problem Çözme ($r=.10$; $p<.05$), İletişim ($r=.10$; $p<.05$), Roller ($r=.10$; $p<.05$), ve Genel işlevler ($r=.13$; $p<.05$), arasında pozitif yönde ancak çok düşük düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

4.2. Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi ile İlgili Bulgular

Araştırmadaki aile işlevleri bağımsız değişkeninin (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterebilme, Davranış Kontrolü ve Genel İşlevler) sosyal ve duygusal yalnızlık (Sosyal İlişkiler, Aile İlişkileri ve Romantik İlişkiler) bağımlı değişkenini yordayıp yordamadığını belirleyebilmek ve bağımsız değişkenin ne düzeyde katkı sağladığını belirleyebilmek amacıyla aşamalı regresyon analizi tekniği kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 6, Tablo 7, ve Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Yalnızlığın Yordanmasında Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği'ne İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

	R	R ²	Sh	β	R ² Değişimi	F	F Değişimi	S_{ri}
Genel İşlevler	.247	.059	.044	.242	.059	31.34*	31.34	.24
Gereken İlgiyi gösterebilme	.267	.071	.087	-.130	.013	19.24*	6.79	-.12

* $p<.001$

Analiz aşamasında yalnızlığı sosyal ilişkiler boyutunda yordayan genel işlevler alt ölçeği, ilgili R^2 değerlerine göre, yalnızlık puanlarında gözlenen toplam varyansın % 5.9'unu açıklamaktadır. Genel işlevlerin yalnızlığa katkısı düşük düzeydedir [$F_{reg} (1, 502) = 31.344, p<.001$].

İkinci olarak yordayan gereken ilgiyi gösterebilme alt ölçeği ile açıklanan toplam varyans oranı, % 7.1'e yükselmiştir. Açıklanan toplam varyansa % 1.3 oranında anlamlı ancak düşük düzeyde katkıda bulunmuştur. Gereken ilgiyi gösterebilme alt ölçeğinin varyansa olan bu katkısı [$F_{reg} (2, 502) = 19.24, p<.001$] ve R^2 'de sağladığı artış anlamlıdır [$F_{değişim} (1, 501) = 6.793, p<.001$].

Sosyal ilişkilerden kaynaklanan yalnızlığı Aile Değerlendirme Ölçeği'nin diğer alt boyutlarının (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme ve Davranış Kontrolü) ise anlamlı bir biçimde yordamadığı gözlenmektedir.

Tablo 7. Duygusal Yalnızlığın Yordanmasında Aile İlişkileri Alt Ölçeği'ne İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

	R	R^2	Sh	β	R^2 Değişimi	F	F Değişimi	S_{ri}
Genel İşlevler	.490	.240	.059	.490	.240	158.32*	158.32	.49
Duygusal Tepki Verebilme	.503	.253	.098	.165	.014	85.06*	9.21	.13
Problem Çözme	.513	.264	.088	.136	.010	59.63*	16.79	.12

* $p<.001$

Analiz aşamasında duygusal yalnızlığı aile ilişkileri boyutunda en çok yordayan genel işlevler alt ölçeği, ilgili R^2 değerlerine göre, duygusal yalnızlık puanlarında gözlenen toplam varyansın %24'ini açıklamaktadır. Genel işlevlerin yalnızlığa katkısı anlamlıdır [$F_{reg} (1, 502) = 158.32, p<.001$].

İkinci olarak yordayan duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile açıklanan toplam varyans oranı, % 25'e yükselmiştir. Açıklanan toplam varyansa % 1.4 oranında anlamlı ancak düşük düzeyde katkıda bulunmuştur. Duygusal tepki verebilme alt ölçeğinin varyansa olan bu katkısı $[F_{\text{reg}} (2, 502) = 85.06, p<.001]$ ve R^2 'de sağladığı artış anlamlıdır $[F_{\text{değişim}} (1, 501) = 9.21, p<.001]$.

Üçüncü olarak yordayan problem çözme alt ölçeği ile açıklanan toplam varyans oranı, % 26'ya yükselmiştir. Açıklanan toplam varyanstaki artış % 1 oranında anlamlı ancak düşük düzeyde katkıda bulunmuştur. Problem çözme alt ölçeğinin varyansa olan bu katkısı $[F_{\text{reg}} (3, 502) = 59.63, p<.001]$ ve R^2 'de sağladığı artış anlamlıdır $[F_{\text{değişim}} (1, 500) = 6.79, p<.001]$.

Duygusal yalnızlığın Aile ilişkileri alt ölçeğinden kaynaklanan yalnızlığı, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin diğer alt boyutlarının (İletişim, Roller, Gereken İlgiyi Gösterebilme ve Davranış Kontrolü) ise anlamlı bir biçimde yordamadığı gözlenmektedir.

Tablo 8. Duygusal Yalnızlığın Yordanmasında Romantik İlişkiler Alt Ölçeğine İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

	R	R ²	Sh	β	R ² Değişimi	F	F Değişimi	S_{ri}
Genel İşlevler	.126	.016	.036	.126	.016	8.05*	8.05	.13

*p<.001

Analiz aşamasında yalnızlığı romantik ilişkiler boyutunda yordayan genel işlevler alt ölçeği, ilgili R² değerlerine göre, yalnızlık puanlarında gözlenen toplam varyansın %.016'sını açıklamaktadır. Genel işlevlerin yalnızlığa katkısı düşük düzeydedir $[F_{\text{reg}} (1, 502) = 8.052, p<.001]$.

Duygusal yalnızlığın Romantik ilişkiler alt ölçeğinden kaynaklanan yalnızlığı, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin diğer alt boyutlarının (Problem Çözme, İletişim, Roller,

Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterebilme ve Davranış Kontrolü) ise anlamlı bir biçimde yordamadığı gözlenmektedir.

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde Sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunun Genel işlevler ve Gereken İlgiyi Gösterebilme alt boyutları tarafından yordandığı; Duygusal yalnızlığın Aile İlişkileri alt boyutunun en fazla Genel işlevler, Duygusal Tepki Verebilme ve Problem Çözme alt boyutları tarafından yordandığı; Romantik İlişkiler alt boyutunun ise sadece Genel İşlevler alt boyutu tarafından yordandığı görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yapılarak, bulgular literatürdeki diğer araştırma bulgularına benzerlik ve farklılıkları açısından değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucuna göre aile içinde önemsenmeyen, aileden destek alamayan ve aile içi ilişkileri iyi olmayan ergenlerin duygusal anlamda yalnızlık yaşadıkları görülmektedir. Weiss (1973) de duygusal yalnızlığın yakın ve samimi ilişkinin (genellikle eş, sevgili, aile veya çocuk) eksikliği sonucu oluştuğunu belirtmiştir. Aileden kaynaklanan yalnızlık durumunda ergenin ailede önemsenmesi, desteklenmesi, söz hakkı verilmesi ve ailenin bir parçası olması genel işlevler açısından önem taşımaktadır. Öte yandan ergenin aile içinde sevgi, şevkat, hoşgörü gibi duyguların bastırılmadan aile üyeleri arasında belirtilmesi ve ayrıca ailede yaşanan bir sorun karşısında her bir aile üyesinin bu sorunun çözümünde aktif rol alması ergenlerin aile içinde kendilerini değerli hissetmelerini sağlayarak yalnızlık duygusunun oluşumunu azaltacak ve bu fırtınalı dönemde ergenin farklı arayışlar içerisine girmesini engelleyeceği düşünülmektedir. Söz konusu bulgunun, ergenlerde aile ilişkileri ve sosyal destek ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi inceleyen ilgili literatür bulguları Güngör (1996), Hojat (1982), Kafetsios (2002), Sergin (2003), Rubinstin, Shaver ve Peplau (1982), Akar ve Sarı (2004), Wiseman, Mayseless ve Sharabany (2005), Bullock (1993), Çeçen (2008) ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Güngör (1996)'nın üniversite öğrencilerinin arkadaşlarıyla ve aileleriyle ilişkilerini sosyal destek, doyum ve yalnızlık bağlamında incelediği araştırmasında deneklerin genel olarak, sosyal destek algılarının yüksek, arkadaşlarıyla ve aileleriyle olan ilişkilerinden memnun oldukları, yalnızlık düzeylerinin ise düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir çalışmada Hojat (1982), çocukluk döneminde anne-babası ve akranları ile doyum verici kişilerarası ilişkiler yaşamamış olanların erişkinlikte daha çok yalnızlık yaşadığını saptamıştır. Benzer bir çalışmada Bullock (1993) sıcak ve sevecen

ailelere sahip olup, aileleri tarafından desteklenen çocuklarda yalnızlık düzeyinin düşük olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiye dayanarak ebeveyn çocuk ilişkisindeki niteliğin yalnızlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Genel olarak ele alındığında ergenlerde algılanan destek düzeyi yükseldikçe, aile içi paylaşımlar arttıkça ve problemlerin çözümünde çok fikirli bir yaklaşım oluştukça yalnızlık düzeyi azalacaktır. Bu bağlamda aile içi desteğin, duygusal paylaşımın ve sorunları çözmede istekli olmanın duygusal yalnızlıkla ilgili olması beklenen bir sonuçtur.

Araştırmada duygusal yalnızlığın diğer bir boyutu olan romantik ilişkiler alt ölçeğini ise sadece genel işlevler yordamaktadır. Aile içinde birliktelik duygusu olmayan ve gerekli destek ve cesareti ailesinden alamayan ergenlerin duygusal anlamda bir ilişkiye girmekte zorluk çektikleri görülmektedir. Literatürde ilgili araştırma bulgularına bakıldığında Mcelroy (1997), kişilik, sosyal destek ve yalnızlık kavramları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında sosyal destek, dışa dönüklük ve iyi oluşla yalnızlık arasında negatif korelasyon olduğunu saptamıştır. Bu doğrultuda bireyin aile içi ilişkilerindeki sosyal destek düzeyi ve dışa dönüklük düzeyi azaldıkça yalnızlığının arttığı görülmektedir. Dolayısıyla içe dönük bir bireyin sosyal çevre edinmesinin zorlaşacağı ve duygusal ilişkiler kurma konusunda da yetersiz olacağı düşünülmektedir. Hem aile içinde sosyal anlamda hem de aile dışında duygusal anlamda iyi bir ilişkisi olmayan bireyin de yalnızlık yaşama ihtimali artacaktır. Güngör (1996)'ün yaptığı araştırma sonuçları, duygusal yalnızlığın sosyal yalnızlığa oranla daha çok yaşandığını, duygusal ilişkisi olmayan öğrencilerin, olanlara oranla duygusal yönden daha yalnız olduklarını ortaya koymuştur.

Goldenberg (1981), 8. ve 11. sınıf ve üniversite öğrencileri ile yalnızlığın nedenleri üzerindeki çalışmasında benlik saygısı, sosyal kaygı, kimlik oluşturma, aile ilişkilerinin ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği gibi bazı faktörlerin bütün gruplar için yalnızlık açısından önemli etkenler olduğunu belirlemiştir (Akt. Bilgiç, 2000). Richaud de Minzi ve Sacchi (2004) de ergen yalnızlığının doğru olarak değerlendirilebilmesi için, sadece yalnızlık duygusunun kaynaklarının değil, aynı zamanda sosyal ilişki ağının en önemli kişileri olan aileler ve arkadaşlarla olan ilişkilerinin de ergenler açısından nasıl algılandığına bakılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Williams (1983) zihinsel değişimlerin, psikolojik gelişimin, aileden ayrılma-bireyselleşme gelişimsel görevlerinin, kimlik arayışının ve yakın ilişkiler arayışının ergen yalnızlığı ile ilişkili olduğunu bildirmektedir. Rubenstein ve Shaver (1982) yalnızlığın 18-25 yaşları arasında yoğun olarak yaşandığını savunmaktadırlar. Bu dönemde gençlerin aileleri ile olan bağları gevşediğinden, etkin olarak akranları özellikle de karşı cins ile samimi ilişkiler arayışına girerler. Gençlik döneminin getirdiğı duygusal ve sosyal gereksinimler doğrultusunda istedikleri ve buldukları arasındaki açık farkın sonucu yoğun yalnızlık duygularına saplanırlar. Ailesinden bağımsızlaşıp arkadaş çevresine yakın olmaya çalışan ergen bu dönemde duygusal anlamda paylaşımlar yaşayabileceğı yakın bir arkadaş gereksinimi içinde olur. Ancak bu yöndeki gereksinimleri bastırılan, sözü bile edilmesine müsaade edilmeyen, bu konudaki duygu ve düşüncelerin paylaşımının hoşgörü ile karşılanmadığı ailelere sahip ergenler içine kapanık, pasif olmakla beraber duygusal olarak da kendilerini yalnız hissetmeye başlarlar.

Araştırmada sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt ölçeğini ise, genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutları yordamaktadır. Weiss (1973)'ün de belirttiğı gibi sosyal yalnızlık kişinin akranlarıyla, arkadaş ve akrabalarıyla kuramadığı bir ilişki eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Ergenlik çağı bağımsızlık çağıdır ve ergen bu dönemde evden yavaş yavaş kopar ve çevreye yönelir. Ergenin ana babasından ayrılma ve farklı olma eğilimi onu bir bakıma boşlukta bırakır. Bu boşluk ise yeni yakın ilişkiler kurularak doldurulmak istenir. Her ergenin başından geçen böyle çalkantılı bir dönemde aile tutumlarının etkisi belirleyici bir rol oynamaktadır. Anne babanın yaşanan bu dönemin özelliklerinin farkında olması ve ona göre davranması ergenin bu dönemi daha sağlıklı bir şekilde geçirmesini sağlayacaktır. Ailesinden gerekli ilgiyi göremeyen, ailesiyle sürekli çatışma içerisinde olan ve paylaşım konusunda güven problemleri yaşayan genç kendini bulma aşamasında güvensiz, yetersiz, öz güveni düşük, arkadaş edinmekte zorluk çeken bir birey olacaktır. Aile içerisinde anlaşılmadığını ve sorunlarıyla ilgilenilmediğini fark eden ergen çevresine karşı da hep bu güvensizliği hissedecek ve yakın arkadaşlıklar kurma konusunda problemler yaşayacaktır.

Yalnızlık ile aile ve akran ilişkilerinin ele alındığı literatür incelendiğinde bu bulguyla tutarlılık gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Demir,1990; O'Neill ve Parke, 1999; Roterberg, 1999; Parker, Low, Walker, Gamm, 2005; Uruk ve Demir, 2003; Tarhan, 1996; Cheng ve Furnham, 2002; Wittenberg ve Reiss, 1986; Goswick ve Jones,

1981; Bilgiç, 2000). Demir (1990)'ın üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonucu; çevresinden sosyal destek almayanların alanlardan, yakın arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan, yeni sosyal ilişkiler kurmaya isteksiz olanların isteklilerden, sosyal becerilerini yetersiz görenlerin yeterli görenlerden, sorunlarını kimseye açmayanların sorunlarını başkalarına açanlardan, anneyle, babayla, karşı cinsle, aynı cinsle, kardeşlerle olan ilişkilerinden memnun olmayanların bu ilişkilerinden memnun olanlardan, anne ve babası arasındaki ilişkiden memnun olmayanların memnun olanlardan daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıklarını göstermiştir. Sonuçlara bakıldığında aile ilişkilerinden memnun olmayan, yeni sosyal ilişkiler kurmaya isteksiz olan ve az sayıda yakın arkadaşı olan gençlerin daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıkları görülmektedir ki bu çalışmamızın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca O'Neill ve Parke (1999) ve Roterberg (1999), ailelerin ergenlerin sosyal yönlendirmelerle sosyal becerilerini geliştirmeye yardımcı olabileceklerini, böylece ilişkilerindeki değişikliklere kolay uyum sağlayabilecekleri ve yalnızlık düzeylerinin düşük yaşanabileceğini belirtmişlerdir. Parker ve ark. (2005), arkadaş grubu içinde veya bireysel olarak aşırı kıskanç olarak tanımlanan bireylerin ilişkilerine, yalnızlığın iştirak ettiğini belirtmişlerdir. Yapılan birçok çalışmada bireyin sosyal beceri eksikliği ve yalnızlık arasındaki ilişki yoğun bir şekilde vurgulanmıştır. Beceri eksikliği nedeniyle bireylerin sosyal ilişki kurma olasılığı azalmaktadır, bu nedenle özellikle sosyal yalnızlığın daha yüksek yaşandığına dikkat çekilmektedir.

Uruk ve Demir (2003), akranların ve ailelerin ergenlerin yalnızlık düzeyleri üzerindeki rollerini inceledikleri araştırmalarında, akran ilişkilerinin % 34, aile yapılarının ise % 14 oranında yalnızlığı etkilediğini belirtmişlerdir. Tarhan (1996), akran grubu tarafından reddedilen ergenlerin, kendilerini diğer sosyometrik statü gruplarına göre daha yalnız hissettiklerini, akran ilişkilerinden kaynaklanan yalnızlık ve cinsiyetler açısından anlamlı bir fark olmadığını bulmuştur. Cheng ve Furnham (2002) ise ergenlik döneminde arkadaşları tarafından dışlanan ergenlerin yoğun yalnızlık yaşadıkları ve bazı tipik yalnızlık belirtileri gösterdiklerini vurgulamışlardır. Wittenberg ve Reiss (1986), yalnız bireylerin diğerlerine karşı göstermiş olduğu olumsuz algıları yakın arkadaşlara karşı da gösterdiğini belirtmektedir. Zira yurtda ilk yılını geçiren kolej öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada yalnız bireylerin oda arkadaşlarına karşı olumsuzluklarını altı aya kadar devam ettirdikleri görülmüştür. Araştırma sonucuna göre sosyal beceri eksikliği ve olumsuz bakış açısının her ikisi de bireyin

reddedilmesinde önemli faktörlerdir. Bu faktörler bireyin yalnızlık yaşamasında ayrı ayrı etkili olurlarken ikisinin birlikte yer alması yaşanan yalnızlığın düzeyini arttırmaktadır. Bilgiç (2000) ise arkadaşlık becerisi eğitiminin İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında deney grubundaki öğrencilerin yalnızlık düzeylerinde, kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde bir azalma olduğu ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak ergenlerde yaşanan sosyal ve duygusal yalnızlığı aile işlevlerinin, genel işlevler, duygusal tepki verebilme, problem çözme ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı; diğer alt boyutlarla (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ilişkisinin ise yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, aile işlevlerinin (genel işlevler, duygusal tepki verebilme, problem çözme ve gereken ilgiyi gösterebilme, iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığına bakılmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme alt boyutları olduğu; romantik ilişkiler alt boyutunu, sadece genel işlevler alt boyutunun yordadığı ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu ise genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı görülmektedir. Aile işlevlerinin diğer üç boyutunun (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ise yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığı görülmüştür.

6.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında uygulamalar ve gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin öneriler aşağıda sunulmuştur.

6.2.1. Uygulamalar Açısından Öneriler

- 1- Ergenlerin yalnızlık düzeylerini etkileyen en önemli kaynaklardan biri kuşkusuz ailedir. Bu dönemde aile içi ilişkiler daha da önem kazanmaktadır. Bu durumun farkında olmayan aileler ergenlerin ruh halini anlayamamakta ve dolayısıyla yeteri kadar destek olamamaktadırlar. Bu yüzden okul psikolojik danışmanları bireyin yalnızlık duygusunun fark edilmesi ve önlenmesine katkıda bulunmak amacıyla

anne babalara ergenlik döneminin özellikleri konusunda eğitici seminerler verebilirler.

- 2- Okul psikolojik danışmanları ailelerin yanı sıra öğrencilere de ergenlik döneminin özellikleri, bu dönemde görülen değişimler (bedensel, duygusal, sosyal ve ruhsal) ve bu değişim sürecinde yaşanan yalnızlık duygusu hakkında bilgilendirme çalışmaları yapabilir.
- 3- Okul psikolojik danışmanları yoğun yalnızlık duygusu yaşayan öğrenciler için, yaşanan yalnızlığın nedenleri ve olumsuz etkilerini ele alan grup çalışmaları yapılabilir. Aynı zamanda öğrencinin gönüllüğü doğrultusunda bireysel danışmalar da yapılabilir.
- 4- Okullardaki rehberlik servisi aracılığıyla ergenlerde yalnızlığa neden olabileceği düşünülen benlik saygısı, sosyal beceri, iletişim becerileri ve arkadaşlık becerileri konularında beceri eğitim programları düzenlenebilir.
- 5- Okullardaki eğitimcilere ergenlik dönemi konusunda bilgi verilebilir.

6.2.2. Yapılacak Çalışmalar Açısından Öneriler

- 1- Bu çalışma Adıyaman İl’inde yer alan ve araştırmacının ulaşabildiği ortaöğretim kurumları öğrencileriyle yapılmış olup çalışma daha büyük ve farklı bir örneklemle yapılabilir.
- 2- Başka bir çalışmada ise farklı ya da aynı yaş örneklem üzerinde sosyal ve duygusal yalnızlık ile akran ilişkileri arasındaki ilişkilere bakılabilir.
- 3- Yapılan bu araştırma sadece ergenlerden bilgi alınarak yapılmıştır. Farklı bir çalışmada bu veriler hem ergenlerden hem de aile üyelerinden toplanabilir.

KAYNAKLAR

- Adams, J.F. (1995), *Ergenliği anlamak*, J.F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (13-47) (Çev. A. Dönmez) B. Onur (Ed.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Akagündüz, İ. (1997), “Annesi Çalışan ve Çalışmayan Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, A. (2002), “Küreselleşme ve psikiyatri” 9. *Sosyal Psikiyatri Kongresi*, (11-14 Haziran 2002), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Alkan, S. (1996), “Hastanede Yatan Bireylerde Yalnızlık” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Arkar,H.; Sarı, Fidaner H. (2004), “Relationship Between Quality Of Life, Perceived Social Support, Social Network And Loneliness In A Turkish Sample”, *Yeni Sempozyum: Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi* 42 (1) 20-27.
- Ay, S. (2000), “Birliktelikleri Devam Eden Ailelerle Boşanmış Ailelerin Yapı ve İşlevlerinin Karşılaştırılması”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, B., & Öztütüncü, F. (2001), “Examination of adolescents’ negative thoughts,depressive mood, and family environment”, *Adolescence*. 36 (141), 77-83.
- Bal, H. (1995), *Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi*, İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları.
- Baltaş, A. (1993), Eğitim Başarısını Yükseltmede, Sağlıklı ve Mutlu İnsanlar Yetiştirmede Ailenin Rolü, 3.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baran, G., Bulut, Ş. (2002), “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (7), 11-21.
- Baron, R, A., Byrne, D. (2000), “Social Psychology: Understanding human interactions”, (9.Baskı), Boston.
- Bıhum, J.T. ve ark. (2002), “ Can The Family Assessment device be Used With School Aged Children? ” , *Family Process*, 723.

- Bıyık, N. (2004), “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Duygularının Kişisel ve Sosyal Özellikleri, Öfke Eğilimleri Açısından İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bilen, M. (2004), *Sağlıklı İnsan İlişkileri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgen, S. (1989), “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilgiç, N. (2000), “Arkadaşlık Becerisi Eğitiminin İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, V. (1991), *Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü*, Türkiye’de Aile Yıllığı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Brage, D., Meredith, W., Woodward, J. (1993), “Correlates of Loneliness Among Midwestern Adolescents”, *Adolescence*, 28 (111), 685-693.
- Brennan, T. (1982), “Loneliness at Adolescence”, In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*, New York: Wiley. (269-290).
- Brown, A.S. (1984), “Loneliness Introduction to Nursing on Adaptation Model Sister Callista Roy”, *Prantice Hall Inc.* New Jersey, 442-457.
- Buchholz, S.Ester; Catton, Rochelle (1999), “Adolesent’s Perceptions Of Aloneness And Loneliness” *Adolescence*. 34 (133), 203-204.
- Bullock, J.R. (1993), “Children’s Loneliness and Their Relationships with Family and Peers” *Family Relations*, 42, 46-49.
- Buluş, M. (1996), “Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Buluş, M. (1997), “Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, 83-84.
- Bulut, I. (1990), *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*, Ankara: Özgüzelış Matbaası.
- Bulut, I. (1993), *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

- Burger, J.M. (1995), "Individual differences in preference for solidute", *Journal of Research in Personality*, 29, 85-108.
- Cacioppo, John T.; Ernst, John M. (1999), "Lonely Hearts: Psychological Perspectives on Loneliness" *Applied And Preventive Psychology*, 8(1) 1-22.
- Cheng H. ve Furnham A. (2002), Personality, peer relations, and self-confidence as predictors of happiness and loneliness, *Journal of Adolescence*, 25, (3), 327-339.
- Cutrona, C. E. (1982). Transition to change: loneliness and the process of social adjustment. In L. A. Peplau and D. Perlman (Eds.), *Loneliness: a sourcebook of current theory, research and therapy*, New York: Wiley, 291-309.
- Çakıcı, S. (2006), "Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile işlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakıl, N. (1998), "Grupla Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi" *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çeçen, A.R., (2007), "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Yaşam Doyumu Düzeylerine Göre Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 180-190.
- Çeçen, A.R., (2007), The Turkish Short Version of The Social and Emotional Loneliness Scale for Adults (SELSA-S): Initial Development and Validation, *Social Behavior And Personality*, 35 (6), 717-734.
- Çeçen, A.R., (2008), "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Ana Baba Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 415-431.
- Çuhadaroğlu, F., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, A.G., Işıklı, S., Avcı, A. (2004), Ergen ve Ruhsal Sorunlar. Durum Saptama Çalışması, *Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Raporları*, Ankara.
- De Jong Gierveld, J. (1998), "A review of loneliness: Concept and definitions, determinants and consequences", *Reviews In Clinical Gerontology*, 8, 73-80.

- Demir, A. (1990), “Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyen bazı etmenler”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, A., Tarhan, N. (2001), “Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescents”, *The Journal of Psychology : Interdisciplinary and Applied*, 135, p.113-123.
- Demirsar A. (1992), *Psikoterapi Türleri*, 2. kitap, (1.baskı), Bursa:Bursa Hakimiyet.
- Demirtaş, A.S. (2007), “İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişki”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Devinney, S.E. (1992), “The relationship between parents ‘attitudes and employment choices and young adults’ work and family plans”, Unpublished Doctoral Thesis, Purdue University.
- Dikeçligil, B. (1995), *Türk Toplumunun Aile Tipleri*, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, Cilt: 11, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DiTommaso E., Spinner, B. (1997), “Social and Emotional Loneliness: A Re-examination of Weiss’ Typology of Loneliness”, *Personality and Individual Differences*, 22, 417-427.
- Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006), *Aile ve Çift Terapisi*, Psikoloji Dizisi, İstanbul, Morpa KültürYayınları.
- Dönmezer, İ. (1999), *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Duru, E. (1995), “Üniversite Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Duru, E. (2008), “Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Rolü”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (61), 15-24.
- Duru, E. (2008), ”Üniversiteye Uyum Sürecinde Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Doğrudan ve Dolaylı Rollerini”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29, 13-22.
- Duru, E. (2004), “Yalnızlık Duygusu ile İlgili Temel Karakteristik ve Boyutların Psikolojik Danışma Süreci Çerçevesinde İncelenmesi”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15, 36-48.

- Duy, B. (2003), “Bilişsel-davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yaşadığı Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlarını Azaltmadaki Etkililiği”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duyan, G. C. (2000), “ Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler ”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Ekşi, A. (1985), *Gençlik Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları* (Gençlik Yılı Konferansları), İstanbul, Hilal Matbaası.
- Ekşi, A. (1999), *Adölesans Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları*, Ekşi A. (eds) Ben Hasta Değilim, Nobel Tıp Kitabevi, 149-154.
- Elmacıoğlu, T. (1992), “Aile İçi İlişkilerin Gencin Okul Başarısına Etkileri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Enger, J. M., Howerton, D. L& Cobbs, C. R. (1993), “Internal/external locus of control, self-esteem, and parental verbal interaction of at-risk black maleadolescents”, *The Journal of Social Psychology*, 134 (3), 269-274.
- Epstein, K., Baldwin, L. M., ve Bishop, D. S. (1983), “The McMaster family assessment device”, *Journal of Marital and Family Therapy*, 9, 2, 171-180.
- Erdeğer, N. (2001), “Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, M. Y. (2005), “Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri ile Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 106-114.
- Eren, S. (1994), “Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erim, B. (2001), “Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Erol, M. (1992), “Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Aile İçi İlişkilerde Meydana Gelen Değişmelerin Aile Üyeleri Üzerindeki Etkileri”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, A.F. (1997), “Aile İçi Etkileşim ve Ailede Meydana Gelen Bazı Sorunlar üzerine Bir Araştırma”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 127 – 139.
- Eryüksel, G. (1996), “ Ana–Baba ve Ergen İlişkilerinin Davranışsal Aile Sistemleri Modeline Göre Değerlendirilmesi ”, *Türk psikoloji Dergisi*, 11 (38), 1–17.
- Fidaner, H. (1995), *Ruh Sağlığı Hizmetinde Aileye Yaklaşım*. İzmir: Sevdî Matbaacılık.
- Flett ,Gordon L.;Hewitt, Paul L.;Rosa, De Tessa (1996), “Dimensions Of Perfectionism, Psychosocial Adjustment And Social Skills” *Personality And Individual Differences*, 20(2) 143-150.
- Frank, Barbara D.; Woodward, John C. (1988), “Rural Adolescent Loneliness And Coping Strategies” *Adolescence*, 23 (91), 559-565.
- Frank, S. J., Avery, C. B., & Laman, M. S. (1988), Young adults’ perceptions of their relationships with their parents: Individual differences in connectedness, competence and emotional autonomy. *Developmental Psychology*, 24, 729–737.
- Frude, N.J. (1991), *Understanding Family Problems: A psychological Analysis*, Chichester, UK: Wiley.
- Furman, W., Buhrmester, D. (1992), “Age and Sex Differences In Perceptions of Personal Relationships”, *Child Development*, 63, 103-115.
- Galambos, N. L., Almedia, D.N. (1992), “Does parent-adolescent conflict increase in early adolescence?”, *Journal of Marriage and The Family*, 54, 737-747.
- Gander, M., Gardiner, J. & Harry, W. (1995), *Çocuk ve Ergenlik gelişimi*, (2 Baskı), Çev: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, E. (1993), *Psikanaliz ve Sonrası*, 6. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Goldenberg, I.; Goldenberg, H. (1996), *Family Therapy: An Overview*. (4.Baskı.), CA: Brooks/Cole. SS. 106-123.
- Goldenberg, S. (1981), “Adolescent Loneliness”, *Annual Conference of the Canadian Psychological Association*, Toronto, Ontario, Canada, June 3-5.

- Goossens L. ve Marcoen A. (1999), "Relationships during adolescence: constructive vs. negative themes and relational dissatisfaction", *Journal of Adolescence*, Vol, 22, (1), 65-79.
- Goswick, R. A. ve Jones, W. H. (1981), "Loneliness, Self-Concept, and Adjustment", *Journal of Psychology*, 107, 237-240.
- Goswick , R.A., ve Jones, W. H. (1982), "Components of loneliness during adolescence", *Journal of Youth and Adolescence*, 11, 373-383.
- Green,R. Laura; Richardson, Deborah S.; Lago, Tania; Schatten-Jones, Elizabeth C. (2001), "Network Correlates Of Social And Emotional Loneliness in Young And Older Adults", *The Sociaty For Personality And Social Psychology*, 27 (3) 281-288.
- Grizenko, N.; Pawliuk, N. (1994), "Risk and protective factors for disruptive behavior disorders in children", *American Journal of Orthopsychiatry*, Vol, 64 (4).
- Gökçe, B. (1990a.), *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*, Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Cilt: 3, Ankara.
- Gündoğan F. D. ve ark. (2005), " Aile ve Ailenin İşlevleri ", *Çukurova Üniversitesi Arşiv – Kaynak Tarama Dergisi*, Adana, 14 (1), 1 – 17.
- Güngör, D. (1996), "Turkish university students relationships withtheir frieds and families: Social support, satisfaction and loneliness", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, S.(1991), "Aile Yasam Dönemlerinin ve Özelliklerinin Ev İdaresi İlkeleri Yönünden İncelenmesi", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Henwood, P.G., Solano, C.H. (1994), "Loneliness in Young Children and Their Parents", *Journal of Genetic Psychology*, 155 (1), 35-45.
- Hoglund, C. L., Collison, B. B. (1989), "Loneliness and Irrational Beliefs Among College Students", *Journal of College Student Development*, 30, 53-58.
- Hojat, M. (1982), "Loneliness as a Function of Parent-Chil and Peer Relations", *Journal of Psychology*, 112.
- Horowitz, L. M., French, R., & Anderson, C. A. (1982), "*The prototype of a lonely person*", In L. Peplau &D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook oj current theory, research, and therapy*, New York: Wiley-Interscience.

- Hortaçsu, N. (1997), *İnsan İlişkileri*, 2.baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hsu, L.R., Hailey, B.J., Range, L.M. (1986), "Cultural and Emotional Components of Loneliness and Depression", *Journal of Psychology*, 121 (1), 61-70.
- Hymel, S.; Rubin H.K.; Rowden L.; LeMare, L. (1990), "Children's Peer Relationships: Longitudinal Prediction of Internalizing and Externalizing Problems from Middle to Late Childhood", *Child Development*, Vol. 61, (6).
- Inderbitzen, H.M. (1994), "Adolescent Peer Social Competence: Acritical View of Assessment Methodologies and Instruments", In J. H. Ollendick and R.J.Prinz (Eds), *Advance in Clinical child psychology*, 227-259, New York: Plenum Press.
- İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004), *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 1. Basım, Adana: Nobel Kitabevi.
- İsen G. ve Batmaz V. (2002), *Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji nara sor: Hangi tanesini daha çok seviyor*, Om yayınevi: İstanbul.
- Jones W.H., Carpenter, B.N. and Quintana, D. (1985), "Personality and Interpersonal Predictors of Loneliness in Two Cultures", *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 6. 1503-1511.
- Jones, H.Warren; Hebb, Lauriann (2003), "The Experience Of Loneliness:Objective And Subjective Factors". *The International Scope Rewiew*. 5 (9), 41-62.
- Jones, W.H., Freeman , J.E. and Goswick, R.A. (1981), "The Persistence of Loneliness: Self and Other Determinants", *Journal of Personality*, 49, (1), 27-48.
- Kabasakal , H.Z. (2001), " Uyum Sorunlu Çocukların Aile İşlevlerini İyileştirmede Anne Eğitim Gruplarının Etkisi" , *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kafetsios, K. (2002), "Attachment , Social Support And Well-being Across The Life-span: Independent And Combined Effects", *11. International Conference On Personel Relationships poster*, Halifax, Canada.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998), *Kültürel Psikoloji*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kahraman, S. (1995), "Cinsiyetleri, yalnızlık, başarı ve sınıf düzeyleri farklı yatılı olan ve olmayan meslek lisesi öğrencilerinin stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kamath, M., Kanekhar, S. (1993), "Loneliness, Shyness,Self-Esteem Extraversion", *Journal of Social Psychology*, 133 (6), 855-857.

- Kandiyoti, D. (1984), "Aile Yapısında Değişim ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler. *Türk Sosyal Bilimler Demeği Yayınları*, 15-36.
- Kaya, A. (2005), "Farklı Sosyometrik Statülerdeki İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Kavramı ve Yalnızlık Düzeyleri", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 7-19.
- Kılıçcı, Y. (1992), *Okulda Ruh Sağlığı*, Ankara: Şafak Ofset-Tipo Matbaacılık.
- Kılınç, H. (2005), "Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Killeen, C. (1998), "Loneliness: An Epidemic in Modern Society", *Journal of Advanced Nursing*, 28(4), 762-770.
- Kim, O'Neill (2001), "Sex Differences in Social Support, Loneliness And Depression Among Korean College Students", *College Of Nursing Science*. 88 (2), 521-526.
- Koç, M. (2003), "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi", *EKEV Akademi Dergisi*, 7 (15).
- Koçak, E. (2008), "Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Koçak, F. (1992), "Yalnızlık Derecesi Yüksek Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Tematik Algılama Testindeki Yalnızlık Temalarının Karşılaştırılması", *Bilim Uzmanlığı Tezi*, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Koptagel İlal, G. (1991), *Tıpsal Psikoloji- Tıpta Davranış Bilimleri*, 3.Baskı. Ankara: Güneş Kitabevi.
- Kozaklı, H. (2006), "Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Köknel, Ö. (1999), *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, 15.Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A (1985), "Anne ve Baba Tutumları Açısından Gençlik Sorunları", *Aile ve Çocuk Dergisi*, (4), 48-53.

- Kulaksızoğlu, A. (2002), *Ergenlik Psikolojisi*, 4. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kut, S. (1994), "Aile ve Devlet Politikaları", *Uluslar arası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporları*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu.
- Larson, R. (1990), The solitary side of life : "An examination of the time people spend alone from childhood to old age", *Developmental Review*, 10, 155-183.
- Lingren, H.G. (2001), "*Adolescence and Peer Pressure*", Nebraska Cooperative Extension NF File: NF 211 Under Family Life D-1 Iuet April, 95-211.
- Löker, Ö. (1999), "Differential Effects Of Parent And Peer Attachment On Social And Emotional Loneliness Among Adolescents", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lunsky, Y. (2004), "Suicidality in a Clinical And Community Sample Of Adults With Mental Retardation", *Research In Developmental Disabilities*, 25 (3), 231- 243.
- Marcoen, A., & Brumagne, M, (1985), Loneliness among children and young adolescents. *Developmental Psychology*, 21, 1025-1031.
- McWhirter, J.; Acar, V.N. (1991), *Çocukla İletişim: Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı*, Ankara: MEB yayınları.
- McWhirter, J.J., McWhirter, B.T., McWhirter, A.M., McWhirter, E.H. (1993), "Family Counseling Interventions: Understanding Family Systems and the Referral Process", *Intervention in School and Clinic*, Vol. 28, (4).
- McWhirter, B.T., Basett-Alesch, T.M., Horibata J. & Gat, I. (2002), "Loneliness in High Risk Adolescents: The Role of Coping, Self-Esteem and Empathy", *Journal of Youth Studies*, Vol. 5,(1), 69-84.
- McWhirter, B. (1990), "Loneliness: A Review of Current Literature with Implications For Counseling And Research", *Journal Of Counseling And Development*, 68, 417-422.
- Minuchin, S. (1974), *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Minzi, M. C. R. (2006), "Loneliness and depression in middle and late childhood: The relationship to attachment and parental styles", *Journal of Genetic Psychology*, 167 (2), 189-210.
- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., & Keehn, D. (2006), "Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem,

- depression andlifesatisfaction”, *Journal Of Child and Family Studies*, 16 (1), 39-47.
- Moore, D.W. & Schultz, N.R. (1983), “Loneliness at adolescence: Correlates, attributions and coping”, *Journal of Youth and Adolescence*, 12 (2), 95-100.
- Morton, T. L.& Mann, B. J. (1998), “The relationship between parental controlling behavior and perceptions of control of preadolescent children andadolescents”, *Journal of Genetic Psychology*, 159 (4), 477-491.
- Nirun, N. (1994), *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, A.K.M. Yayınları, Ankara.
- Noller, Patricia ve Callan, Victor J. (1989), “Nonverbal behavior in families with adolescents”, *Journal of Nonverbal Behavior*, Springer Netherlands, Vol. 13, (1).
- Noller, Patricia ve Callan, Victor J. (1991), *The Adolescent in the Family*, Routledge. London and New York.
- Nurmi, J. E. (1991), “How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning”, *Developmental Review* 11 (1), 1–59.
- Nystul, M.S. (1999), “Marriage and family counseling”, *The Art and Science of Counseling and Psychotherap*, New York. SS. 247-266.
- Odacı, H. (1994), “Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yalnızlık, Benlik Saygısı ve Yakın İlişkiler Kurabilme Düzeylerinin ve Bu Düzeyler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Olson, D.H. (1993), Empirical approaches to family assessment circumplex model of marital and family sistems. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 144-167.
- Olweus, D. (1993), *Bullying at school: What we know and what we can do?*, Cambridge, MA: Blackwell. ED, 384- 437.
- O'Neil, Robin; Parke, Ross D. (1999), “Social relationships across contexts: Family-peer linkages”, *Relationships as Developmental Contexts*. 30, 211-239.
- Orzeck, Tricia; Rokach Ami (2004), “Men Who Abuse Drugs And Their Experience Of Loneliness” *European Psychologist*, 9 (3) 163-169.

- Ostrov, E. & Offer, D. (1980, *Loneliness and the Adolescent*, In J. Hartog, J. R Audy & Y. A. Cohen (Eds.), *The anatomy of loneliness* (170-185). New York: International Universities Press.
- Ökte, M. (2001), “Ergenlerde İçe Dönüklük – Dışa Dönüklük Kişilik özelliği İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkiler”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Örgün, S. K. (2000), “Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, H ve Öztürk, E. (1992), *Gençlik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık A.S.
- Özgüven, İ. E. (2000), *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara, PDREM Yayıncılık.
- Özgüven, İ. E. (2001), *Ailede İletişim Ve Yaşam*, PDREM Yayınları, Ankara.
- Özodaşık, M. (1989), “Yalnızlığın Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi: Atılganlık, Durumluk ve Sürekli Kaygı, Depresyon ve Akademik Başarı” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, M. (1997), “10-13 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Umutsuzluk ve Yalnızlığın Bazı Değişkenlerle İlişkinin İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Öztürk, M. Orhan (1992), *Ruh sağlığı ve bozuklukları* (4. Basım), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Öztürk-Kılıç, E. (1994), “Ergenlik döneminde aile ve arkadaş ilişkileri”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 5 (2), 113-118.
- Page, R. M., Cole, G. E. (1991), “Loneliness and Alcoholism Risk in Late Adolescence: A Comparative Study of Adults and Adolescents”, *Adolescence*, 26, 925-931.
- Palmonari, A., Kirchler, E. & Pombeni, M.L.(1991), “Differential effects of identification with family and peers on coping with developmental tasks in adolescence”, *European Journal of Social Psychology*, 21, 381-402.
- Papalia, D.E., Olds, S.W. & Feldman, R.D. (1998), “Human Development”, (7th ed), Boston: McGraw-Hill.
- Parker, Jeffrey G.; Low, Christine M.; Walker ,Alisha R.; Gamm, Bridget K. (2005), “Friendship Jealousy in Young Adolescents: Individual Differences And

- Links To Sex, Self-Esteem, Aggression And Social Adjustment” *Developmental Psychology*, 41(1), 235-244.
- Parman T (1997), “Ergenlik: Bir Giriş Yazısı”, *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji*, (5) Ek Sayı 4: 7-8.
- Peplau, L.A. ; Perlman, D. (1982), “Perspectives On Loneliness” Peplau L A.;Perlman D. (Ed.) *Loneliness:A Sourcebook of Current Theory, Research And Therapy*, New York:Wiley-Inter Science.
- Peplau, L.A., Miceli, M. & Morasch, B. (1982), Loneliness and selfevaluation. In L.A. Peplau & D. Perlman (Eds.), “Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy”, Newbury Park, CA: Sage, (135-151).
- Peplau. L.A. and Goldston, S.E. (1984), "Preventing the Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness", *U.S. Department of Health and Human Services: Alcohol, Drug Abuse and Mental Health Administration*.
- Perry, G.R. (1990), “Loneliness and Coping Among Tertlary Level Adult Cancer Patlents in the Home” , *Cancer Nursing*, 13 (5), 293-302.
- Pesechkian, N. (1999), *Pozitif Aile Terapisi, İstanbul*, Beyaz Yayınları.
- Polvan, Ö. (2000), *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ponizovsky, Alexander M.; Ritsner Michael S. (2004), “Patterns Of Loneliness In A Immigrant Population”, *Comprehensive Psychiatry*,. 45 (5), 408-414.
- Pretty, G. M. H., Andrewes, L. Collet, C. (1994), “Exploring Adolescent’s Sense of Community and It’s Relationship to Loneliness”, *Journal of Community Psychology*, 22, 346-358.
- Quay, Lorena C. (2002), “Personel And Family Effects On Loneliness” *Journal of Applied Developmental Psychology*. 13 (1), 97-110.
- Richaud de Minzi, M.C. & Sacchi, C. (2004), “Adolescent loneliness assesment”, *Adolescence*, 39 (156), 701-709.
- Robin, A.L., Foster, S.L. (1989), “Negotiating Parent Adolescent Conflict: A Behavioural Family Systems Approach”, New York: Guilford Press.
- Rogers, C. (1994), Etkileşim grupları (Çev. H. Erbil), Ankara: EkinYayınları.
- Rokach, A., Neto, F. (2000), “Coping with Loneliness in Adolescence: A Cross-Cultural Study”, *Social Behavior and Personality*, 28 (4), 329-342.
- Rook, K. (1984), “Promoting social bonding: Strategies for helping the lonely socially isolated”, *Americen Psychologist*, 39, 1389-1402.

- Roscoe, B.; Skomski, G. Grant (1989), "Loneliness Among Late Adolescents" *Journal of Adolesences*, 24, 947-955.
- Rotenberg, Ken J. (1999), "Parental antecedents of children's loneliness", *Loneliness in childhood and adolescence*. New York: Cambridge University Press. 176-200.
- Rubenstein, C.M. & Shaver, P. (1982), The experience of loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (p. 206-223). New York: Wiley.
- Russell, D., Cutrona, C.E., Rose, J., Yurko, K. (1984), "Social and Emotional Loneliness: An Exploration of Weiss's Typology of Loneliness", *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (6) 1313-1321.
- Russell, D., Peplau, L. A., & Cutrona, C. E. (1980), The revised UCLA Loneliness scale: Concurrent and discriminant validity evidence, *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472-480.
- Sadler, W. A., Johnson, T. B. (1980), "From Loneliness to Anomia", In J. Hartog, J. R. Audy and Y. A. Cohen (Eds.), *The Anotomy of Loneliness*, New York, International Universities Press. (34- 64).
- Saraçoğlu, Y. (2000), "Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Savikko, Niina; Routsalo, Pirkko; Tilvis, Reijo S.; Stranberg, Timo E.; Pitkala, Kaisu H. (2005), "Predictors And Subjective Causes Of Loneliness In An Aged Population" *Archives Of Gerontology And Geriatrics*. 41 (3), 223-233.
- Segrin, C. (2003), "Age Moderates The Relationships Between Social Support And Psychosocial Problems", *Human Communication Research*, 29, 317-342.
- Shapiro, L. E. (2000), *Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek*, 5.Baskı, Ü. Kartal, Çev. İstanbul: Varlık/Özel Yayınları.
- Shek, D. (2001), "Paternal And Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families ", *Journal Of Genetic Psychology*, 162 (1), 56 – 74.
- Shullman, S. & Ben-Artzi, E. (2003), "Age-related differences in the transition from adolescence to adulthood and links with family relationships", *Journal of Adult Development*, 10, (4), 217-226.

- Sletta O, Valås H, Skaalvik E, Sobstad F. (1996), "Peer relations, loneliness, and self-perceptions in school-aged children", *British Journal of Educational Psychology*, Vol, 66, (4), 431-445.
- Sturgess, W. , ve ark. (2004), "Young Children's Perceptions Of Their Relationships With Their Family Members: Links With Family Setting, Friendships and Adjustment", *Psychology Press*, 521 –529.
- Sundberg, C.P. (1988), "Loneliness: Sexual and racial differences in predicting loneliness from social network characteristics", *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1069-1074.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999), "Çocuk yetiştirme Stillerinin Bağlanma, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri", *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-58.
- Şahin, N.H., Gökler, B, Sahin, N, Erkal, B., Araz, A., Durak Batıgün, A., Gökler, I.ve Yılmaz, B. (2003), "Ergen ve Ruhsal Sorunlar: Durum Saptama Çalışması", *Proje Önerisi*, Ankara.
- Şahinkaya, R. (1990), *Orta Anadolu köylerinde aile strüktürü*, Aile Araştırma Kurumu yayınları, Ankara.
- Şimşek, N. (2005), "Nevşehir İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinde İntihar Girişimi Yaygınlığı ve İlişkili Ailesel Faktörlerin Belirlenmesi", *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14, 79-97.
- Tan, D. (2000), "Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Denetim Odaklarının Sile Destek Düzeyleri ve Özlük Nitelikleri Açısından Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tarhan, N. (1996), "Relationships sociometric status, sex,academic achievement, school type and grade level with lonelinesslevels of secondary school students", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* ,Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tok, S. (2001), "Aile İçi İletişim Ve Çocuk", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Eylül, 279 (34 – 39).
- Tomassa, Di Enrico; Brennan-Mc Nulty, Cyndi; Ross, Lynda; Burgess, Melissa (2003), "Attachment Styles, Social Skills And Loneliness In Young Adults" *Journal of Applied Social Psychology*, 22, 1093-1110.

- Topçugil, N. (2002), “Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakım Evine Devam Eden 3-6 Yas Grubundaki Çocukların Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi ve Aile İşlevlerinin Çocukların Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Gelişimleri Üzerindeki Etkisinin Araştırılması”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Turan, N. (1999), *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet*, Aydınlar Matbaası, Ankara.
- TÜBA – UNFPA Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları. “*Ergen ve Ruhsal Sorunları - Durum Saptama Çalışması*” (Sayı:4), Ankara, 20. 2004.
- Uluğtekin, S.(1984), “Çocuk Yetiştirme Açısından Ana-Baba-Çocuk İlişkileri”, Hacettepe Üniversitesi, *Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 21-69.
- Uruk, A. & Demir, A. (2003), “The role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescents”, *Journal of Psychology*, 137 (2), 1-15.
- Uruk, A. (2001), “Role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescents”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Walter, J., & Burnaford, S. M. (2006), “Developmental Changes in Adolescents’ Guilt The Role of Family Climate and Gender”, *North American Journal of Psychology*, 8 (1), 321-338.
- Weiss, R.S. (1973), “Loneliness: The experience of emotion and social isolation”, Cambridge, MA: MIT Press.
- West, D.A.; Kellner, R.; West, M.M. (1986), “The effects of loneliness: A review of the literature”, *Comprehensive Psychiatry*, 27(4), 351-363.
- Wilbert, J. R., Rupert, P. A. (1986), “Dysfunctional Attitudes, Loneliness, and Depression in College Students”, *Cognitive Therapy and Research*, 10 (1), 71-77.
- Williams, E.G. (1983), “Adolescent Loneliness”, *Adolescence*, 18, 51-66.
- Wiseman, Hadas; Mayseless, Ofra; Sharabany, Ruth; (2005), “Why Are They Lonely: Perceived quality Of Early Relationships With Parents, Attachment, Personality Predispositions And Loneliness in First Year University Students”, *Personality And Individual Differences*, 40 (2) 237-248.

- Wittenberg, M. T., Reiss, H. T. (1986), "Loneliness, Social Skills, and Social Perception", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12 (1), 121-13.
- Woodward, J., Frank, D.B. (1988), "Rural Adolescent Loneliness Coping Strategies", *Adolescence*, 23 (91), 559-565.
- Wright, Sarah L. (2005), "Organizational Climate, Social Support and Loneliness in the Workplace" *Research on Emotion in Organizations*. 1, 123-142.
- Yalom, I. (2001), *Varoluşçu Psikoterapi* (Çev. Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yaparel, R. (1984), "Sosyal İlişkilerdeki Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuzer, H. (2003), *Ana - Baba ve Çocuk*, İstanbul.: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(Der.), (2004), *Ana-Baba Okulu*, 4. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M., Atıcı, M. (2007), *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yeh, Shu-Chuan Jennifer (2004), "Living Alone, Social Support And Feeling Lonely Among The Elderly", *Social Behavior And Personality*, 32 (2), 129-139.
- Yıldırım, İ. (2000), "Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Yalnızlık, Sınav Kaygısı ve Sosyal Destek", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 167-176.
- Yıldırım, M. (2007), "Şiddete Başvuran ve Başvurmayan grupların Yalnızlık Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmaz, A. (2001), "Eşler Arasındaki Uyum, Anne-Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi", *Türk Psikoloji Dergisi*, 16 (47) , 2001.
- Yorburg, B. (1983), *Families and Societies Survival or Extention* Columbia University Press. New York.
- Young, J. E. (1982), "Loneliness, Depression and Cognitive therapy: Theory and Application", In L. A. Peplau, D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*, 379-406, New York: Wiley

- Yörükoğlu A. (1993), *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, 8. Baskı, İstanbul, Özgür Yayıncılık.
- Yu, S., Clemens, R., Yang, H., Li, X., Stanton, B., Deveau, L., Lunn, S., Cottrell, L., & Harris, C. (2006), "Youth and parental perceptions of parental monitoring and parent-adolescent communication, youth depression, and youth risk behaviors", *Social Behavior and Personality*, 34 (10), 1297-1310.
- Yüksel, F. (1991), "İçsel ya da dışsal denetimli olmanın ve bazı değişkenlerin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK-1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Aşağıda size ve ailenize ait bilgiler yer almaktadır. Lütfen tüm soruları dikkatlice okuyup içtenlikle cevaplayınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1.Cinsiyetiniz:

2.Yaşınız:

3.Sınıfınız:

4.Kardeş Sayınız:

5.Anne- Baba Eğitim Durumu:

Anne: İlköğretim () Lise () Üniversite () Lisans Üstü ()

Baba: İlköğretim () Lise () Üniversite () Lisans Üstü ()

6. Anne ve babanızın şu andaki durumu?

Anne: Öz () Üvey () Sağ () Ölü ()

Baba: Öz () Üvey () Sağ () Ölü ()

20) Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.				
21) Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimize tartışmaktan kaçınırız.				
22) Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.				
23) Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.				
24) Ailemiz bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramayacağını tartışır.				
25) Bizim ailede herkes kendini dâğıtır.				
26) Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.				
27) Evrimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.				
28) Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.				
29) Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.				
30) Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.				
31) Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinmeyiz.				
32) Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.				
33) Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.				
34) Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.				
35) Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.				
36) Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.				
37) Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ileri gösteririz.				
38) Ailemizde bir derd varsa, kendi içtimizde hallederiz.				
39) Ailemizde sevgi, şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.				
40) Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
41) Ailemizle herhangi bir şeye karar vermek sorun olur.				
42) Bizim evdekiler sadece bir çıkararı olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.				
43) Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzük.				
44) Ailemizde hiçbir kural yoktur.				
45) Evde birden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve hatırlatılması gerekir.				
46) Aile içinde, herhangi bir sorunun nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.				
47) Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilemeyiz.				
48) Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.				
49) Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.				

50) Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.				
51) Evde birbirimizde pek iyi geçinmeyiz.				
52) Sinirlenince birbirimize küsürüz.				
53) Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.				
54) Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karşıyoruz.				
55) Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (Yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilmezler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağını aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.				
56) Aile içinde birbirimize güveniriz.				
57) Ağlamak istediğinizde, birbirimizden çekilmeden ağlayabiliriz.				
58) İşinize (okulu muza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				
59) Aile içinde birisi, başkarmadığınız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.				
60) Problemlerinizi çözmek için ailecek çabıtlı yollar bulmaya çalışırız.				

EK-3. SELSA-S

Aşağıda bireylerin kişisel olarak sosyal ilişkilerini anlamaya yönelik cümleler yer almaktadır. Lütfen kısa bir süre için kendi yaşamınızdaki partnerinizle, ailenizle ve arkadaşlarınızla olan **son bir yıllık** ilişkinizi gözden geçirin.

Her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtin. Mümkün olduğunca boş, cevap verilmemiş madde bırakmamaya, dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya gayret edin.

Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alın:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Tamamıyla katılıyorum
1. Son bir yıl içerisinde ailemle birlikteken kendimi yalnız hissettim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Son bir yıl içerisinde arkadaş grubuma ait biri olduğumu hissettim	1	2	3	4	5	6	7
3. Son bir yıl içerisinde benim için özel olan duygu ve düşüncelerimi paylaşabileceğim romantik bir arkadaşım/partnerim oldu.	1	2	3	4	5	6	7
4. Son bir yıl içerisinde ailemden destek ve cesaret alabileceğim kimse olmadı ama keşke olsaydı.	1	2	3	4	5	6	7
5. Son bir yıl içerisinde benim düşünce biçimimi ve niyetimi anlayan arkadaş/arkadaşlara sahip oldum.	1	2	3	4	5	6	7
6. Son bir yıl içerisinde ihtiyacım olan desteği ve cesareti bana veren romantik bir arkadaşım ya da eşim oldu.	1	2	3	4	5	6	7
7. Son bir yıl içerisinde benim görüşlerimi paylaşan bir arkadaşım /arkadaşlarım olmadı ama olmasını isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
8. Son bir yıl içerisinde kendimi aileme yakın hissettim.	1	2	3	4	5	6	7
9. Son bir yıl içerisinde yardıma ihtiyacım olduğunda güven duyabileceğim arkadaşım/arkadaşlarım oldu.	1	2	3	4	5	6	7
10. Son bir yıl içerisinde keşke beni daha fazla tatmin edecek romantik bir ilişkiye sahip olsaydım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Son bir yılda kendimi ailemin bir parçası olarak hissettim.	1	2	3	4	5	6	7
12. Son bir yıl içerisinde ailem beni gerçekten önemsendi.	1	2	3	4	5	6	7
13. Son bir yıl içerisinde beni anlayan arkadaşım/arkadaşlarım olmadı ama olmasını isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Son bir yıl içerisinde mutluluğuna katkıda bulunduğum romantik bir ilişkim oldu.	1	2	3	4	5	6	7
15. Son bir yıl içerisinde yakın bir duygusal ilişkiye olan ihtiyacım karşılanmadı.	1	2	3	4	5	6	7

EK-4. VALİLİK İZNİ

İ.C.
ADİYAMAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MC.M.4.02.00.08.311/
Konu : Anket Çalışması.

14.12.2007- 31379

VALİLİK MAKAMINA
ADİYAMAN

İlgi : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 30/11/2007 tarih ve B.30.2.ÇKO.0.E1.00.00/ 4278 sayılı yazısı.

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünden alınan ilgi yazıda; "Enstitüleri Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi ve İlimiz Çelikhan İlçesi Barbaros İlköğretim Okulu Rehber Öğretmeni Arzu ÖZATÇA tarafından, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında 01.12.2007-30.06.2008 tarihleri arasında "AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ ile RBSE-SDYO (terimli)" konulu ekteki örnek anket formuyla yüksek lisans tamamlama tezi için, İlimiz merkez aşağıda isimleri geçen liselerinde öğrencilere yönelik bir araştırma çalışması yapılacağı " belirtilmektedir.

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi ve Adıyaman Çelikhan Barbaros İlköğretim Okulu Rehber Öğretmeni Arzu ÖZATÇA tarafından, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında 01/12/2007-30/06/2008 tarihleri arasında, İlimiz merkez aşağıda isimleri geçen liselerindeki öğrencilerine "AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ ile RBSE-SYDO (terimli)" konulu Müdürlüğünüzce tasdikli anketlerin kullanarak, Okul Müdürlerinin uygun gördüğü yer ve zamanda, ders saatleri dışında, eğitim- öğretim aksatılmadan araştırmanın yapılması Müdürlüğünüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Abdulkadir K. YÜKŞİRAT
Millî Eğitim Müdürü

OLUR

13/12/2007
Ümit Serri KAYACAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

İLİMİZ MERKEZ LİSELERİNDE ANKETİN UYGULANACAK OKUL ADLARI					
S. NO	Okul Adı	S. NO	Okul Adı	S. NO	Okul Adı
1.	Rakebet Kurumu Lisesi	4.	Atatürk Lisesi	7.	Hüsnü M. Özyeğin Lisesi
2.	Adıyaman Lisesi	5.	Erdemir Lisesi		
3.	Fevzi Çakmak Lisesi	6.	Adıyaman İMKB. Lisesi		

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ADİYAMAN
Telefon: 0 462 15 11 81 Faks: 0 462 15 45 10
E-posta: adiyaman@meb.gov.tr
www.meb.gov.tr

ADİYAMAN
444 9 632
T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı Soyadı : Arzu ÖZATÇA

Doğum Yeri ve Tarihi : Elazığ– 27.09.1983

Medeni Hali : Bekar

İş Adresi : Barbaros İlköğretim Okulu ÇELİKHAN-ADİYAMAN

Telefon : 0 505 479 48 66

E-mail : aozatcapdr@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

2006-2009 Yüksek Lisans : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

2002-2006 Lisans Eğitimi : Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

1998-2002 Lise : Adıyaman Lisesi (YDL)

1995-1998 Ortaokul : Gazi Orta Okulu

1991-1995 İlkokul : Yüzev İlkokulu

ÇALIŞMA HAYATI:

2007- : Barbaros İlköğretim Okulu